

**2nd International
Architecture Biennale
Rotterdam**

**De Zondvloed
verslag 2005
including English section**

2005

**2nd International
Architecture Biennale
Rotterdam**

Postbus 1019
3000 BA Rotterdam
The Netherlands
+31 10 20 600 33
info@iabr.nl www.biennalerotterdam.nl

Inhoud

Voorwoord	6
De Zondvloed	10
De Hollandse Waterstad	14
Mare Nostrum	34
Polders	52
Three Bays	62
Flow	72
Masterclass: Flood Resistant Housing	80
Awards 2005	82
Conferenties, lezingen, NEPROM Kennisfestival 'Munt uit Water'	86
City Program	94
Architectuurexcursies	100
Communicatie, marketing en pers	102
Publicaties	108
Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam in cijfers	110
Financiën en sponsoring	112
The Flood, English section	118

Bijlagen

1 De Hollandse Waterstad, maquettes en eigenaren	134
2 Mare Nostrum, regio en ontwerpers	137
3 Polders bruikleengevers	139
4 Three Bays, projecten en samenstellers	139
5 Flow, projecten en ontwerpers	140
6 Masterclass, projecten, universiteiten en deelnemers	140
7 Gastenlijst	142
8 Perslijst	166
9 Bestuur en organisatie	170
10 Subsidiënten en sponsors	172

2nd International Architecture Biennale Rotterdam

Voorwoord

Op 26 mei 2005 opende de Prins van Oranje de tweede editie van de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam waarin de relatie tussen water en architectuur in vijf tentoonstellingen en een uitgebreid nevenprogramma breed aan de orde werd gesteld.

Nadat curator Adriaan Geuze in het Luxor Theater het eerste exemplaar van de publicatie Polders! Gedicht Nederland aan prins Willem Alexander had overhandigd, werden de tentoonstellingen De Hollandse Waterstad en Mare Nostrum in Las Palmas en Polders, Three Bays en Flow in het Nederlands Architectuurinstituut voor geopend verklaard.

“Deze Biennale is erin geslaagd het thema ‘ontwerp en water’ inhoudelijk uit te diepen en hoog op de politieke agenda te krijgen,” aldus rijksbouwmeester Mels Crouwel. “Water”, door Geuze gedramatiseerd en verbeeld in De Zondvloed, is van alle tijden – zeker in Nederland. Dat doet weinig af aan het actuele belang ervan. Met de tsunami en de orkaan Katrina heeft het thema recent weer zijn actualiteit bewezen. Toen op 26 juni de tweede Internationale Architectuur Biennale Rotterdam werd afgesloten, kon dan ook worden vastgesteld dat ze zich had mogen verheugen in een brede belangstelling, die zowel tot uiting kwam in de hoge bezoekersaantallen als in de vele vaak uitgesproken enthousiaste reacties van de vakwereld en in de media.

Na het huzarenstukje van 2003, toen curator Francine Houben en haar team in relatief korte tijd met succes de eerste architectuurbiennale organiseerden, en in weerwil van het negatieve advies van de Raad voor Cultuur in 2004, was het aan het nieuwe team om aan te tonen dat de Rotterdamse architectuurbiennale meer is dan een eendagsvlieg, en dat ze ook op langere termijn bestaansrecht heeft.

Een belangrijke conclusie na twee edities is dat de formule werkt. Naast de architectuurbiennale van Venetië, die op het tonen en vertonen is gericht, is de meer thematische en onderzoekende architectuurbiennale van Rotterdam op weg een volwaardig pendant te worden die het Europese landschap op dit onderdeel compleet maakt.

De Internationale Architectuur Biennale Rotterdam stelt een thema aan de orde met als uitgangspunt de actuele – Nederlandse – praktijk in een internationale context. ‘Rotterdam’ onderzoekt dat thema zowel op de architectonische als op de sociaal-economische implicaties. De biennale actualiseert, agendeert en politiseert en laat zich daarbij voeden door binnen- en buitenlandse expertise en inzendingen.

De Internationale Architectuur Biennale Rotterdam, die de diepte zoekt met innovatieve thema’s die anders zijn dan de gebruikelijke, is belangrijk voor het cultuur- en architectuurklimaat in Nederland. Ze neemt een unieke positie in op het snijpunt van binnen- en buitenland, van ontwerpen en bouwen en van cultuur en economie.

Tekenend hiervoor waren de vele inzendingen van publieke en private partijen. Geïnspireerd door het thema water waren die bijdragen visionair dan wel operationeel. Ze boden een hoogst actuele weergave van de stand van het denken in Nederland zowel als in de rest van de wereld. Zo organiseerde de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen (NEPROM) op het platform van de biennale het Kennisfestival Munt uit Water. Meer dan zeshonderd vertegenwoordigers uit de werelden van cultuur, overheid en markt gingen een dag lang met elkaar in debat. Ze waren omringd door actuele projecten en plannen op het snijpunt van water en ontwerpen. Met deze samenwerking werd bewust en actief een verbinding gelegd met het bedrijfsleven, met het doel netwerken aan elkaar te koppelen en daarmee nieuwe wisselwerkingen op te roepen en kennisuitwisseling – en op termijn ook daadwerkelijke samenwerking – te bevorderen.

De tweede editie van de architectuurbiennale trok veel buitenlandse gasten en bezoekers en kreeg ook buiten Nederland ruime aandacht in de media. Uit het publieksonderzoek bleek dat meer dan een kwart van de reguliere bezoekers afkomstig was uit het buitenland. Dankzij speciale acties en programmaonderdelen als de Open Dag en het City Program, zijn veel bezoekers uit Rotterdam en daarbuiten die niet professioneel bij architectuur of stedenbouw betrokken zijn, naar de tentoonstellingen komen kijken. In die tentoonstellingen lag de nadruk dan ook op het concreet tastbare, op het pragmatische en haalbare, zonder dat daarbij de schoonheid uit het oog werd verloren. Dat maakte het mogelijk met een breder publiek te communiceren. De aanpak van de biennale bleek goed te werken: veel activiteiten en conferenties waren geconcentreerd in de eerste twee weken – met een nadruk op de weekenden – waarna de tentoonstellingen ‘op eigen kracht’ verder konden. Een biennale, zo werd duidelijk, is het aangewezen instrument om het nationale en het internationale op hoog niveau bijeen te brengen.

Zowel in haar thuishaven Rotterdam als in Nederland heeft de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam zich met deze tweede editie op de kaart gezet. De volgende stap zal niet alleen zijn gericht op een verdere verankering in die lokale en nationale context, maar ook op een meer internationale aanpak. Echter, gezien de situatie waarin de biennale zich na het negatieve advies van de Raad voor Cultuur bevindt, is die volgende stap nog geen vaststaand gegeven. De brede steun die de biennale na de tweede editie heeft gekregen, waarbij vooral de onvoorwaardelijke steun van de stad Rotterdam genoemd moet worden, is expliciet verwoord door de rijksbouwmeester Mels Crouwel. In een brief aan staatssecretaris Medy van der Laan dringt hij, mede namens het College van Rijksadviseurs, met klem aan op het waarborgen van de continuïteit van de biennale.

Met alle aandacht voor de culturele stad, voor de relatie tussen creativiteit en bedrijvigheid in de kenniseconomie, voor internationalisering, en voor specifiek Nederlandse kwaliteiten bij het Kabinet zou voortzetting van de steun aan een biennale, die op al deze terreinen een bijdrage heeft geleverd en dat wil blijven doen, voor de hand liggen. Maar op het moment van schrijven is er over die continuïteit nog steeds geen zekerheid.

George Brugmans
Directeur

2nd International
Architecture Biennale
Rotterdam

Prins van Oranje, Burgemeester Opstelten

Schimmelpennick van der Oye, Loes Luca

Saskia Stuiveling

Jou Min Lin

Wethouder Stefan Hulman

Prins van Oranje, Ivo Opstelten ea.

Adriaan Geuze overhandigd Polders!

Bas Heijne

architectuurbiennale diner

Dietmar Werner

ronleiding Stefan Hulman en Medy van der Laan

Marino Folin (Venetië)

de zondvloed

De titel van de tweede Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, De Zondvloed, verwijst naar de wereldwijde gevolgen van de huidige klimaatverandering. In de 21ste eeuw neemt de neerslag naar verwachting sterk toe, zwellen rivieren tot steeds grotere omvang en kan de zeespiegel een halve tot een hele meter stijgen. Dit blijft niet zonder gevolgen voor lager gelegen verstedelijkte gebieden. Er zijn dus maatregelen nodig als nieuwe en hogere dijken, bypasses in grote rivieren en overloopgebieden voor overtollig water. Soms zelfs zal land dat ooit gewonnen werd, aan het water moeten worden teruggegeven. Op het eerste gezicht leveren deze ingrepen een ruimtelijk conflict op met de voortgaande verstedelijking, de behoefte aan landbouwgrond en de wens tot natuurbehoud – in dichtbevolkte landen als Nederland, maar ook elders ter wereld.

Het probleem van de klimaatverandering en de gevolgen voor de relatie tussen ontwerpen en bouwen werd aan de orde gesteld aan de hand van vijf tentoonstellingen: *De Hollandse Waterstad*, *Mare Nostrum*, *Polders*, *Three Bays* en *Flow*. De exposities werden geflankeerd door onder meer publicaties, conferenties, lezingen en een masterclass.

Las Palmas
26 mei - 26 juni 2005

2nd International
Architecture Biennale
Rotterdam
biennale.rotterdam.nl

De Hollandse Waterstad

De Hollandse Waterstad

Aan de biënnale lag de overtuiging ten grondslag dat betere oplossingen voor het ruimtelijke conflict mogelijk zijn wanneer ingenieurs en ontwerpers nauwer met elkaar samenwerken. Nu worden vooral de watertechnologie, het watermanagement en de waterpolitiek ingezet bij de beheersing van de problematiek. De architectuurbiënnale heeft deze sectorale, civieltechnische en bestuurlijke betrokkenheid willen verbinden met de beleidsvelden van de ruimtelijke ordening en de cultuur, en met de vakgebieden architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Verwacht werd dat deze verbindingen zouden leiden tot oplossingen die meer zijn dan de som der delen. Voorbeelden van die samenwerking zijn te vinden in het verleden. De geschiedenis van steden waar het water een sleutelrol heeft gespeeld in de ontwikkeling, laat zien dat gedurfde toepassingen van ingenieurskunst kunnen leiden tot grote economische en culturele bloei. Deze traditie – en de continuering daarvan – was het onderwerp van de tentoonstelling *De Hollandse Waterstad*, samengesteld door Adriaan Geuze.

Traditie

De tentoonstelling, verdeeld over drie zalen van de bovenste verdieping van het gebouw Las Palmas, bevatte meer dan honderd maquettes van watersteden in binnen- en buitenland. Bijna de helft was speciaal voor de tentoonstelling gemaakt – door of met steun van Nederlandse en buitenlandse universiteiten, musea, gemeenten en bedrijven. De chronologisch geordende maquettes en hun toelichtingen verhaalden over de opkomst en bloei van zeventiende-eeuwse handelssteden in Nederland en daarbuiten, de schaalvergroting van havensteden door de industriële revolutie, de opkomst en ontwikkeling van de badplaats vanaf de negentiende eeuw, de containermetropolen en de nieuwe waterfronten van de twintigste eeuw, de moderne stadsuitleg en de recent aangelegde recreatiesteden. Een aparte kamer was gewijd aan utopische visies op de waterstad.

De Hollandse Waterstad heeft laten zien dat een functionele benadering van het bouwen met water een rijke diversiteit van stedelijke typen heeft opgeleverd. Omdat er meerdere benaderingen mogelijk zijn, kan men van elkaar leren. Nederland mag beroemd zijn om zijn polders, dijken en grachten – ook in Azië, de Verenigde Staten en het Midden-Oosten is te zien hoe de ambitie om zelf land te maken nieuwe, vaak spectaculaire locaties oplevert voor steden, havens, vliegvelden en recreatieparken.

Toekomst

In de laatste zaal van Las Palmas stonden maquettes van plannen voor 'Nieuwe Hollandse Watersteden'. Ze hadden betrekking op twaalf Nederlandse locaties waar verstedelijking, wateropvang en nieuw landgebruik aan de orde zijn. De studies, die zijn verricht op initiatief van de biënnale, werden inhoudelijk begeleid en financieel ondersteund door de ministeries van Verkeer en Waterstaat en VROM, de gemeente Rotterdam, de provincies Friesland en Zuid-Holland en de vereniging Deltametropool. Voor alle locaties was de opgave om de civieltechnische maatregelen en de bijbehorende investeringen voor waterbeheer aan te grijpen om nieuwe typen steden en landschappen te maken die ook economisch renderen. Deze vraagstelling, en de daaruit voortvloeiende samenwerking met civieltechnisch ingenieurs en andere professionals, maakte *De Nieuwe Hollandse Waterstad* tot een bijzondere opdracht. Een groot deel van de ontwerpers kwam van buiten Nederland.

De verscheidenheid in de uitkomsten was groot. Sommige ontwerpers stelden voor om nieuw land te maken in het IJsselmeer of voor de Hollandse kust. Anderen maakten juist ruimte voor water op het land, met nieuwe opvangbekkens waarlangs nieuwe woongebieden en nieuwe natuur werden gesitueerd – bijvoorbeeld in Friesland, de Biesbosch of het Groene Hart. Rotterdam gaat in de visie van de gemeentelijke ontwerpers ingrijpend op de schop om het water meer ruimte te geven, maar ook om het te gebruiken voor nieuwe stedelijke kwaliteiten. Opvallend waren de drie voorstellen voor vloedvlaktes – flood plains – waar kan worden gewoond. In plaats van dure dijken of bypasses stelden de ontwerpers voor te aanvaarden dat gebieden af en toe onder water kunnen komen te staan. Dat vraagt om een aangepast stedenbouwkundig plan en een bijbehorende architectuur – drijvend, op palen of op sponsachtig materiaal – voor het wonen in unieke (natuur)gebieden. De periodieke overstromingen worden in banen geleid door een lichter en goedkoper pakket aan maatregelen. In hun verscheidenheid hadden de plannen één ding gemeen: ze lieten zien dat ontwerpers in staat zijn de benodigde forse investeringen in de waterhouding van Nederland te gebruiken om er ook ongekende steden en landschappen mee te maken.

Voor de overheden en organisaties die bij *De Nieuwe Hollandse Waterstad* betrokken waren, was de biënnale een waardevolle ervaring. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat evalueerde zijn deelname als volgt: "Dankzij de biënnale kreeg het innovatieve denken binnen V&W een forse impuls. Daarmee is een breder besef ontstaan, dat de wateropgave gelijktijdig ook een collectieve, ruimtelijke opgave is. Voor de wateragenda van Nederland betekent dit een sterkere verwevenheid met de ruimtelijke agenda. Deze onderlinge verwevenheid heeft immers eeuwenlang de Nederlandse cultuur en traditie bepaald." Voor Verkeer en Waterstaat leidde de samenwerking met architecten en landschapsarchitecten tot nieuwe inzichten. Er zijn plannen om een aantal van de biënnaleprojecten verder te ontwikkelen. Het project in Friesland bleek aan te sluiten bij de lokale problematiek en de maquette is gebruikt in discussies daarover. Het Rotterdamse onderzoek leverde nieuwe kennis op voor het denken over de toekomstige inrichting van de stad en een sterker bewustzijn van de ernst van de waterproblematiek. Deze inzichten zullen in de toekomst zeker een rol blijven spelen. Ook bij de biënnale zelf is men erg tevreden over deze mogelijkheid om een ruimtelijk en maatschappelijk probleem diepgravend te onderzoeken en te agenderen, met inzet van de specifieke kennis en benadering van de disciplines architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Het is een aanpak gebleken die voor herhaling vatbaar is.

Reacties

De tentoonstelling *De Hollandse Waterstad* kreeg veel waardering van zowel pers als publiek. Het publiek vond *De Hollandse Waterstad* zelfs de beste tentoonstelling en uit berichten in de media bleek dat de boodschap van de tentoonstelling overkwam.

NRC Handelsblad:

“Adriaan Geuze geeft met *De Zondvloed* diepte, breedte en context aan dit voor Nederland uiterst relevante en actuele thema.”

Leeuwarder Courant:

“Dit is het snijvlak van kunst en fantasie en echte problemen uit de werkelijkheid.”

NRC Handelsblad:

Het Financieele Dagblad “Als strategie om de waterproblematiek op de politieke agenda te zetten gooit de biënnale hoge ogen.”

Trouw:

“Afgaand op de eerste reacties zou de hoofdentoonstelling, die gewijd is aan watersteden, wel eens een geheide publiekstrekker kunnen worden. Deze presentatie, die uitstekend uit de verf komt in de kolossale ruimtes van het voormalig pakhuis Las Palmas, bestaat letterlijk uit een zee van maquettes van verschillende types watersteden....Een tentoonstelling met vele tientallen maquettes mag op het eerste gezicht weinig opwindend lijken. Ze zijn stuk voor stuk zo verleidelijk dat je blijft kijken.”

S&RO:

“Tientallen reusachtige maquettes (...) zetten je aan tot bezinning en overpeinzing. De tentoonstelling in Las Palmas is doortrokken van een bijzondere combinatie van lef en ootmoed, van dreiging en verwachting, van angst en hoop, overigens zonder zwaarmoedig te zijn. Dit alles maakt de biënnale tot een diepreligieuze ervaring die u niet mag missen. Indien u deze biënnale straks heeft gemist, dan bent u inderdaad verloren. U zult zwaar worden gestraft.”

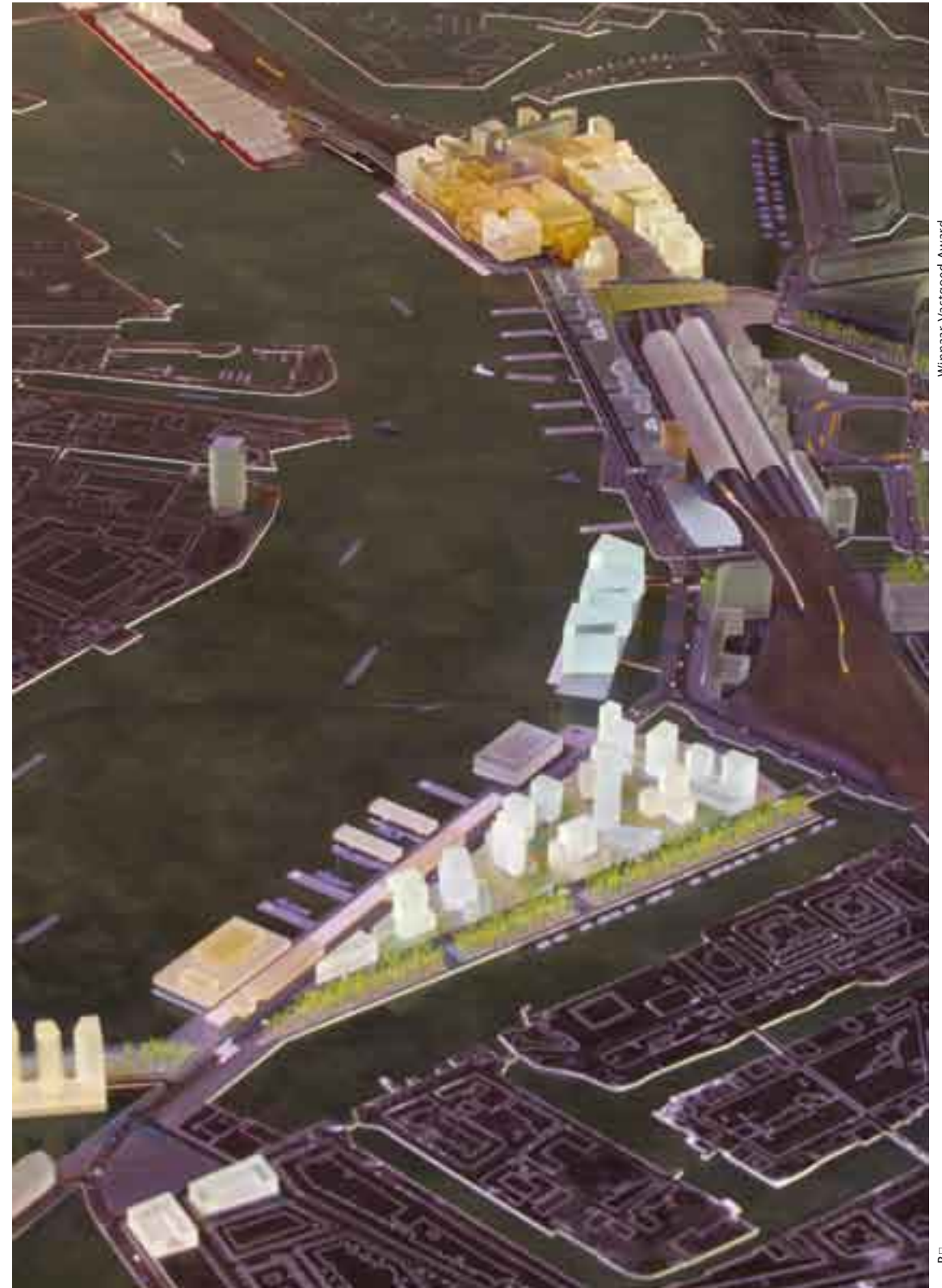
KLM-waterstad

Chicago Waterfront in 1930

Rotterdam Waterstad 2031

Winnaar Vastgoed Award

17e eeuw Naarden

Zwolle
29

Mare Nostrum

Mare Nostrum

De tentoonstelling *Mare Nostrum* was het resultaat van een onderzoeksproject naar een bijzonder type watersteden. Aanleiding was de stormachtige ontwikkeling van de badplaats – een oorspronkelijk negentiende-eeuws fenomeen – als gevolg van twintigste-eeuwse verschijnselen als sneller en goedkoper transport, meer vrije tijd en hogere inkomens, vooral in de westerse wereld. Aan het begin van de 21ste eeuw is het toerisme zelfs wereldwijd de grootste en snelst groeiende bedrijfstak. De populairste bestemmingen zijn kuststreken met een gematigd of subtropisch klimaat; het massatoerisme heeft er een vrijwel ongebreidelde verstedelijking veroorzaakt. Co-curator van de tentoonstelling was Christine de Baan.

Lusten en lasten

Langs kusten aan de Middellandse Zee, en in toemende mate ook elders in de wereld, vormen zich stedelijke strips die slechts een paar kilometer breed zijn en tientallen kilometers lang. Het stedelijke programma van deze strips is volledig afgestemd op het toerisme; de lokale economie is er grotendeels van afhankelijk en het inwoneraantal stijgt en daalt met de seizoenen.

Zowel in de westerse als in de niet-westerse wereld kan het toerisme armere kuststreken helpen ontwikkelen. Maar de toeristenindustrie dreigt ook oorspronkelijke culturele en landschappelijke kwaliteiten te vernietigen – of heeft dat al gedaan. Het uitgangspunt voor *Mare Nostrum* was de vraag hoe deze kwaliteiten te bewaren, zonder de noodzakelijke economische ontwikkeling tegen te houden; deze vraag spitste zich toe op wat daarbij de rol van de architectuur kan zijn.

Zeventien onderzoeken

De biënnale nodigde zeventien gastcuratoren uit evenzovele landen en regio's uit om voorstellen te doen voor alternatieve benaderingen. Met hun teams onderzochten ze de stedelijke ontwikkeling van de kusten van Australië, België, Brazilië, het Caribisch gebied, Florida, Israël, de Middellandse Zee (Marokko), Kroatië, Libanon, Mexico, Oekraïne, Rusland, Spanje, Schotland, Taiwan, Turkije en Zuid-Afrika. De uitkomsten van deze onderzoeken varieerden van poëtische analyses in film en fotografie tot concrete voorstellen voor nieuwe typen kuststeden. Sommige thema's kwamen in meerdere presentaties aan bod; ze werden ook verkend in de *Mare Nostrum* conferentie tijdens het openingsweekend van de biënnale.

Betere steden

In de analyses ging het vaak over de culturele, sociale en economische nadelen van een toeristische monocultuur. Veel voorstellen richtten zich dan ook op diversificatie van het stedelijk programma. Dit gold zowel voor streken die nog vrij ongerept zijn, als voor gebieden die al intensief zijn bebouwd. Er waren pleidooien voor grotere economische differentiatie, de ontwikkeling van publieke voorzieningen – zoals centra voor onderwijs, erfgoed en cultuur – en het bewaken of herstellen van ruimtelijke, stedelijke en landschappelijke kwaliteit. Vaak was het uitgangspunt: als badplaatsen zich nu eenmaal tot steden – of zelfs megasteden – ontwikkelen, maak er dan 'betere' steden van. Aansluitend daarop werd gepleit voor stedelijke verdichting, omdat juist de onbeheerste sprawl van toeristische bebouwing het landschap zo zwaar aantast. Enkele onderzoeken, waaronder die van het Caribisch gebied door het Latijns-Amerikaanse collectief Supersudaca, lieten het negatieve effect zien van all-inclusive resorts die worden gebouwd en beheerd door buitenlandse ondernemingen. Ze ontnemen de lokale bevolking zowel de toegang tot hun landschap als de mogelijke inkomsten uit toerisme. De studie eindigde met voorstellen voor verbetering van de stedelijke en sociale kwaliteit van toeristenplaatsen.

Conferentie

Mare Nostrum was dus niet alleen een tentoonstelling, maar ook een onderzoeksproject. Dat laatste kwam onder meer tot uitdrukking in de conferentie op 27 en 28 mei (zie verder onder 'Conferenties en lezingen').

Op de conferentie was de studie voor het Caribisch gebied een van de hot items. De groep Supersudaca is door René Klaver en Nico Visser uitgenodigd om dit najaar haar bevindingen te presenteren op een bijeenkomst van touroperators.

Reacties

Bezoekers en pers reageerden positief op *Mare Nostrum*. Onder het vakpubliek, dat ruim de helft van de bezoekers uitmaakte, was het de populairste tentoonstelling van de biënnale.

Het Parool:

“De meest dynamische en tot de verbeelding sprekende expositie op de biënnale.”

De Standaard (België):

“Prikkelende toekomstvisies [zijn] bijeen gebracht, vooral in de meer experimentele tentoonstelling *Mare Nostrum*.”

Het Duitse vakblad Bauwelt:

“*Mare Nostrum*, droht vor analysen und konzepten fast zu bersten, allein in dieser ausstellung kann man leicht einen ganzen tag zubringen.”

Het Italiaanse architectuurtijdschrift Ottagono:

“Concepts of multiplicity, hybridization and cross-over use become basic elements in a highly developed and complex debate, in search of alternative and intelligent models for coastlines and beaches.”

Kroatische archipel: nieuwe vuurtorens, Kroatië

Solid Sea Case 04: (M)RE-toerisme, Middellandse zeegebied

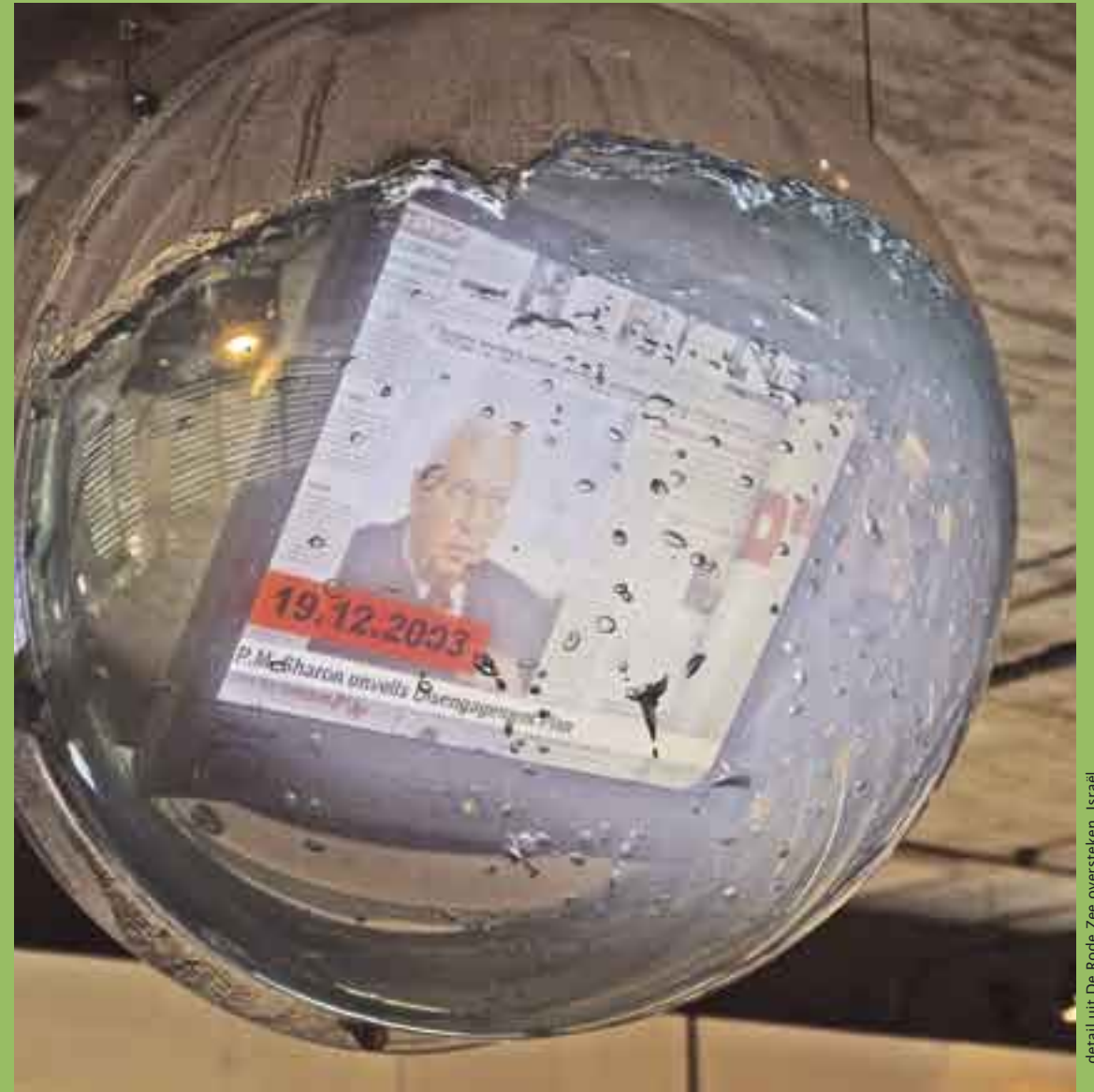

From NOWhere to NOWhere, Taiwan

detail uit Kapitalistische Metastase, Turkije

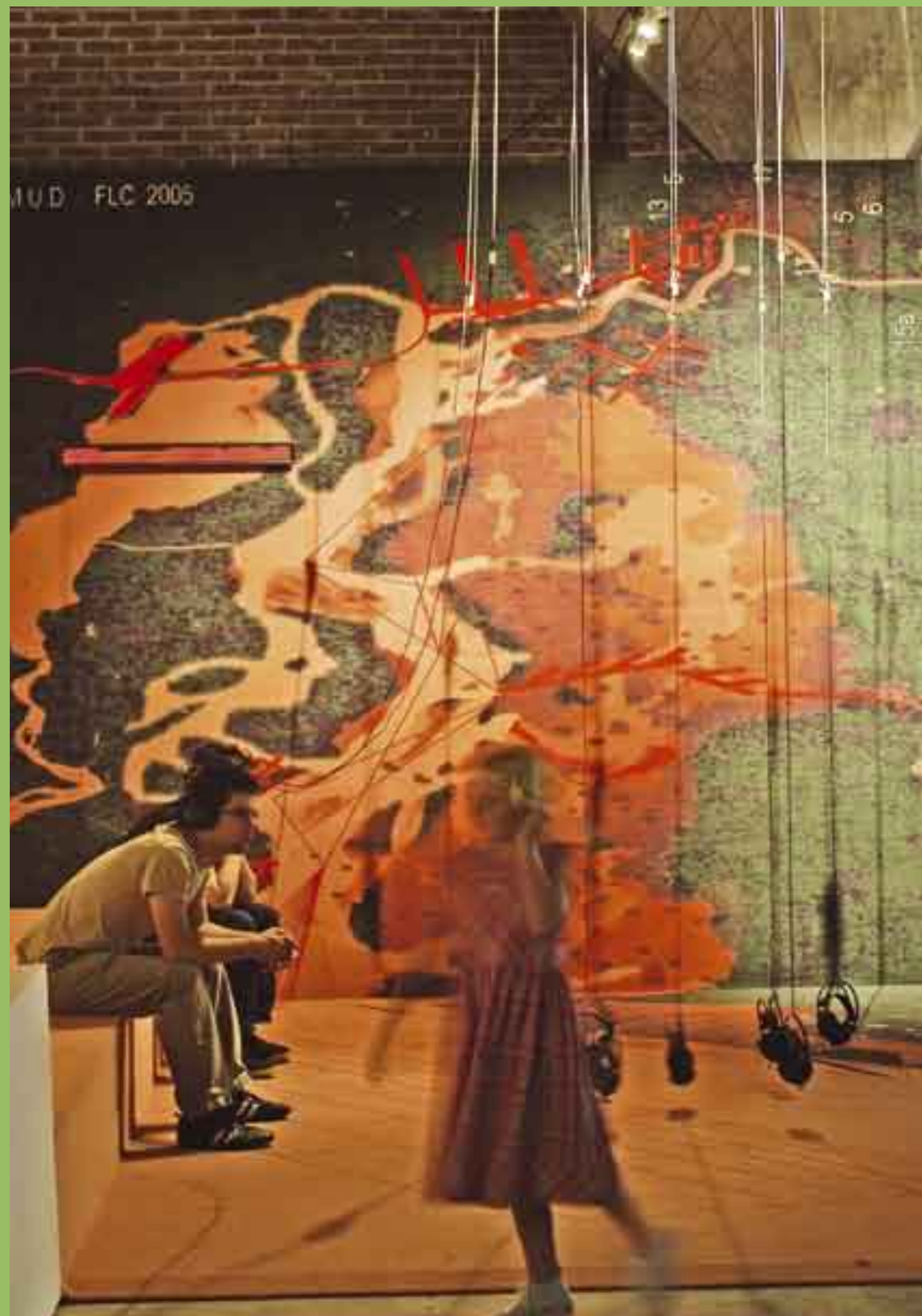

detail uit De Rode Zee oversteken, Israël

Al Caribe, Caribisch gebied

Mare Meum, Vlaanderen

NAi ARCHIEF
COM·WOVEN VLEUGEL

**2nd International
Architecture Biennale
Rotterdam**

26 mei - 26 juni

Las Palmas
Nederlands Architectuurinstituut
(NAi)

NAi Nederlands
Architectuurinstituut

Polders

Polders

De tentoonstelling *Polders*, een theater van land en water, in de grote benedenzaal van het Nederlands Architectuurinstituut (NAi), bracht eeuwen van Nederlandse poldergeschiedenis in beeld. Tegelijkertijd werd de vraag gesteld naar de toekomst van de polder, die onder druk staat van verstedelijking en klimaatveranderingen. Curator van de tentoonstelling was Linda Vlassenrood (NAi).

Uniek polderlandschap

Het Nederlands polderlandschap is met zijn kaarsrechte sloten, dijken, molens, boerderijen en koeien wereldberoemd. Dit rationele landschap is uniek, maar ook kwetsbaar. Nederland heeft ruim drieduizend polders, die al eeuwen dienen als onderlegger voor de ruimtelijke ontwikkeling. Verstedelijking, ontwikkelingen in de landbouw en de behoefte aan waterberging zullen van grote invloed zijn op de toekomstige inrichting van Nederland. Hoewel velen doordrongen lijken van de maakbaarheid van het Nederlandse landschap, blijft de inrichtingsopgave van de polders vaak onderbelicht. Door ze weer zichtbaar te maken en hun landschappelijke en ruimtelijke kwaliteiten te beschrijven, wilde de tentoonstelling een oordeel mogelijk maken over de huidige ontwikkelingen.

Een eenduidig inrichtingsplan, zoals dat vanaf de zeventiende eeuw in de lege polders werd neergelegd, is niet meer mogelijk. De ruimteclaims vanuit 'rood' (verstedelijking), 'groen' (recreatie) en 'blauw' (waterberging) illustreren de conflicterende belangen die bij een nieuwe ordening van de polder aan de orde zijn. Toch biedt de eenvoudige en heldere polderstructuur genoeg aanknopingspunten als basis voor ontwikkelingen. De langere levensduur van het karakteristieke Nederlandse polderlandschap ligt besloten in het blijven uitgaan van de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten van de polder als geheel én als onderdeel van een groter verstedelijkt gebied. Het verleden heeft dit al bewezen.

Tentoonstelling

In de tentoonstelling passeerden vijftien polders de revue. Van elke polder had de afdeling Landschapsarchitectuur van de Technische Universiteit Delft een maquette op schaal 1:10.000 gemaakt. Van een middeleeuwse polder uit 1346 – de Polder Mastenbroek bij Zwolle – tot aan de jongste polders die nog maar enkele tientallen jaren oud zijn, zoals Zuidelijk Flevoland. En van de zeventiende-eeuwse Beemster, met een nauwelijks veranderde structuur van wegen en vaarten, tot de sterk verstedelijkte Watergraafsmear en Prins Alexanderpolder. Naast nieuwe maquettes waren er ook prachtige oude tekeningen te zien, zoals Nova Roma van Jan van Scorel uit omstreeks 1550.

Aan de hand van vijf thema's behandelde de tentoonstelling het ontstaan en de ontwikkelingsgeschiedenis van de polders. De thema's belichtten de esthetiek van het rationele polderlandschap, de enorme stedenbouwkundige en landschapsarchitectonische opgave in de IJsselmeerpolders, polders die sterk zijn verstedelijkt, polders die aan de natuur zijn teruggeven en polders die zich op een keerpunt bevinden. Zo belichaamden de thema's de keuzemogelijkheden voor de toekomst. Is een polder landschapsarchitectonisch zo interessant dat er niets in mag gebeuren, of kan hij juist aan kwaliteit winnen door verstedelijking? Levert het teruggeven aan de natuur een boeiend landschap op? Leidden de grote naoorlogse inpolderingen onder de eenduidige regie van de overheid tot een beter landschap dan het gedelegeerde opdrachtgeverschap nu? Zulke vragen hebben betrekking op de cultuurhistorische betekenis van het polderlandschap, maar in de dagelijkse praktijk wordt de cultuurhistorie in economisch opzicht onbelangrijk gevonden en krijgen andere keuzes vaak de voorkeur. Ten slotte werd in vier scenario's een beeld geschetst van de maatschappij in 2030. Ieder scenario leverde een specifieke ruimteclaim op vanuit de functies wonen, werken, landbouw, water, natuur, recreatie en infrastructuur. Bij een nieuwe ordening van de polder treden talloze conflicterende belangen aan de dag. Er zullen dus keuzes moeten worden gemaakt.

Reacties

De tentoonstelling *Polders* was vooral in trek bij het 'grote' publiek. Ook de pers was erover te spreken.

Het NRC-Handelsblad:

“Polders maakt op indrukwekkende wijze duidelijk welke titanenwerk het maken van polders eigenlijk was. (...) Wie na het zien van Polders Nederland nog saai vindt, heeft geen ogen.”

De Volkskrant:

“Vooral voor scholieren reuze interessant vanwege het heldere, inleidende karakter.”

Linda Vlassemrood (NAI) bij opening Polders

Aron Betsky (NAI) opent tentoonstelling Polders

Three Bays

Three Bays

De benedenzaal van het Nederlands Architectuurinstituut herbergde naast *Polders* ook *Three Bays*. Het onderwerp van de tentoonstelling was de ontwikkeling van drie baaien: de Lagune van Venetië, de Baai van Tokio en het IJ bij Amsterdam. Daartoe had Adriaan Geuze drie gastcuratoren uitgenodigd: professor Marino Folin van het architectuurinstituut (IAUV) van de universiteit van Venetië, professor Hidenobu Jinnai van de Hosei Universiteit in Tokio en Maarten Kloos van de stichting ARCAM in Amsterdam.

Door hun ondiepe en sedimentrijke karakter zijn de drie baaien geologisch aan elkaar verwant. Ook hebben ze een vergelijkbare geschiedenis. Venetië, Tokio en Amsterdam zijn rond dezelfde tijd ontstaan, op vergelijkbare plekken in rivierdelta's. Alle drie kwamen ze vervolgens voor problemen te staan als dichtslubbende rivieren, groeiende havens, uitdijende steden en periodieke overstromingen. De oplossingen die ze hiervoor vonden zijn soms heel verschillend, maar er zijn ook overeenkomsten. Zo blijken niet alleen de Nederlanders aan landwinning te hebben gedaan; ook in de andere steden zijn dijken aangelegd, is land opgespoten en worden rivierbeddingen verlegd. Daarmee zijn de watersteden het resultaat van een combinatie tussen natuurkrachten en menselijk ingrijpen.

Speciaal voor de tentoonstelling maakten de drie curatoren en hun teams maquettes van de steden zoals ze er rond de zeventiende en achttiende eeuw moeten hebben uitgezien. De modellen toonden de steden in hun waterrijke omgeving. Zo maakte een uitsnede van de Venetiaanse lagune prachtig zichtbaar dat de stad was ontstaan op natuurlijke eilanden in een ondiep deltagebied, waardoorheen enkele bevaarbare geulen liepen. Er waren ook belangrijke stukken uit nationale collecties, waaronder de maquette van Kenzo Tanges beroemde plan uit 1960 om Tokio uit te breiden volgens een megastructuur die zich uitstrekt over de baai. Een echo van dit plan was terug te vinden in de perspectieftekening van het Plan Pampus uit 1965 van Van den Broek en Bakema.

Ijmeer Cillid, Cees van Glessen, Amsterdam

Tokio baai

Flow

Flow

De tentoonstelling *Flow*, op de bovenverdieping van het Nederlands Architectuurinstituut, liet negen landschapsontwerpen zien van jonge bureaus uit binnen- en buitenland die op een nieuwe manier omgaan met de dynamiek van het water. Uitgangspunt voor de tentoonstelling was dat het water niet altijd een bedreiging vormt voor het landschap en dat de dynamiek van water kan worden gebruikt om bijzondere landschappen te maken of om nieuwe bronnen van energie aan te boren. Curator van de tentoonstelling was Saskia van Stein (NAi).

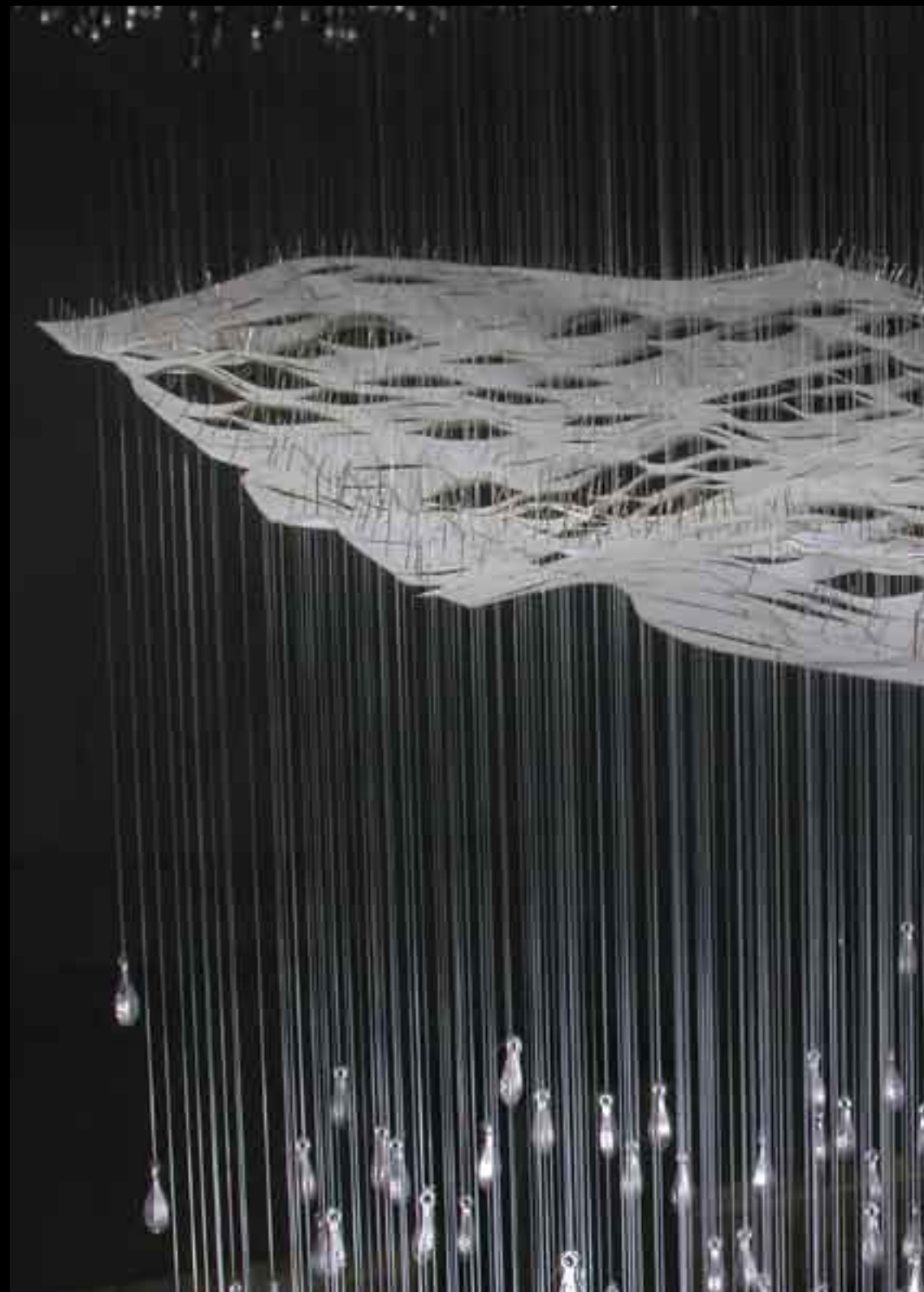
Negen voorstellen

Mark van Beest wil met water een geomachine op gang brengen in een verlaten kalksteengroeve. De waterkracht zal het landschap voortdurend veranderen en er ontstaan eilanden die later weer zullen wegspoelen. Ronald Rietveld maakte een inrichtingsplan voor een bypass tussen Arnhem en Nijmegen die piekbelastingen in de Waal en de Rijn kan opvangen en tegelijk een indrukwekkende leegte van drieduizend hectare oplevert.

In het project *WAVEgarden* deed Yusuke Obushi het voorstel om voor de kust van Californië een enorm drijvend membraan van tweehonderd hectare neer te leggen, samengesteld uit 1734 vervormbare keramische tegels. Ze bewegen mee met de golven en door de 'piezo-elektrische' eigenschappen van het materiaal leveren ze energie. In de weekends is het tegelveld een drijvend openbaar park dat per boot bereikbaar is.

Verder omvatte de tentoonstelling plannen voor een nieuw tuinbouwlandschap in het Westland, voor een enorm reservoir voor waterberging bij Schiphol, voor de herinrichting van een bruinkoolgebied in het oosten van Duitsland, voor een nieuw rivierpark bij een Spaans stadje, voor een systeem om gericht vorm te geven aan een Engels duinlandschap en voor de vuilstortplaats Fresh Kills op Staten Island, New York. Het plan voor Fresh Kills, inclusief een monument voor de slachtoffers van 11 september 2001, is inmiddels in uitvoering genomen.

Naast deze negen ontwerpen waren vanaf begin juni ook de resultaten te zien van de internationale masterclass Flood Resistant Housing onder leiding van Greg Lynn (zie hierna).

De masterclass Flood Resistant Housing

De masterclass *Flood Resistant Housing* vond plaats tijdens de openingsweek van de biënnale van 27 mei tot en met 1 juni. Onder leiding van de Amerikaanse architect Greg Lynn bogen ruim zestig architectuurstudenten en jonge architecten uit de hele wereld zich over woningontwerpen voor de overstromingsgevoelige omgeving van de stad Deventer. In het kader van de Nieuwe Hollandse Waterstad had Lynn eerder al een ontwerp voor dit gebied gemaakt, in samenwerking met het bureau West 8 en met steun van het ministerie van VROM.

De deelnemers waren verdeeld over drie groepen: Drijver, Massa en Spons (Floater, Solid, Sponge). Op basis van deze thema's ontwikkelden ze prototypen voor vloedbestendige huizen. De groep Drijver ontwierp huizen die op het water drijven, de groep Massa richtte zich op huizen die het water weerstaan en de deelnemers aan Spons bedachten structuren die het water kunnen opnemen, zonder dat de woonruimtes erdoor worden aangetast.

Voorafgaand aan de masterclass hadden alle deelnemers een prototype gemaakt voor een huis dat tegen het water bestand is. De uiteenlopende projecten werden, samen met de eindresultaten van de masterclass en een video-registratie van het proces, tentoongesteld in het NAI als onderdeel van de tentoonstelling *Flow*.

Tijdens de eindpresentatie op 1 juni reikte Hans Beunderman, decaan van de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit in Delft, de Architecture Biënnale Student Award uit aan de groep Oyster, voor hun ontwerp binnen het thema Massa (zie bij Awards). Aan de masterclass werd deelgenomen vanuit de volgende architectuuropleidingen: University of Cape Town, RMIT University (Melbourne), Columbia University (New York), Universidad Diego Portales (Santiago de Chile), SCI-Arc (Los Angeles), Architectural Association (London), ETH Zürich, University of Zagreb, CEPT School of Architecture (Ahmedabad), de Universitas Kristen Duta Wacana (Yogyakarta), de Academie voor Bouwkunst Rotterdam, de Technische Universiteit Delft en het Berlage Instituut (Rotterdam).

De masterclass werd georganiseerd door de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, de Academie voor Bouwkunst Rotterdam, de Technische Universiteit Delft, het Nederlands Architectuurinstituut en het Berlage Instituut. Ze vond plaats in de Academie voor Bouwkunst Rotterdam.

Awards 2005

Net als bij de eerste biënnale zijn in 2005 de architectuurbiënnale Awards uitgereikt. Op zaterdagavond 28 mei, tijdens het biënnalefeest ter gelegenheid van het openingsweekeinde, overhandigde rijksbouwmeester Mels Crouwel de Awards voor Best Presentation, Best Entry en de Special Award.

De jury voor de Awards van de Tweede Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam bestond uit Reyn van der Lugt (voorzitter, hoofd tentoonstellingen van het Nederlands Architectuurinstituut), Kees Kaan (Claus en Kaan Architecten), Bart Lootsma (architectuurtheoreticus) en George Brugmans (directeur van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam).

Special Award: Ed Taverne.

De Special Award werd toegekend aan Ed Taverne. Zijn wetenschappelijk hoogstaande oeuvre is altijd een belangrijke bron van inspiratie geweest voor curator Adriaan Geuze en de staf van de biënnale. Met deze Award bracht de biënnale haar grote waardering tot uitdrukking voor Taverne's unieke bijdrage aan de Nederlandse architectuurgeschiedenis, voor het feit dat hij een motiverend en richtinggevend baken is geweest voor een hele generatie jonge Nederlandse architectuurhistorici en voor zijn inzicht in en sensibiliteit voor de Nederlandse problematiek. Dat laatste kwam weer overtuigend tot uitdrukking in Taverne's essay *Weelde, Wildernis en Welzijn* in het biënnaleboek *'Polders! Gedicht Nederland'*.

Award Best Presentation: Spacegroup

De jury heeft de Award Best Presentation gekozen uit de tentoonstelling *De Hollandse Waterstad* en toegekend aan de Spacegroup voor de maquette van *Catamaranstad*. Spacegroup ontwierp een tijdelijk zomerverblijf voor zeilers en andere sporters op een zandbank voor de kust van Goeree.

De jury was onder de indruk van veel maquettes die speciaal voor de biënnale waren gemaakt. Dat gold in het bijzonder voor het model van zeventiende-eeuws Batavia, door Djuhana en een team van Indonesische architecten, en de maquette van Chicago in het begin van de twintigste eeuw, door David Mohney en studenten van de universiteit van Kentucky. Door diepgravend onderzoek weer te geven met een prachtige maquette, leverden beide teams een belangrijke bijdrage aan *De Hollandse Waterstad*. Toch vond de jury het onderdeel *De Nieuwe Hollandse Waterstad* van die tentoonstelling inhoudelijk en visueel het meest prikkelend. Met het toekennen van de Award wilde zij ook daarop de aandacht richten. Een criterium was onder meer of de maquette de aandacht kon trekken en vasthouden, op een manier die bij de toeschouwer interesse opwekte voor de inhoud van het project. Een ander criterium was of de maquette in materiaalgebruik en esthetisch verder ging dan de traditionele maquettebouw.

Veel waardering was er voor de 'tafellaken maquette' die Edith Gruson maakte voor het project *De Friese Boezem* van Michael van Gessel. Uiteindelijk kwam de jury na een zorgvuldige discussie tot de slotsom dat het model *Catamaranstad* van Spacegroup, meer nog dan andere, onmiddellijk de aandacht greep van de bezoeker die de ruimte binnenstapte. De maquette prikkelde de fantasie, maakte de bezoeker nieuwsgierig en was prachtig uitgevoerd in verschillende lagen die leidden naar een aaneenschakeling van nieuwe ontdekkingen.

Award Best Entry: Supersudaca!

De Award Best Entry werd gekozen uit de tentoonstelling *Mare Nostrum* en gewonnen door Supersudaca! voor het project over het Caribisch gebied.

Het selecteren van een project uit deze tentoonstelling leidde bij de jury tot een discussie over de aard van de Rotterdamse architectuuriënnale. Als ze wordt opgevat als onderzoeksbiënnale die vragen stelt en nieuwe inzichten zoekt, dan zou het winnende project nieuwe kennis moeten opleveren. Het moet de boodschap duidelijk maken, aantrekkelijk genoeg zijn om het publiek uit te nodigen voor een kritische blik en in een korte tijd een redelijke hoeveelheid informatie overbrengen.

De jury had veel sympathie voor het Russische project van de Wolga datsja's en prijst de heldere en aantrekkelijke presentatie daarvan. Ze was ook erg geïnteresseerd in het Kroatische project, dat een interessant voorbeeld liet zien van hoe kan worden omgegaan met de dreigende aanslag van het toerisme op een nog ongerepte kust. Toch was de jury het meest onder de indruk van het project van Supersudaca! over het Caribisch gebied. De makers waren erin geslaagd met een effectieve, heldere en aantrekkelijke presentatie een enorme hoeveelheid informatie over te brengen over de stedelijke, sociale, economische en culturele gevolgen van het massatoerisme in een relatief arme, maar toeristisch aantrekkelijke regio.

Aan deze prijs was een geldbedrag verbonden dat beschikbaar was gesteld door reisorganisatie TUI Nederland. Daarmee kon het project verder worden ontwikkeld, terwijl het ook een uitnodiging was om het project te presenteren op een conferentie van reisorganisaties.

Student Award: 'Oyster'

Woensdagavond 1 juni werd tijdens de slotpresentatie van de masterclass Flood Resistant Housing de Architectuuriënnale Student Award uitgereikt. Hans Beunderman, decaan van de Technische Universiteit Delft, overhandigde de prijs aan de studenten van de groep Oyster: Karola Dierichs (Architectural Association, London), John Doyle (RMIT, Australia), Teresa Nai-Tsuei Yeh en Naiwen Cheng (beiden van het Berlage Instituut in Rotterdam). De jury bestond uit voorzitter Hans Beunderman, Kurt Forster (architectuurcriticus), Adriaan Geuze (curator), Greg Lynn (architect en leider van de masterclass) en Lucas Verweij (directeur van de Academie van Bouwkunst Rotterdam). De jury over Oyster: "Deze groep heeft in haar ontwerp niet alleen landschap en architectuur geïntegreerd, zij laten ook de infrastructuur deel uitmaken van het geheel. Zij vernieuwen hiermee bouwvormen en creëren zodoende een alternatieve levensstijl."

Vastgoed Award: Rotterdam Waterstad 2035

Op woensdag 8 juni is de architectuuriënnale Vastgoed Award uitgereikt aan het project Rotterdam Waterstad 2035 – een onderdeel van de tentoonstelling *De Nieuwe Hollandse Waterstad* dat speciaal voor de biënnale was ontwikkeld. Tijdens het NEPROM Kennisfestival 'Munt uit Water' overhandigde Ineke Bakker (directeur-generaal Ruimte van het ministerie van VROM) de prijs aan de Rotterdamse wethouder voor fysieke infrastructuur Marco Pastors. De juryleden waren Hans ter Hoeve (programma-manager Water van het ministerie van VROM), Jan Westrik (hoofddocent stedenbouw aan de Technische Universiteit Delft) en Adriaan Geuze (curator van de biënnale). Van de projecten die op het NEPROM Kennisfestival werden gepresenteerd, had de jury er vier genomineerd: Meerstad Groningen, Wieringerrandmeer, het integrale ontwikkelingsperspectief voor de Zuid-Hollandse kust en Rotterdam Waterstad 2035. De jury beoordeelde de projecten op de volgende criteria: de integrale visie, de presentatie, de esthetiek en de capaciteit om een deel van de investeringen terug te verdienen. Geen van de genomineerden voldeed volledig aan deze criteria, maar de jury prees het project Rotterdam Waterstad 2035 om het verrichtte integrale on-

derzoek. De plannenmakers hadden zo veel mogelijk de consequenties van water voor de stad, de stedenbouw en de bewoners onderzocht. Ook vond de jury het intensieve werk van ingenieurs voor het project bewonderenswaardig. Daarbij riep Rotterdam Waterstad 2035 expliciet discussie op – in de maquette, in publicaties, in presentaties en in de media. Wel merkte de jury op dat het project pas een begin was, en nog geen volledig plan. Zo ontbrak nog een manier om de investeringen terug te verdienen. Rotterdam Waterstad 2035 gaf een antwoord op de vraag wat de toenemende hoeveelheid water die op ons afkomt voor de stad Rotterdam betekent. Het project werd ontworpen en ondersteund door de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, Gemeentewerken en het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, het waterschap Hollandse Delta en de Hoogheemraadschappen van Schieland en Krimpenerwaard.

Conferenties, lezingen en NEPROM Kennisfestival

De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam was niet alleen een platform voor de curator en diens ideeën, maar ook voor andere, verwante partijen die rond het thema van de biënnale konden bijdragen aan een geslaagde manifestatie. Dit uitgangspunt gold in het bijzonder voor het programma van conferenties en lezingen in de periode van 27 mei tot en met 13 juni 2005.

Het programma omvatte twee onderdelen. Om te beginnen waren er de conferenties, lezingen en debatten die door de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam zelf waren georganiseerd. Ze waren nauw verbonden met de thema's van de tentoonstellingen. Daarnaast trad de biënnale op als gastheer om kennisuitwisseling, gedachtevorming en debat met betrekking tot de wateragenda mogelijk te maken. Partijen die zich dagelijks bezighouden met de wateropgave en het waterbeheer - zoals de ministeries van Verkeer en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Technische Universiteit Delft - werden uitgenodigd om op het platform van de biënnale debatten, lezingen en conferenties te organiseren. In de context van tentoonstellingen en andere biënnaleactiviteiten, en ondersteund door publiciteit en sfeer van de biënnale, zijn veel grotere en kleinere partijen op deze uitnodiging ingegaan. Bijzondere vermelding verdient het Kennisfestival 'Munt uit Water', dat op uitnodiging van de biënnale werd georganiseerd door de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen (NEPROM).

Mare Nostrum Conferentie (27 en 28 mei, Stadhuis, NAi)

De tweedaagse Mare Nostrum Conferentie had als doel te onderzoeken hoe de toeristische exploitatie van kustgebieden en de daarmee gepaard gaande economische groei kunnen samengaan met het behoud van lokale culturele en landschappelijke waarden. Op de eerste dag presenteerden de teams van de gastcuratoren de resultaten van hun onderzoeken in een besloten bijeenkomst aan elkaar en aan enkele experts. Op de tweede dag was de conferentie openbaar toegankelijk. Deskundigen – beleidsmakers, touroperators, projectontwikkelaars, futuristen en wetenschappers – vormden een panel van experts dat reageerde op de ontwerpvoorstellen. Het panel bestond uit: René Klawer (directeur van de Nederlandse afdeling van touroperator TUI, een van de grootste reisorganisaties in de wereld), Brian Canin (directeur van Canin Associates, een multidisciplinair ontwerp bureau in Orlando, Florida, dat is gespecialiseerd in hotels en resorts), Nico Visser (hoogleraar aan het Centrum voor Duurzaam Toerisme en Transport van de NHTV University for Professional Education in Breda), Seirian Hanner (Centre for Future Studies) en John Urry (hoogleraar sociologie aan de universiteit van Lancaster, Engeland, en schrijver van *The Tourist Gaze*).

Three Bays lezingen

(27 mei, Nederlands Architectuurinstituut)
De gastcuratoren van de tentoonstelling *Three Bays* (Marino Folin, Hidenobu Jinnai en Maarten Kloos) gaven lezingen waarin ze vier eeuwen leven en bouwen aan de baai of lagune van Venetië, Tokio en Amsterdam vergeleken.

Lifescape

(29 mei, Nederlands Architectuurinstituut)
Een lezing van landschapsarchitect James Corner van bureau Field Operations uit New York. Corner is verantwoordelijk voor de herinrichting van Fresh Kills, de vuilstort van New York. Zijn masterplan maakt gebruik van de natuurlijke waterloop om van het gebied een innovatief, ecologisch divers en cultureel interessant landschap te maken. Het werk van Field Operations was te zien op de tentoonstelling *Groundswell: Constructing the Contemporary Landscape* in het Museum of Modern Art in New York.

Tussen doem en droom; ontwerpen met water in het Hollandse stadlandschap

(31 mei en 3 juni, Nederlands Architectuurinstituut)
De Technische Universiteit Delft organiseerde een tweetal 'Lagerhuisdebatten' waarin het ontwerp van de wateropgave werd beschouwd op twee schaalniveaus: dat van het grote systeem, met de zee en rivieren, en dat van het regionale systeem van polders en boezems. Met deze Lagerhuisdebatten is de discussie over water en het ontwerp goed op de kaart gezet. Het eerste Lagerhuisdebat, *Doorbraken / Denkbeelden*, vond plaats op 31 mei. Er waren tachtig mensen. Aan twee groepen, samengesteld uit publiek en deskundigen, werd gevraagd te reageren op verschillende stellingen. De belangrijkste vraag was: kan een overstroming worden ontworpen? Op 3 juni volgde het tweede Lagerhuisdebat, *Natte voeten / Droge dromen*, met zestig mensen. Ook hier werd aan twee groepen gevraagd te reageren op stellingen. Zoals: 'De combinatie van verstedelijking, verstening, bodemdaling en het toenemen van extreme neerslag brengt de hydrologische bouwwerken uit balans.'

Ruimte voor Water

(1 juni, Nederlands Architectuurinstituut)
De Vereniging voor Bestuurskundigen Waterkring hield een discussiemiddag met het thema 'Ruimte voor Water'. Het doel was de bestuurlijke opgave met betrekking tot water scherp te krijgen. Er werd ook gesproken over de waarde van de voorstellen van het project *Hollandse Waterstad*. Een belangrijke conclusie was dat er rond de wateropgave te weinig anticiperend beleid is. Daardoor zijn voorstellen zoals die op de tentoonstelling werden gepresenteerd moeilijk uitvoerbaar.

Landschap: een troefkaart van Europa?

(9 juni, Nederlands Architectuurinstituut)
Het Atelier Rijksbouwmeester organiseerde een discussiemiddag rond de ondertekening van de Europese Landschapsconventie (een verdrag van de Raad van Europa). Een van de doelstellingen van de bijeenkomst was de vakwereld en geïnteresseerden met deze conventie te laten kennismaken. Van alle Europese lidstaten waren vertegenwoordigers aanwezig. De lidstaten onderstreepten dat een gezamenlijke aanpak geboden is om het Europese landschap en de watersystemen integraal te behouden en te verbeteren.

De Polder en de Ark

(10 juni, Nederlands Architectuurinstituut)
De future centers van Rijkswaterstaat en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit organiseerden een conferentie als bijdrage aan het maatschappelijke debat over complexe onderwerpen als 'leven met water'. De resultaten worden bewerkt tot concrete ontwerp-opgaven.

AIR: Rotterdam en De Zondvloed

(11 juni, Maritiem Museum)
Het Architectuur Instituut Rotterdam (AIR) organiseerde een middagprogramma over de toegevoegde waarde van water in de ruimtelijke ontwikkeling van Rotterdam. Hoe zal Rotterdam omgaan met de toenemende hoeveelheid water uit de zee, de rivieren, de lucht en de bodem? Uitgangspunt was het plan *Rotterdam Waterstad 2035*, dat op de biënnale werd gepresenteerd. De aanwezigen (vooral bestuurders) waren het erover eens dat Rotterdam de wateropgave niet kan negeren en dat in het plan *Rotterdam Waterstad 2035* de kansen voor de stad ook werkelijk worden benut.

Het Hollands landschap in de schilderkunst en fotografie

(12 juni, Rotterdamse Schouwburg)
Een lezing door Adriaan Geuze (curator van de biënnale) en Bas Vroege (fotograaf en directeur van Paradox) over de Nederlandse polder aan de hand van de schilderkunst en de fotografie. Een kleine honderd mensen kwamen af op de lezing, die als lezersaanbieding was aangekondigd in de Volkskrant.

De Poldermens: de perceptie van het Nederlandse landschap

(12 juni, Nederlands Architectuurinstituut)
Een lezing door Matthijs Schouten (filosoof en ecooloog). Schouten: "De natuur wordt naar de mythe herschapen." Wat is de mythe die de Nederlanders over de polders hebben gemaakt en hoe is daaruit de Nederlander – de poldermens – ontstaan? Wat betekent dat voor het landschap?

Jubileumlezing Rotterdam Waterstad 2035

(16 juni, Maritime Simulation Rotterdam)
In het kader van zijn 150-jarig bestaan organiseerde Gemeentewerken een jubileumlezing. Er werd een historisch overzicht gegeven van de ontwikkeling van het water in Rotterdam en de rol van Gemeentewerken daarin.

NEPROM Kennisfestival 'Munt uit Water'

De NEPROM (Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen) had, op uitnodiging van de biënnale, voor 8 juni een groot kennisfestival georganiseerd. Het motto was: Munt uit Water.

Het belangrijkste doel van het evenement was het opstellen van een gezamenlijke ontwikkelingsagenda voor het thema 'water en verstedelijking'. De belangrijkste vragen waren: Hoe kan de waterproblematiek in al haar facetten tegemoet worden getreden als een ontwikkelingsplanologische opgave? Welke waarde kunnen marktpartijen, overheden en ontwerpers toevoegen? Wie heeft de regie, wat moet centraal en wat kan decentraal? En vooral: hoe buigen we problemen om in kansen?

De doelgroepen van het Kennisfestival waren overheden (het rijk, provincies, gemeenten en waterschappen), marktpartijen (ontwikkelaars, vastgoedbeleggers, woningcorporaties en bouwondernemingen), ontwerpers (architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten) en maatschappelijke organisaties (op het gebied van natuur, milieu en water en organisaties van bewoners en gebruikers).

Het festival speelde zich af op de Wilhelminapier. De belangrijkste locatie was de Cruise Terminal Rotterdam, pal naast Las Palmas. De lezingen vonden plaats in Club Nu, de workshops in Hotel New York en het World Port Center.

Het Kennisfestival werd geopend met een column van Martin Brill, een welkomstspeech door de NEPROM-voorzitter Dietmar Werner en een toespraak van Adriaan Geuze. Daarna volgden (parallel) lezingen, debatsessies, ontwerp- en ontwikkelateliers en projectenworkshops. Tussendoor troffen de deelnemers elkaar in de Projectengalerij, waar projecten werden gepresenteerd die een duidelijke relatie hadden met het thema. De presentaties bestonden uit posters, plannen en maquettes en de betrokken professionals gaven toelichtingen. Het programma eindigde met een politiek café onder leiding van Felix Rottenberg, een dinerbuffet en een afsluitend feest.

De meer dan zeshonderd deelnemers kozen uit de 25 sessies wat van hun gading was. Ze leerden en discussieerden over een ontwikkelingsplanologische aanpak van de Nederlandse wateropgave. De belangrijke lezingen werden gegeven door Dirk Sijmons, Riek Bakker en Geert Teisman. Dietmar Werner kwam met het voorstel voor een fonds voor langjarige gebiedsontwikkelingen. In zo'n Nationaal Gebiedsontwikkelingsfonds worden risico's gedeeld en omgeslagen en kunnen burgers met hun spaargeld tegen een niet te hoog rendement investeren in de kwaliteit van het land en het landschap.

Programma Kennisfestival 'Munt uit Water'

Opening (plenair)

Lezing Martin Brill

Welkomstspeech Dietmar Werner, voorzitter NEPROM

Inleiding Adriaan Geuze, curator van de tweede architectuuriënnale en directeur van West 8

Ronde 1

Catamaran City (Gary Bates)

Watervocabulaire, introductie op het BNA Ontwerp- en ontwikkelatelier (Kees van der Hoeven, Alexander Henny en Hans Roothaert)

Ronde 2

Eerste lessen uit de voorbeeldprojecten ontwikkelingsplanologie (Riek Bakker)

Rotterdam WaterStad 2035 (Lucas Bolsius)

Meerstad Groningen (Marc Calon en

Henk van den Broek)

IJburg en Zuidelijke IJ-oever Amsterdam

(Igor Roovers en Pierre van Rossum)

IJsseldelta Overijssel (Winy Maas en Jos Piercy)

Almere Maritiem (Arie-Willem Bijl en

Teun Koolhaas)

Ronde 3

Water in de lagenbenadering (Dirk Sijmons)
Wieringerrandmeer Noord-Holland (Remco Rolvink, Dietmar Werner en Titia Lont)
Blauwe Stad Groningen (Jurjen van der Meer, Wim Schaafsma en Marc Calon)
Kustlocatie Zuid-Holland (Albert van Hattum en Anita Wouters)

Ronde 4

Besluitvorming in het poldertijdperk (Geert Teisman)
Zuidplaspolder Zuid-Holland (Rik de Visser en Pieter Hordijk)
Bergse Haven Bergen op Zoom (Giel Janssen, Sjoerd Soeters en Wim Scheffers)
Havengebied Goes (Edzo Bindels en Peter van der Gugten)
20 jaar Kop van Zuid (Bram van Norden en Huub Smeets)

Politiek Café onder leiding van Felix Rottenberg
Verslag door Bernard Hulsman

Het NEPROM Kennisfestival werd financieel mogelijk gemaakt door Amvest, AM Wonen, Ballast Nedam Ontwikkelingsmaatschappij, BAM Vastgoed, Blauwhoed Eurowoningen, Bouwfonds MAB Ontwikkeling, Dura Vermeer Groep, Fortis Vastgoed Ontwikkeling, Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling, ING Real Estate, Proper Stok Ontwikkelaars, Rabo Vastgoed, Van der Vorm, Vesteda Projects, Volker Wessels Vastgoed en Ymere.

Evaluatie

De door de biënnale georganiseerde conferenties en lezingen verliepen naar tevredenheid.

Voor de tentoonstellingen *Three Bays*, *Mare Nostrum* en *De Hollandse Waterstad* waren het gelegenheden waarin dieper werd ingegaan op de thema's. De bijzondere samenwerking tussen de architectuurbiënnale en de NEPROM was een groot succes. Ook de deelnemers reageerden enthousiast; ze vonden dat de samenwerking zonder meer voor herhaling vatbaar is.

De externe partijen die waren uitgenodigd om gedurende biënnale debatten en symposia met betrekking tot het water te organiseren, waren erg te spreken over het platform dat de biënnale hen had geboden. Ze hadden ruimschoots kunnen profiteren van de inhoudelijke spin off. Helaas werd in een enkel geval het succes van debatten die door de externe partijen werden georganiseerd niet weerspiegeld in de bezoekersaantallen; dit ondanks het feit dat de biënnale het conferentieprogramma veelvuldig bij het publiek onder de aandacht had gebracht. De onderwerpen van deze debatten waren vaak erg vakgericht, waardoor ze blijkbaar minder tot de verbeelding spraken van het grote publiek. Daar stond tegenover dat het publiek dat wel de extern georganiseerde bijeenkomsten bezocht erg enthousiast was; de bezoekers namen actief deel aan de discussies en ze waren er daadwerkelijk op uit om kennis te delen.

Ongeveer tweeduizend mensen hebben deelgenomen aan het conferentie- en lezingenprogramma. Door het ontbreken van internationaal gerenommeerde architecten (zoals op het Star Speaker Festival van de eerste architectuurbiënnale) bleven massale publieksstromen uit. Dit was een bewuste keuze; het thema water vraagt om serieuze en vakinhoudelijke aandacht. Wel moet worden vastgesteld dat het onvoldoende is gelukt om een groot aantal studenten te bereiken. Dit zal te maken hebben gehad met het feit dat het conferentieprogramma samenviel met de 'eindpresentatie-weeken' van de grote onderwijsinstellingen, zoals de Academie van Bouwkunst, het Berlage Instituut en de Technische Universiteit Delft.

City Program

Als internationaal evenement dat sterk geworteld is in Rotterdam, vindt de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam het van groot belang zich met de stad te verweven en waar mogelijk samen te werken met de vele – ook kleinere – kunstorganisaties. Het programma van de biënnale wordt daardoor verrijkt met vaak onverwachte ideeën en projecten. Ook in deze editie leverde dit City Program een afwisselend programma op van tentoonstellingen en andere activiteiten. De Zondvloed spreidde zich uit over verschillende plaatsen in de stad. Galeriers, musea, culturele instellingen en kleine zelfstandige projecten sloten zich aan bij de biënnale en haar thema. In het bijzonder de tentoonstellingen in en rond de Witte de Withstraat werden goed bezocht; vooral WET en Lagos Wide and Close trokken veel belangstelling. Ook de Suburban Ark was een succesnummer bij pers en publiek.

Brutto Gusto: WET (27 mei tot en met 4 juni)
De tentoonstelling WET, over de zintuiglijke aspecten en culturele achtergronden van waterconsumptie, was gemaakt door deelnemers aan IM, de internationale masteropleiding van de Design Academy in Eindhoven, onder begeleiding van Jago van Bergen. Vijftien jonge industrieel ontwerpers uit Azië, Amerika en Europa hadden zich verdiept in de mogelijkheden van water. Bloeien bloemen op afvalwater? Zijn ijle waterconstructies mogelijk? Hoe verpak je geuren in waterbellen?

Centrale Bibliotheek Rotterdam:
De Keuze van Geuze (27 mei tot en met 26 juni)
In De Kubus – een speciaal tentoonstellingsmeubel in de bibliotheek – presenteerde Adriaan Geuze een selectie van zijn favoriete boeken.

Centrale Bibliotheek Rotterdam: Sjanghai (11 juni tot en met 30 juni)
In de entreehal van de bibliotheek had het Gemeentearchief een tentoonstelling ingericht over Sjanghai, de stad met de grootste containerhaven ter wereld en al 25 jaar zusterstad van Rotterdam.

Centrum Beeldende Kunst Rotterdam:
De Stad. Een Podium (28 mei tot en met 3 juli)
De zondvloed is een metafoor voor een tabula rasa, voor hoe de wereld opnieuw kan worden uitgevonden. In de manifestatie De Stad. Een Podium werd het moderne leven in de stad belicht in groeps- en solotentoonstellingen, rondleidingen en talkshows.

Chabot Museum: Het polder- en rivierenland van Chabot (5 juni tot en met 19 september)
Het werk van de schilder Henk Chabot (1894-1949) staat in een rijke traditie van Nederlandse landschapsschilders. In zijn dijkhuis en atelier aan de Rotte, omgeven door het polderland, maakte Chabot vele monumentale schilderijen van rivieren, polders en indrukwekkende wolkenluchten, met een belangrijke rol voor het water daarin.

De Bijenkorf: Wonen op, onder en in het water (27 mei tot en met 26 juni)
Tijdens de biënnale waren drie etalages van De Bijenkorf aan de Coolsingel ingericht met ontwerpen van studenten aan de afdeling interieur van de Willem de Kooning Academy. Met De Zondvloed als leidende gedachte reageerden de installaties op drie fysieke situaties: in, op en onder water.

De Parade: Poldermodel voorstellingen
(17, 19, 20, 23 en 24 juni)

Poldermodel was een muziektheaterproductie over Nederland en de strijd tegen het water: 'Tijdens een grote overstroming in 2006 wordt Nederland geheel weggespoeld.' De Nederlandse cultuur werd bezongen en bespeeld in een voorstelling van twintig minuten. Vormgegeven met prachtige kostuums en gespeeld in het decor van de *Poldertentoonstelling*.

Regie: Fedde Bouma; spel: Nicolaas Duin, Natalia Rogalksi, Joris van Beek.

Diverse locaties: Perambulação – Zwerven
(20 mei tot en met 30 juni)

Perambulação, een project van Mirta Demare, was een zwerftocht langs kunstobjecten van veertien Braziliaanse en Nederlandse kunstenaars op openbare plaatsen die een relatie hebben met de waterstructuur van Rotterdam.

MAMA showroom for media and moving art:
Der Geist ist ein Wasserfall
(26 mei tot en met 3 juni)

MAMA presenteerde werk van de Duitse kunstenaar Klaus Weber. Een hoge glazen fontein spoot water met sterk verdund LSD onder een dak van vleesetende planten. Verder waren er video-opnamen van een fontein in de vorm van een brandkraan in downtown Los Angeles, die door een botsing met een auto was opengesprongen.

MKgalerie.nl: Marcel Dinahet en Yvan Salomone
(27 mei tot en met 26 juni)

Marcel Dinahet verkende met zijn videocamera het landschap en de zee vanaf het noorden van Schotland via Bretagne tot aan de zuidpunt van Portugal. Yvan Salomone maakte enorme aquarellen van havensteden als Saint Malo, Le Havre, Sjanghai en Rotterdam.

Natuurmuseum: Waterland
(26 mei tot en met 26 juni)

De polder Schieveen, de laatste open polder tussen Delft en Rotterdam, verandert de komende decennia in een watterijk natuurgebied met een aangrenzend bedrijventerrein. Fotograaf en beeldend kunstenaar Erik Hombrink legt in zijn serie Waterland de overgang vast van landbouwgebied naar gecultiveerd moeraslandschap. Zijn foto's refereren aan de Nederlandse landschapshilf-kunst uit de zeventiende en achttiende eeuw.

Nederlands fotomuseum: Foto's uit de polder
(7 mei tot en met 22 juni)

Het klassieke beeld van de Hollandse polder met de karakteristieke weidse horizon was het onderwerp van de tentoonstelling in het Nederlands fotomuseum. Uit de periode 1945-2005 waren foto's te zien van Nederlandse fotografen als Cas Oorthuys, Ed van der Elsen, Willem Heemskerck Düker, Aart Klein, Hans Aarsman, Hans van der Meer, Gerko de Ruijter, Theo Baart, Korrie Besems, Wijnanda Deroo, Jannes Linders en Martin Luijendijk.

RAM en ramfoundation: Andrea Juan en Wipke Iwersen
(8 mei tot en met 19 juni)

Andrea Juan (Buenos Aires) fotografeerde de Patagonische gletsjers in het zuiden van Argentinië. In deze foto's laat Juan de schoonheid, maar ook het gevaar van het smeltende ijs zien. Wipke Iwersen (Duitsland) bouwde aan een boot die gaat waar de wind hem naartoe blaast; onbemand zal de Windvinder de wereldzeeën bevaren. Iwersen toonde zijn tekeningen en maquettes.

Rijnhaven: Suburban Ark
(27 mei tot en met 26 juni)

De Suburban Ark (een project van Matton Office, ral2005 en Alterra) was een ponton met een eigen waterkringloop en energieproductie, een kippenhok, een geit, een 'viswak' en een appelboom. Gedurende de biënnale vormde de Suburban Ark een uitvalsbasis voor verkenningen in het riool van Rotterdam, voor ontwerpworkshops rond nieuwe watertechnologie en voor voorleesavonden over onvoorspelbaarheid, complexiteit en de zondvloed.

Galerie RONMANDOS: Down by the Waterfront
(5 juni tot en met 8 juli)

In de galerie van Ron Mandos presenteerde Maurer United Architects het ontwerp voor een drijvend skatepark dat voor de biënnale was vervaardigd. Daarbij toonden Ari Versluis and Ellie Uyttenbroek foto's van skaters, gabbers en bouncers. Van fotograaf Hans Scholten waren opnamen te zien van landschappen waarin zowel het water als de mens sporen hebben achtergelaten. In de video-installatie van de Deense kunstenaar Eva Koch liep een constante stroom mensen over een dijk die door golven werd overspoeld.

V2_Institute for the Unstable Media:

Splendid Immersion (25 mei tot en met 1 juni)
Splendid Immersion toonde werk van vier internationale kunstenaars die onderzoek doen naar de structuur van onderwaterwerelden en hun effecten op onze perceptie, zwaartekrachtbeleving en fysieke verplaatsing door tijd en ruimte. Op 28 mei vonden op het V2_Institute een publiekspresentatie en een forumdiscussie plaats, gericht op architecten, ontwerpers en kunstenaars die in hun werk op zoek zijn naar Splendid Immersion.

Walk 'n Talkshow: De Zondvloed Route (25 juni)

Op 25 juni vond de allerlaatste Walk 'n Talkshow plaats van de Rotterdamse culturele manifestatie KOORTS, onder leiding van Jack Kerklaan en bedacht door Mieke van der Linden. Hoofdgast was Adriaan Geuze, die tijdens de 'Zondvloed Route' belangstellenden meenam over het water en langs unieke maquettes.

Stichting Watertank: Watertanks in New York;

De Kunst van Water (27 mei tot en met 26 juni)
Beeldend kunstenaar Ineke Hauer raakte gefascineerd door de watertanks op hoge gebouwen in New York. Naast een selectie van foto's van watertanks was er de constructie te zien van een watertank voor de woontoren Montevideo op de Wilhelminapier.

Witte de With, centrum voor hedendaagse kunst:

Lagos Wide & Close (27 mei tot en met 18 juni)
Een installatie in Witte de With toonde de verschillende video- en audiolagen van de dvd Lagos Wide & Close, gebaseerd op onderzoek van The Harvard Project on the City onder leiding van Rem Koolhaas. Terwijl Koolhaas de patronen van zelforganisatie en verstedelijking in Lagos analyseerde, reisde filmmaker Bregtje van der Haak met buschauffeur Olawole Busayo door de stad en legde haar persoonlijke ontmoetingen vast.

Architectuurexcursies

Rotterdam ArchiGuides, Stichting AIR en Matton Office hebben voor de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam verschillende architectuurexcursies georganiseerd. De reacties van de ruim tweehonderd deelnemers waren positief.

Fietstocht langs de Waterstad van Rose (11 juni)

Het 'Waterproject', in 1854 ontworpen door stadsarchitect W.N. Rose, verbeterde de problematische waterhuishouding van Rotterdam en gaf richting aan de stadsuitbreiding. Als een jaarring werden rond de oude stadsdriehoek de singels aangelegd, zoals de Westersingel, de Spoorsingel, de Noordsingel, de Crooswijksesingel en de Boezemsingel. De fietstocht van twee uur, georganiseerd door ArchiGuides, was een ontmoeting met een ander Rotterdam dan dat van de bekende moderne architectuur. Na afloop kon de tentoonstelling *De Hollandse Waterstad* in Las Palmas worden bezocht.

Fietstocht naar Kinderdijk (18 juni)

Het polderlandschap van Kinderdijk kenmerkt zich door molens en dijken, kaarsrechte sloten en stolpboerderijen. In de achttiende eeuw werden in Kinderdijk negentien watermolens gebouwd. Ze malen het overvloedige water uit de polders van de Alblasserwaard, die beneden de zeespiegel liggen. Onder leiding van een gids werd per boot en fiets het polderlandschap van Kinderdijk doorkruist en werd een van de molens bezocht. De excursie werd georganiseerd door ArchiGuides. Na afloop kon de tentoonstelling *Polders, een theater van land en water* in het Nederlands Architectuurinstituut worden bezocht.

Wandeling Kop van Zuid

Door de voortvarende aanleg van de Kop van Zuid is het centrum van Rotterdam aan de rivier komen te liggen. De ambitieuze transformatie van dit voormalige havengebied tot een aantrekkelijk gebied om te wonen en te werken, is vooral zichtbaar op de Wilhelminapier en rond de Spoorweghaven. De wandeling onder leiding van een architectuurgids voerde langs recente projecten als de woontoren Montevideo, het nieuwe Luxor Theater en de Compagnie - de blikvanger van de Kop van Zuid. Na afloop was er gelegenheid de tentoonstellingen in Las Palmas en het Nederlands Architectuurinstituut te bezoeken.

Zomerexcursie 'Rotterdam en de polders'

(26 juni, 24 juli, 21 en 28 augustus)
In samenwerking met het Nederlands Architectuurinstituut en GRAP organiseerde AIR de eerste van een reeks zomerexcursies naar polders in en rond Rotterdam. Na een bezoek aan de tentoonstelling *Polders, een theater van land en water* volgde een bustocht door het veranderende polderlandschap van Rotterdam, waaronder de Alexanderpolder en de Zuidplaspolder.

Suburban Ark - Excursies en Design Classes

Tijdens de biënnale introduceerde Matton Office (Ton Matton) met ontwerp bureau RAL2005 en kennisinstituut Alterra de Suburban Ark. In de Rotterdamse Rijnhaven was een ponton afgemeerd - met daarop een ideëel autarkisch huishouden - dat als thuishaven diende voor ontwerp sessies, excursies, workshops en voorleesavonden. Het was de uitvalsbasis voor verkenningen in het riool van Rotterdam, ontwerpworkshops rond nieuwe watertechnologie en voorleesavonden over onvoorspelbaarheid, complexiteit en de zondvloed.

Er vonden vier excursies en twee design classes plaats. De excursies waren: het drinkwater (4 juni), het riool (11 juni), de verdediging tegen het water (18 juni) en het Plan Rose (25 juni). De design classes waren: Blue Energy (over het winnen van energie uit water, 23 juni) en Decentrale Sanitatie (over de mogelijkheden van huishoudelijk afvalwater, 24 juni).

Communicatie, marketing en pers

Op basis van de algemene doelstellingen van de architectuuriënnale waren de volgende communicatie-doelstellingen geformuleerd: Het promoten van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam als platform voor recente ontwikkelingen binnen het thema water in (landschaps-)architectuur en stedenbouw bij een breed en internationaal (vak)publiek. Het (vak)publiek uitnodigen deel te nemen aan de nationale en internationale discussies. Ruimte bieden aan de jonge en opkomende generatie architecten, stedenbouwers, landschaps-architecten, etcetera. Het maatschappelijke thema 'water' breed op de kaart zetten. Hiertoe werd een promotiecampagne gemaakt, werd de pers in binnen- en buitenland benaderd en geïnformeerd, werden conferenties, lezingen, excursies en een Open Dag georganiseerd, werd een publieksonderzoek afgenomen, werden publicaties gemaakt en werd het vakpubliek uitgenodigd. De Tweede Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam trok ruim vijftigduizend bezoekers.

Promotiecampagne

De aftrap van de promotiecampagne vond plaats in september 2004 op de architectuuriënnale van Venetië. Voor deze gelegenheid waren een informatiefolder (in een oplage van vijftienduizend), een persmap en een geveldoeke gemaakt.

Samen met het Nederlands Architectuurinstituut werd in het Nederlandse paviljoen een persbijeenkomst gegeven. Er werden data en locaties bekendgemaakt en er was een korte impressie van de inhoud van de Rotterdamse biënnale. De folder is later ook verspreid op de eerste architectuuriënnale van Beijing (in september 2004), op evenementen en via een mailing.

Informatiefolder

In maart 2005 verscheen een nieuwe informatiefolder in een oplage van achttienduizend exemplaren. Hij werd breed verspreid, onder meer via direct mail naar het eigen adressenbestand en dat van samenwerkingspartners, via distributiekanaal in de Randstad en op evenementen.

Affiches

Voor de biënnale zijn twee formaten affiches gemaakt: A0 (oplage 2500) en A2 (oplage 2000). De Engels- en Nederlandstalige affiches zijn vóór afgaand aan de biënnale in de regio Rotterdam en de Randstad aangebracht op driehoeksborden en verspreid naar culturele instellingen en publiekslocaties. De A2-poster is ook internationaal gedistribueerd.

Website

De website was een van de belangrijkste middelen om op ieder moment met belangstellenden in binnen- en buitenland te kunnen communiceren. Naast algemene informatie en programma-informatie bood de site een persruimte (met persberichten en foto's) en links naar sites van de deelnemende instellingen en sponsors. Er waren gedurende de biënnale 44.500 unieke gebruikers en er werden 2.980.000 pagina's bezocht.

Voor en tijdens de biënnale zijn zes digitale nieuwsbrieven verschenen. Ze werden verstuurd aan het nationale en internationale bestand van de architectuuriënnale. Ook via de website kon men zich voor deze nieuwsbrief opgeven.

Programmamagazine

Het programmamagazine (oplage 85 duizend) richtte zich op het grote publiek en bevatte toegankelijk geschreven programma-informatie en praktische informatie over onder meer locaties, openingstijden en toegangsprijzen. Het magazine verscheen voorafgaand aan de biënnale, is landelijk verspreid in de grote steden en werd meegestuurd als bijlage bij Vrij Nederland.

Advertentiecampagne

Met een campagne van advertenties en televisie-commercials is een zo breed mogelijk publiek op de hoogte gesteld van het bestaan de biënnale. Landelijk zijn advertenties geplaatst in dagbladen en brochures. In samenwerking met Rotterdam Marketing is de biënnale op verschillende momenten en manieren onder de aandacht gebracht (onder meer in trams, bussen en abri's). Van maart tot en met juni stond een banner op de website van Archined, die 2450 hits opleverde. Op televisie was in Cultuur.tv een commercial van de architectuuriënnale te zien. Hij is in de biënnaleperiode twintig keer uitgezonden en bereikte naar schatting zeven miljoen kijkers. Internationaal is ervoor gekozen om in samenwerking met Stichting Archis een speciale bijlage te maken bij Volume #2. De bijlage bestond uit een set kaarten met prenten van de zondvloed uit diverse bronnen. Achterop stonden teksten van verschillende auteurs, waaronder Adriaan Geuze, Chris Dercon, Noami Klein, Raoul Schrott en Miessen & Murphy.

Publieksonderzoek

Om inzicht te krijgen in het profiel van de biënnalebezoeker is een publieksonderzoek uitgevoerd. Ook het mediagebruik, het bezoekgedrag en de waardering van de architectuuriënnale zijn onderzocht. De biënnale is meer door mannen bezocht dan door vrouwen. Het publiek was over het algemeen jong en hoog opgeleid. Bijna de helft van de bezoekers was jonger dan 35 jaar en meer dan 85 procent had een afgeronde opleiding HBO of universiteit. De biënnale trok veel vakpubliek. Zo'n 45 procent werkte of studeerde op het gebied van architectuur en vormgeving. De meest gelezen dagbladen waren de Volkskrant en NRC Handelsblad. Veel bezoekers waren door werk of studie op de hoogte geraakt van de biënnale. Ook zijn veel mensen op de biënnale geattendeerd door gedrukte media, familie en vrienden. Ongeveer een kwart van de bezoekers had ook de eerste biënnale bezocht. 56 procent was speciaal voor de architectuuriënnale naar Rotterdam gekomen. Ruim 22 procent van de bezoekers kwam uit het buitenland. De belangrijkste motivatie om te komen was belangstelling vanuit het werk of de studie en een persoonlijke interesse in architectuur.

Bezoekersprofiel:

59,1 % was man, 40,9 % vrouw.
47,5 % was tussen de 18 en 35 jaar, 9,1 % was ouder dan 65 jaar.
30,6 % had hoger beroepsonderwijs gedaan, 55,3 % universiteit.
56,9 % deed betaald werk, 25,0 % was student.
20,9 % kwam uit Rotterdam, 22,2 % uit het buitenland.
44,7 % was werkzaam of studerend in architectuur en design, 18,4 % werkte voor de overheid.

Promotionele acties

Zowel met vakbladen als met publieksmedia zijn lezersacties ontwikkeld. Lezersaanbieding waren er onder meer in de Wegener Huis aan Huiskranten (voor de Open Dag), de Volkskrant (voor de lezing van Adriaan Geuze en Bas Vroege), het personeelsblad van het ministerie van Verkeer en Waterstaat (met korting voor de tentoonstelling en de catalogus), etcetera. Met de hotels in Rotterdam waren arrangementen samengesteld. Op die manier zijn enkele honderden (combinatie)kaarten verkocht. Daarnaast riep dit middel publiciteit op via andere kanalen. De etalages van de HEMA en de Bijenkorf stonden een maand lang in het teken van de architectuuriënnale. Duizenden voorbijgangers konden zo kennismaken van het bestaan van het evenement.

VPRO Holland Doc

In het kader van architectuuriënnale heeft de VPRO in het programma Holland Doc een week lang aandacht besteed aan architectuur in programma's als Noorderlicht, R.A.M., VPRO 's Laat, het Uur van de Wolf, 24 uur lang Tegenlicht en de documentaire Lagos – Wide & Close (die ook was te zien in Witte de With).

Open Dag (5 juni)

Op de Open Dag, die werd geopend door burgemeester Opstelten, konden bezoekers zich over de tentoonstellingen laten rondleiden door bekende Rotterdammers als Nico Haasbroek (journalist en auteur), Jack Kerklaan (Radio Rijnmond), Wim Pijbes (directeur Kunsthal), Coen Schimmelpenninck van der Oije (directeur Maritiem Museum), Hans Maarten van den Brink (directeur Witte de With), Hans Walgenbach (directeur Historisch Museum) en Francisco van Jole (journalist). Ook curator Adriaan Geuze leidde – in gezelschap van de burgemeester – bezoekers rond. Het publiek werd ontvangen door gastvrouw Loes Luca en gastheer John Buijsman. Iedereen kon meedoen aan een prijsvraag met als hoofdprijs een driedaagse reis naar 'waterstad' Venetië. De Open Dag van de tweede Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam heeft een bezoekersrecord gebroken. Ruim 2500 mensen bezochten op 5 juni de tentoonstellingen in gebouw Las Palmas en het Nederlands Architectuurinstituut.

Kaartverkoop en openingstijden

De toegangsprijzen waren bepaald in overleg met het Nederlands Architectuurinstituut. Gedurende de biënnaleperiode was een combinatiekaart te koop die toegang gaf tot Las Palmas en het NAI. De prijs was € 12 (€ 9 voor studenten, CJP, CKV, Rotterdampas en 65+). De combinatiekaart was gedurende de hele biënnale geldig en er kon een retourticket voor de watertaxi (tussen de Veerhaven en Hotel New York) bij worden gekocht.

Er waren ook aparte toegangskarten verkrijgbaar voor de tentoonstellingen in Las Palmas en het NAI (€ 7,50, met korting € 5).

De lezingen, waarvan de meeste in het auditorium van het NAI plaatsvonden, kostten € 7 (met korting € 5). De prijs van een rondleiding Las Palmas was € 120, en in het Nederlands Architectuurinstituut € 90.

Las Palmas was dagelijks (behalve maandag) geopend van 11 uur tot 20 uur. Het Nederlands Architectuurinstituut hield zijn reguliere openingstijden aan. Van de langere openingstijd in Las Palmas, die als plezierig werd ervaren, is veel gebruik gemaakt.

Aankleding en bewegwijzering

Ten tijde van de biënnale hingen op prominente plaatsen in de stad banieren; onder meer bij Las Palmas, het NAI en bij alle deelnemende organisaties van het City Program. Bij de hoofdlocaties hingen bovendien geveldoecken. Als entree voor Las Palmas is speciaal voor de gelegenheid een grote blauwe 'Zondvloedtrap' gemaakt.

Rotterdam Marketing heeft ervoor gezorgd dat de biënnale een maand lang aangekondigd stond op de lichtkrant van het KPN-gebouw en op grote borden in de stad. Café Rotterdam fungeerde als biënnalecafé; het personeel droeg speciale t-shirts en bij de ingang hingen banieren.

Mallen op de stoep en de straat zorgden voor de bewegwijzering om met de watertaxi naar het NAI of Las Palmas te gaan. Dit opvallende middel heeft goed gewerkt.

De pers besteedde relatief veel aandacht aan de aankleding met vlaggen, affiches en grondschilderingen. De Provinciale Zeeuwse Courant schreef: "Affiches en vlaggen met het beeldmerk van de Zondvloed domineren het straatbeeld."

Pers

In de aanloopfase naar de biënnale is veel tijd besteed aan het actualiseren van de database. Het persbestand omvatte ruim achthonderd adressen. De bestaande groepen uit het persbestand van media die zijn geïnteresseerd in kunst, cultuur en architectuur zijn uitgebreid. Daarnaast is onderzoek gedaan naar media die specifiek in het thema van de biënnale geïnteresseerd zijn. Er zijn zo'n vijftien persberichten verstuurd.

Ook heeft de biënnale persberichten verspreid van derden als de NEPROM, NAI Uitgevers (over het boek Polders! Gedicht Nederland), de KLM (over de huisjesmaquette), het Berlage Instituut (voor de masterclass). De meeste persberichten verschenen in zowel een Engelse als een Nederlandse versie. Enkele berichten (bijvoorbeeld over het City Program en over het bezoekersrecord op de Open Dag) richtten zich specifiek op de Rotterdamse en regionale media.

De pers heeft de biënnale vanuit twee invalshoeken benaderd. Om te beginnen waren er recensies over de tentoonstellingen als zodanig, over de biënnale als kunstmanifestatie. Daarnaast vroeg men zich af of de biënnale erin was geslaagd het thema water op de politieke agenda te krijgen. Meestal versterkten deze beide invalshoeken elkaar, maar soms was sprake van enige verwarring. Zo kon het gebeuren dat een kunstredactie de biënnale meer bij de politieke- of binnenlandredactie vond passen – of omgekeerd.

Persconferenties en accreditaties

Voor de biënnale zijn twee persconferenties belegd. De eerste was op 15 februari, de tweede op de dag voor de opening (25 mei). Ze vonden plaats in het auditorium van het NAI en ze werden goed bezocht.

Op de eerste persconferentie kwamen vooral Nederlandse journalisten en vertegenwoordigers van meewerkende organisaties, sponsors en subsidieën.

Aan de tweede persconferentie was een voorbezigting verbonden. Na een kort welkomstwoord kreeg de pers de gelegenheid om in groepen de tentoonstellingen in het NAI en Las Palmas onder begeleiding van de curatoren te bekijken. De helft van de journalisten kwam uit het buitenland.

Het complete persbestand ontving een uitnodiging voor een accreditatie. Een twintigtal 'VIP journalisten' kreeg hotelovernachtingen aangeboden. Rotterdam Marketing heeft een belangrijk deel van de kosten hiervan op zich genomen. In totaal ontvingen 214 journalisten een accreditatie.

Publicaties

Voor de biënnale werden vijf publicaties uitgebracht. Ze varieerden van het lijvige en prachtig vormgegeven boek over polders in Nederland tot de speciale Mare Nostrum krant.

Polders! Gedicht Nederland

(onder redactie van Adriaan Geuze en Fred Feddes)
Het boek begeleidde een van de hoofdtentoonstellingen: *Polders*, een theater van land en water. Toch was het geen gewone catalogus. Het werd opgezet als een op zichzelf staand standaardwerk, dat ook na afloop van de biënnale zijn waarde behoudt. *Polders! Gedicht Nederland* biedt een selectie uit alle Nederlandse polders, met technische en historische gegevens. Daarnaast laat het zien hoezeer drooglegging, landwinning en verdediging tegen het water zijn verweven met de Nederlandse cultuur. Het boek bevat essays van Ed Taverne, Willy van der Most, Steven van Schuppen, Alfred van der Hall en Adriaan Geuze. Ook een Stamboom en een Kaart van de Nederlandse Polders zijn erin opgenomen. De publicatie werd uitgegeven door NAI Uitgevers en verscheen in een oplage van 2800 exemplaren.

Atlas Dutch Water Cities

(onder redactie van Fransje Hooimeijer, Han Meyer en Arjan Nienhuis)
Tegelijk met de tentoonstelling *De Hollandse Waterstad* verscheen de *Atlas Dutch Water Cities*. Het is een boek over de ontwikkeling van het Nederlandse stedelijke landschap in relatie tot de waterhuishouding. Het laat tal van projecten zien die de infrastructuur van waterbeheer en waterkering integreren in stedenbouwkundige concepten. De publicatie werd uitgegeven door Uitgeverij SUN en gedragen door de Technische Universiteit Delft. Bij het boek hoort een Calendarium waarin tijd, ruimte en water van 800 tot heden tegen elkaar zijn afgezet.

Catalogus

(onder redactie van Olof Koekebakker e.a.)
De catalogus (oplage 3500) gaf een overzicht van alle onderdelen van de biënnale. Hij bevatte essays van curator Adriaan Geuze en de tentoonstellingssamenstellers Christine de Baan en Linda Vlassenrood. De *Volkskrant* schreef: "The Flood (...) geeft zo'n goed overzicht van de vijf belangrijkste tentoonstellingen, dat een reis naar Rotterdam bijna overbodig wordt." Er was veel vraag naar de catalogus, die te koop was in Las Palmas, bij de boekwinkel van het Nederlands Architectuurinstituut, op andere biënnalelocaties en bij diverse boekhandels in het land.

Hollandse Waterstad

(onder redactie van Christine de Baan, Simone Rots en Vibeke Gieskes)
Naast de inleiding en het interview over *De Hollandse Waterstad* die ook in de catalogus waren opgenomen, bevatte deze publicatie een beschrijving met foto's van circa dertig watersteden waarvan op de tentoonstelling maquettes te zien waren, evenals alle projecten van *De Nieuwe Hollandse Waterstad*.

Mare Nostrum Papers

De *Mare Nostrum Papers* bevatte uitgebreide toelichtingen bij de presentaties die de gastcuratoren voor *Mare Nostrum* hadden voorbereid.

Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam in cijfers

Activiteiten

Totaal tentoonstellingen IABR	5
Totaal tentoonstellingen City Program	19
Totaal conferenties, lezingen	14
Totaal rondleidingen	106
Totaal excursies	17

Periode

Architectuurbiënnale periode 26 mei – 26 juni	
Periode tentoonstellingen NAI 26 mei – 3 sept.	
Periode tentoonstellingen City Program 7 mei – 19 september	

Bezoekers

Totaal bezoekers IABR	57.347
Totaal bezoekers Las Palmas	10.610
Totaal bezoekers NAI	25.044
Totaal betaalde bezoeken	
Las Palmas en NAI	17.503
Totaal bezoekers City Program	20.700
Totaal deelnemers Masterclass	60
Totaal bezoekers NEPROM	
Kennisfestival 'Munt uit Water'	627
Totaal bezoekers Open Dag	2.517
Totaal bezoekers rondleidingen	4.307
Totaal bezoekers conferenties, lezingen	1.933
Totaal bezoekers excursies	106

Gasten en pers

Totaal aantal gasten	1.857
Nederland	1.491
Internationaal	366
Totaal aantal pers	219
Nederland	86
Internationaal	133

Personele bezetting

Bestuur	7
Directie, staf en medewerkers	6
Tijdelijke medewerkers	18
Vrijwilligers	50

Website

Totaal aantal unieke bezoekers tot 1 september	44.500
Totaal aantal bezoeken	63.000
Totaal aantal bezochte pagina's	2.980.000

Financiën en sponsoring

De tweede Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam werd financieel afgesloten met een bescheiden positief resultaat.

De architectuurbiënnale werd met name gedragen door de door het Rijk en de Gemeente Rotterdam bijgedragen structurele subsidie in het kader van de Cultuurnota periode 2001-2004. Daarnaast waren er forse directe bijdrages van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCenW) in het kader van het HGIS-Cultuurprogramma, van verschillende fondsen, zoals het Prins Bernhard Cultuurfonds en het VSB-Fonds, van de Waterschapsbank, de Bank Nederlandse Gemeenten en van de Stichting Doen.

In indirecte zin, middels de adoptie van verschillende projecten, leverden daarnaast de ministeries van Verkeer en Waterstaat en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening, en Milieubeheer (VROM), de Provincies Zuid-Holland en Friesland, opnieuw de Gemeente Rotterdam (te weten het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR) en de dienst dS+V) essentiële bijdragen aan de tentoonstelling *De Nieuwe Hollandse Waterstad* en vele buitenlandse organisaties en/of instanties aan de tentoonstelling *Mare Nostrum*.

Voor de tentoonstelling *De Hollandse Waterstad* heeft het Rotterdams Historisch Museum zich ingezet bij het mede mogelijk maken van de maquette van 17e eeuws Rotterdam. Datzelfde geldt voor enkele buitenlandse universiteiten waaronder de South East University in Nanjing (Suzhuo) en Tongji University in Sjanghai, China, de University of Kentucky (Chicago), USA en IUAV Studi & Progetti voor de maquette van Venetië.

De inkomsten uit directe sponsoring waren, uitzonderd een opvallende bijdrage van de Turkse Garanti Bank, echter lager dan verwacht. De onzekere toekomst van de architectuurbiënnale heeft daar zeker een belangrijke rol bij gespeeld, en bij continuering zal de sponsoring dan ook om meer aandacht vragen.

Wel moet hier direct bij worden aangetekend dat het 'platform'-model een uitstekende manier bleek om het bedrijfsleven ook concreet te doen participeren in het totstandkomen en het succes van de architectuurbiënnale. Bijvoorbeeld het Kennisfestival 'Munt uit Water' werd in zijn geheel gefinancierd en georganiseerd door de NEPROM, de Vereniging van Nederlandse Projectontwikkeling Maatschappijen, terwijl er sprake was van constante inhoudelijke afstemming met en input van de biënnale. Hier kun je spreken van een echte partnerrelatie. Zestien grote bouwbedrijven hebben zich via het NEPROM Kennisfestival aangesloten bij deze architectuurbiënnale (zie bijlage 9).

Het positieve financiële resultaat is voornamelijk gevolg van hogere eigen inkomsten dan begroot. Niet alleen kwamen er meer betalende bezoekers dan geraamd, maar ook de verkoop van de catalogus verliep bijzonder goed. Het boek *Polders! Gedicht Nederland* is zelfs helemaal uitverkocht, de catalogus nagenoeg ook.

Concluderend kan worden gezegd dat een vaste financieringsbasis vanuit de overheid een voorwaarde is. Alleen de gezamenlijke financiering door meerdere departementen kan, naast de bijdrage van de stad Rotterdam, een goede basis bieden voor de langere termijn. Is die continuïteit eenmaal gegarandeerd en is er daarmee sprake van een langere voorbereidingstijd, een vaste regelmaat en een uitgebreid netwerk, dan is het zeker mogelijk een groter budget op te bouwen uit cofinanciering door marktpartijen. De architectuurbiënnale van de toekomst zal uiteindelijk op die twee benen, één publiek en één privaat, moeten staan.

the
flood

Las P

the
flood

NAN

Additionele subsidie en sponsoring

De Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam biedt bedrijven en organisaties een breed scala aan mogelijkheden om samen te werken. Het sponsorbeleid is gericht op wederzijdse geformuleerde doelstellingen, die leiden tot sponsorspecifieke activiteiten. Deze benadering vraagt om een nauwe meerjarige samenwerking tussen sponsor en biënnale.

De voorbereidingstijd was te kort om een goed sponsornetwerk op te bouwen en grote (bouw)bedrijven aan de architectuurbiënnale te binden. Daarentegen zijn er veel projecten faciliterend ondersteund door het bedrijfsleven. Te denken valt onder andere aan Citroën Nederland (het wagenpark), Video Schaay (de audiovisuele apparatuur), Vertical Vision (het tapijt in de tentoonstelling) en Glassprotect (het glasfolie op de ramen van Las Palmas).

Ook leverden bedrijven bijdragen in de vorm van maquettes, zoals de Rotterdamse baggeraar Van Oord, met de maquette van het palmeiland in Dubai, Era Bouw met de maquette van het Waterproject Rotterdam en Het Oosten Woningcorporatie uit Amsterdam met de maquette van 17e eeuw Amsterdam.

Dat een goed netwerk, veel tijd en continuïteit belangrijke voorwaarden zijn om sponsors aan de biënnale te verbinden blijkt uit de sponsoring van de tentoonstelling *Polders* waarvoor het Nederlands Architectuurinstituut zowel De Grontmij als AM weten te interesseren.

Voor een compleet overzicht van de subsidiënten en sponsors zie bijlage 9.

De toekomst

De toekomst van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam is op dit moment niet gewaarborgd. In 2004 adviseerde de Raad voor Cultuur negatief en besloot de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Medy van der Laan, op grond van dit advies de architectuurbiënnale niet op te nemen in de Cultuurnota 2005 - 2008.

De biënnale werd in de Kunstenplanperiode 2001 - 2004 gesubsidieerd door de Gemeente Rotterdam en het ministerie van OCenW. De eerste architectuurbiënnale werd niet zoals gepland in 2002, maar in 2003 georganiseerd. Logischerwijs verschoof de tweede editie van IABR dan ook naar 2005, maar bleef budgettair deel uitmaken van de Cultuurnota 2001 - 2004. Volgens dit schema zou daarom in 2007 opnieuw een architectuurbiënnale moeten plaatsvinden, maar op het moment van schrijven is dit onzeker. Het succes van deze tweede editie heeft echter vele betrokken partijen, overheid en markt, enthousiast gemaakt, en de Rijksbouwmeester Mels Crouwel drong in een brief aan Staatssecretaris Medy van der Laan, mede namens het college van Rijksadviseurs, met klem aan op het voortzetten van de biënnale.

The Flood

English section

The Flood

On May 26, 2005, Willem-Alexander, Prince of Orange, opened the 2nd edition of the International Architecture Biennale Rotterdam. After Adriaan Geuze, the biennale's curator, had presented the first copy of the publication *Polders! Gedicht Nederland* to the Crown Prince, the five exhibitions in Las Palmas and the Netherlands Architecture Institute were declared open.

The 2nd International Architecture Biennale Rotterdam comprehensively addressed the relationship between water and architecture in five exhibitions and an extensive complementary programme. True to its policy of tackling a theme that proceeds from present-day practice in the Netherlands, placing it in an international context, and subsequently aiming at making it part of the "Dutch agenda", 'Rotterdam' examined both the architectural and the socio-economic implications of the theme.

'The Flood', the title of the 2nd International Architecture Biennale Rotterdam, refers to the global impact of ongoing climate change. The theme could hardly have been more relevant in a year that saw a tsunami engulf large portions of Asia and Hurricane Katrina submerge New Orleans. And 2005 was not a year of incidents.

In the 21st century, precipitation is expected to increase considerably, the volume of water in rivers will swell to ever-greater volumes, and the sea level could rise by between a half and a whole metre. For low-lying urbanized areas this will be of no small consequence. It calls for measures such as new and higher dikes, bypasses in arterial rivers and overflow areas for excess water. Sometimes even land that was once reclaimed will have to be given back to the water. On the face of it these interventions represent a spatial conflict with sprawling urbanization, the demand for agricultural land and the desire to preserve nature – and not only in densely populated countries like the Netherlands, but also elsewhere around the globe.

The problem of climate change and its consequences for the relationship between design and development was explored in the context of five exhibitions: *Water Cities*, *Mare Nostrum*, *Polders*, *Three Bays and Flow*. These were complemented by publications, conferences, lectures, a masterclass and other activities.

'This biennale has succeeded in lending substantive depth to the theme "design and water" and has placed it high on the political agenda,' summed up Mels Crouwel, the Chief Government Architect in the Netherlands.

When the 2nd International Architecture Biennale Rotterdam drew to a close on June 26, it could also be concluded that it had sparked broad interest, which was evident from the myriad reactions – often highly enthusiastic – in the professional world and the media, as well as from the high number of visitors.

Visitor surveys revealed that more than a quarter of the regular visitors were from outside the Netherlands. This 2nd edition of the International Architecture Biennale Rotterdam it may be said, has firmly set the event on the map – in its home port of Rotterdam, throughout the Netherlands and internationally.

The biennale organization is extremely pleased to have been able to research a spatial and social problem in such depth, and to have set it on the agenda, applying the specific expertise and working methods of the disciplines of architecture, urban planning and landscape architecture, from Holland as well as abroad. It is an approach that has proven to be worth repeating.

George Brugmans, director.

Water Cities

The biennale proceeded from the belief that better solutions for spatial conflicts are possible when engineers and designers collaborate more closely. At present, water technology, water management and water policy are primarily deployed in order to maintain control of the problems. The architecture biennale wanted to link together this sector-specific, civil engineering and governmental involvement with the fields of spatial planning and cultural policy, and with the professional fields of architecture, urban planning and landscape architecture. The assumption was that these interconnections would result in solutions that add up to more than the sum of their individual parts.

Examples of such cooperation have been seen in the past. The history of cities where water has played a key role in development demonstrates that adventurous feats of engineering can underpin great economic and cultural prosperity. This tradition – and its continuation – was the subject of the *Water Cities* exhibition that was curated by Adriaan Geuze.

Tradition

The exhibition was divided over three spaces on the uppermost floor of the Las Palmas building, a former warehouse, and was composed of more than 100 models of 'water cities' in the Netherlands and abroad. Almost half of these were specially made for the exhibition – with the support of universities, museums, government bodies and businesses from the Netherlands and abroad. The chronologically ordered models and accompanying texts presented an account of the emergence and blossoming of 17th-century mercantile cities in the Netherlands and beyond, the increase in scale of port cities during the Industrial Revolution, the rise and development of the seaside resort starting in the 19th century, container metropolises, and the new waterfronts of the 20th century, the modern urban expansion areas, and the recently constructed recreational cities. A separate space was devoted to utopian visions of the water city.

Water Cities demonstrated how a functional approach to development alongside and with water has produced a rich diversity of urban typologies. Since several approaches are possible, we can learn from one another. The Netherlands might be renowned for its polders, dikes and canals, but it is also evident that the ambition to make land has produced novel and often spectacular locations for cities, ports, airports and recreational parks in Asia, the United States and the Middle East.

The Future

In the last hall of Las Palmas the models of plans for *New Dutch Water Cities* were exhibited. These were all related to twelve locations in the Netherlands where urbanization, water storage and new land uses are under discussion. The studies, which were commissioned and/or initiated by the biennale, were supervised as regards content as well as financially supported by the Ministry of Transport, Public Works and Water Management, the Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, the City of Rotterdam, the Provinces of Friesland and South Holland, and the Deltametropolis Association.

The brief for all the given sites was to take advantage of civil engineering measures and the corresponding investment for water management in order to devise new types of cities and landscapes that are also economically viable. This formulation of the task, and the resulting collaboration with civil engineers and other professionals, meant that *New Dutch Water Cities* was an exceptional assignment. Many of the designers came from outside the Netherlands.

The diversity of results was great. Some designers proposed creating new land in the IJsselmeer lake or just off the Dutch coastline. Others actually made space for water on the land, with new storage basins for excess water along which new residential areas and new nature were set – in Friesland, the Biesbosch wetlands national park, and the predominantly rural 'Green Heart', for example. In the vision proposed by its municipal designers, the city of Rotterdam was radically restructured in order to allow water more space, but also in order to use it to establish new urban qualities. The three proposals for flood plains where people can live were striking. Instead of expensive dikes or 'bypasses', the designers proposed accepting that certain areas will flood occasionally. It requires an adapted urban development scheme and matching architecture – floating, on piles or on spongy material – in order to live in unique areas, sometimes in the midst of nature. The periodic floods are tackled using a lighter and cheaper package of measures.

Within their diversity, the plans had one thing in common: they showed that designers are capable of exploiting the sizeable investments required for water management in the Netherlands in order to create unprecedented cities and landscapes.

Reactions/Press

The Water Cities exhibition was widely appreciated, among both press and public. The public opinion was that Water Cities was the best exhibition, and media reports demonstrated that the exhibition's message was conveyed loud and clear.

Dutch newspaper Trouw: 'Going from the initial reactions, the main exhibition, which is devoted to water cities, could well be a crowd-puller. This presentation, which is brought out to superb advantage in the immense spaces of the Las Palmas warehouse, literally consists of a sea of models of different types of water city At first glance, an exhibition with many dozens of models might not seem very exciting, but each one is so seductive that you just keep on looking.'

Dutch newspaper NRC Handelsblad: 'In "The Flood", Adriaan Geuze lends depth, breadth and context to a theme that is extremely relevant and topical for the Netherlands.'

Dutch newspaper Het Financieele Dagblad: 'As a strategy to set the water issue on the political agenda, the biennale stands an excellent chance.'

Dutch regional newspaper Leeuwarder Courant: 'This is the cutting-edge of art and fantasy and critical problems from the real world.'

Dutch housing and planning journal S&RO: 'Dozens of terrific models... bring you to your senses and urge reflection. The exhibition in Las Palmas is permeated with an exceptional combination of bravura and humility, of threat and expectation, of fear and hope, but without being depressing. All in all, this makes the biennale into a profoundly religious experience that is not to be missed. If you haven't been to this biennale before it closes then you are a lost cause. You will seriously regret it.'

For the government bodies and organizations involved in the New Dutch Water Cities section of the exhibition, the biennale was an invaluable experience. The Ministry of Transport, Public Works and Water Management (V&W) evaluated its participation as follows: 'Innovative thinking within V&W was given a massive boost thanks to the biennale. It has resulted in a broader realization that the water issue is also a collective, spatial task. For the water agenda in the Netherlands this means a closer inter-relationship with the spatial agenda. This mutual interweaving has, after all, been a driving force in Dutch culture and tradition for centuries.' For the Dutch Ministry of Transport, Public Works and Water Management, the collaboration with architects and landscape architects led to fresh insights. There are plans to elaborate a number of the biennale projects. The project in Friesland proved relevant to local issues and the maquette has been used in consultations. The research about Rotterdam yielded new knowledge for the way we think about the future design of the city and a more acute awareness of the gravity of the water issue. These insights will certainly continue to play a role in the future.

Mare Nostrum

The Mare Nostrum exhibition was the result of a research project into a special type of water city. The pretext was the roaring development of the seaside resort – a phenomenon that originated in the 19th century – as a result of 20th-century phenomena such as swifter and cheaper transportation, more leisure time and higher incomes, especially in the Western world. At the start of the 21st century, tourism is in fact the biggest and most rapidly expanding line of business world-wide. The most popular destinations are coastal areas with a mild or subtropical climate, where mass tourism has sparked well-nigh unbridled urbanization. The exhibition's curator was Christine de Baan (IABR).

Pleasure and pain

Urban strips that are only a couple of kilometres wide and a few dozen kilometres long are appearing along the coastline of the Mediterranean Sea, and to an increasing extent elsewhere around the globe. The urban programme of these strips is wholly geared to tourism; the local economy is largely dependent on it, and the population rises and falls with the seasons.

Tourism can help poorer coastal regions to develop in all corners of the world. However, the tourism industry also threatens to destroy the original cultural and landscape-related qualities – or has already done so. The point of departure for Mare Nostrum was the question of how to retain these qualities without holding back the necessary economic development, focusing on architecture's potential role in this.

Seventeen studies

The biennale invited 17 guest curators from as many different countries and regions to formulate proposals for alternative approaches. Along with their teams, they studied the urban development of the coastlines of Australia, Belgium, Brazil, the Caribbean, Florida, Israel, the Mediterranean Sea (Morocco), Croatia, Lebanon, Mexico, Ukraine, Russia, Spain, Scotland, Taiwan, Turkey and South Africa. The outcome of these studies ranged from poetic analyses in film and photography to concrete proposals for new types of coastal towns. Certain themes were touched on in several presentations; they were also explored during the Mare Nostrum conference during the biennale's opening weekend.

Better cities

The analyses often tackled the cultural, social and economic drawbacks of a tourism-based monoculture. Many proposals therefore focused on diversification of the urban programme, for regions that are still relatively untouched, as well as for regions that have already been intensively developed. There were arguments for greater economic differentiation, the

development of amenities – such as centres for education, patrimony and culture – and the protection or restoration of spatial, urban and landscape-related qualities. A recurring guiding principle was that if coastal resorts eventually develop into cities – or even megacities – then it should be ensured that they are 'better' cities. Following on from this, proposals called for urban densification, since it is the uncontrolled sprawl of tourism-related construction that has such a dramatic negative impact on the landscape. A few of the studies, including the research conducted into the Caribbean region by the Latin American collective Supersudaca, demonstrated the negative impact of 'all-inclusive resorts' built and managed by foreign enterprises. These deprive the local population of access to their landscape as well as denying them potential income from tourism. The study concluded with proposals to make the resorts into 'better cities'.

Conference

Mare Nostrum was not simply an exhibition, but also a research project, as reflected by the conference on May 27 and 28 (see 'Conferences').

The study into the Caribbean region was one of the 'hot items' at the conference. René Klawer and Nico Visser invited the Supersudaca group to present its findings at a conference for tour operators in the autumn.

Reactions/Press

Visitors and the press reacted positively to Mare Nostrum. Among the professional public, accounting for more than half the visitors, it was the biennale's most popular exhibition.

Dutch newspaper *Het Parool*: 'The most dynamic and inspiring exhibition at the biennale.'

Belgian newspaper *De Standaard*: '[The biennale] draws together stimulating visions for the future, most especially in the more experimental Mare Nostrum exhibition.'

German architectural journal *Bauwelt*: 'You could easily spend a whole day just at the Mare Nostrum exhibition. It is positively brimming over with analyses and concepts.'

Italian architecture and design journal *Ottagono*: 'Concepts of multiplicity, hybridization and crossover use become basic elements in a highly developed and complex debate, in search of alternative and intelligent models for coastlines and beaches.'

Polders

The exhibition *Polders - The Scene of Land and Water*, in the main ground-floor space of the Netherlands Architecture Institute (NAI), brought together an overview of centuries of Dutch polder history. At the same time, it posed questions about the polder's future, which is under threat from urbanization and climate change.

The exhibition's curator was Linda Vlassenrood (NAI).

Unique polder landscape

The polder landscape of the Netherlands, with its rectilinear drainage ditches and dikes, windmills, farmhouses and cows is famous the world over. This rationally organized landscape is unique, but also vulnerable. The Netherlands has more than 3,000 polders, and these have served as the template for spatial development for centuries. Urbanization, advances in agriculture and the need for water storage will therefore have a big impact on the future layout of the Netherlands. Though many people seem to be aware of the 'makeability' of the Dutch landscape, the design and layout of the polders is often neglected. By bringing these into the forefront once again and by describing their landscape-related and spatial qualities, the exhibition strove to make it possible to arrive at an assessment of present-day developments.

A clearly defined organizational plan, as superimposed on the empty polders since the 17th century, is no longer feasible. The spatial claims for 'red' (urbanization), 'green' (recreation) and 'blue' (water storage) zones illustrate the conflicting interests that are involved in a reorganization of the polders. The straightforward and clearly defined polder structure still provides sufficient points of contact for further development. The key to the extended lifespan of the typical Dutch polder landscape lies in continuing to proceed from the spatial and landscape-related qualities of the polder as a whole and as a component of a greater urbanized area, and history bears witness to this.

Exhibition

Fifteen polders were presented in the exhibition. The Landscape Architecture Department at Delft University of Technology produced a model of each polder on a scale of 1:10,000. From a medieval polder dating from 1346 - the Mastenbroek Polder near Zwolle - to polders that are still just a few decades old, such as Southern Flevoland. And from the 17th-century Beemster, with its structure of roads and waterways that has barely changed over the centuries, to the Watergraafsmeer and Prins Alexander Polder, which are now highly urbanized. Besides the new models there were also wonderful old drawings and plans on show, such as Jan van Scorel's design for 'Nova Roma' (c. 1550).

Using five themes, the exhibition explored the genesis and developmental history of the polders. The themes expose the aesthetic quality of the rationally organized polder landscape, the enormous urban planning and landscape-architectural task in the IJsselmeer Polders, polders that have been densely urbanized, polders that have been allowed to revert to nature, and polders that find themselves at a watershed. The themes therefore embodied the choices for the future. Is a polder so interesting in terms of landscape architecture that it cannot be touched, or can its quality in fact be improved through urbanization? Does allowing nature to once again take its course result in an exciting landscape? Did the large-scale post-war reclamation projects under the unambiguous management of central government result in a better landscape than under the subcontracted work of today? Such issues have a bearing on the cultural-historical significance of the polder landscape, but in reality - from an economic viewpoint - the cultural history is considered unimportant; other options often take precedence.

Finally, four scenarios were used to sketch an impression of society in 2030. Each scenario presented a specific spatial claim for the functions of living, working, agriculture, water, nature, recreation and infrastructure. A new organization of the polder involves countless conflicting interests. Choices therefore have to be made.

Reactions/Press

The *Polders* exhibition was especially popular with the 'broad' public. The press response was also highly enthusiastic.

Dutch newspaper *NRC Handelsblad*: *'Polders makes it strikingly obvious what a titanic task the making of the polders actually entailed. ... Anyone who still thinks the Netherlands is boring after seeing Polders needs their eyes peeling.'*

Dutch newspaper *de Volkskrant* wrote that *Polders* was *'immensely interesting, especially for students, thanks to the crystal-clear, introductory character'*.

Three Bays

The ground-floor galleries of the Netherlands Architecture Institute accommodated the exhibition *Three Bays*, as well as *Polders*. The subject of *Three Bays* was the development of the Venice Lagoon, the Bay of Tokyo and Amsterdam's IJ inlet, seen in connection. Adriaan Geuze called on the expertise of three guest curators: Professor Marino Folin from the Faculty of Architecture of IUAV - University of Venice, Professor Hidenobu Jinnai of the Hosei University in Tokyo, and Maarten Kloos of the ARCAM Amsterdam Centre for Architecture.

The three bays are geologically similar: shallow and rich in sedimentary deposits. They also share a similar history: Venice, Tokyo and Amsterdam were developed at approximately the same time and at comparable situations, in river deltas. All three were then confronted with problems such as channels becoming silted up, expanding ports, sprawling urban areas and periodic flooding. The solutions that were devised are sometimes highly distinctive, but there are also similarities. It turns out that the Dutch were not the only people to have made use of land reclamation - dikes were constructed, land raised and river channels diverted in other cities, too. Water cities are, inevitably, the result of a combination of forces of nature and human interventions.

For the exhibition the three curators and their teams constructed models of the cities as they must have looked in the 17th and 18th centuries. The models showed the cities in their watery environs. A cross-section of the Venice Lagoon, for example, made it wonderfully clear how the city is constructed on natural islands in a shallow delta area through which a number of navigable channels flow. There were also important artefacts from national collections, including the maquette of Kenzo Tange's renowned 1960 plan to expand Tokyo using a megastructure that stretches out across the bay. An echo of this can be seen in the perspective drawing of the 'Pampus Plan' (1965) for Amsterdam, by Van den Broek & Bakema.

Flow

The Flow exhibition on the upper floor of the Netherlands Architecture Institute (NAI) presented nine landscape designs that dealt with the dynamism of water in a new way by young bureaus from the Netherlands and abroad. The exhibition's guiding principle was that water does not necessarily constitute a threat to the landscape and that the dynamism of water can be exploited in order to create exceptional landscapes or to tap into new sources of energy. The exhibition's curator was Saskia van Stein (NAI).

Nine Proposals

The plan by Mark van Beest was to start up a 'geo-machine' with water in an abandoned limestone quarry. The force of water continually transforms the landscape and results in the formation of islands that are then swept away again. Ronald Rietveld devised a landscape plan for a 'bypass' between Arnhem and Nijmegen that can accommodate peak levels in the Waal and Rhine rivers and simultaneously creates an impressive empty space covering 3,000 hectares. In the 'WAVEgarden' project, Yusuke Obushi proposes laying an enormous floating membrane off the California coast. Covering an area of 200 hectares, it is composed of 1,734 undulating ceramic elements. They move with the waves, and this motion is converted into energy thanks to the 'piezo-electrical' properties of the material. At weekends, the field of tiles serves as a floating public park that can be reached by boat. The exhibition also included plans for a new horticultural landscape in the Westland polder, a massive reservoir for storage of excess water near Schiphol Airport, the re-landscaping of an area where brown coal is mined in eastern Germany, a new riverside park close to a Spanish town, a landscape structure to guide the form of an English dune landscape, and a plan for landscaping the Fresh Kills rubbish dump on Staten Island, New York. The plan for Fresh Kills, including a monument for the victims of September 11, 2001, is currently being realized.

Besides these nine designs, the results of the Flood Resistant Housing international masterclass led by Greg Lynn were displayed from early June (see 'Masterclass').

The Flood Resistant Housing Masterclass

The Flood Resistant Housing masterclass took place during the biennale's opening week, from May 27 through June 1. Led by the American architect Greg Lynn, about 60 architecture students and young architects from all over the world flexed their design skills on housing for the environs of the city of Deventer, which are prone to flooding. In the context of the New Dutch Water City, Lynn had already made a design for this area, in association with the West 8 bureau and with the support of the Netherlands Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment.

The participants were subdivided into three groups: Floater, Solid, and Sponge. Based on these themes, they developed prototypes for housing resistant to floods. The Floater group designed houses that float, the Solid group focused on housing that can withstand water, and the members of Sponge devised structures that can absorb water, without the living spaces being affected.

In preparation for the master class, all the participants had made a prototype for a house that is resistant to water. The raft of highly diverse projects was exhibited in the NAI as part of the Flow exhibition, along with the final results of the master class and video footage of the process.

During the final presentation on June 1, Hans Beunderman, Dean of the Faculty of Architecture at Delft University of Technology, presented the Architecture Biennale Student Award to the 'Oyster' group for their design within the 'Solid' theme (see 'Awards').

The following schools of architecture participated in the master class: University of Cape Town, RMIT University (Melbourne), Columbia University (New York), Universidad Diego Portales (Santiago de Chile), SCI-Arc (Los Angeles), Architectural Association (London), ETH Zürich, University of Zagreb, CEPT School of Architecture (Ahmedabad), Universitas Kristen Duta Wacana (Yogyakarta), the Rotterdam Academy of Architecture and Urban Design, Delft University of Technology and the Berlage Institute (Rotterdam).

The master class was organized by the International Architecture Biennale Rotterdam, the Rotterdam Academy of Architecture and Urban Design, Delft University of Technology, the Netherlands Architecture Institute and the Berlage Institute. It was held at the Rotterdam Academy of Architecture and Urban Design.

Award for Best Presentation:

Space-group

The jury chose the winner of the Award for Best Presentation from the Water Cities exhibition, selecting Spacegroup for its maquette of 'Catamaran City'. Spacegroup designed a temporary summer residence for sailors and other sportspeople on a sandbank just off the coast near Goeree.

The jury was impressed by many of the models that were specially produced for the biennale. Notable examples included the model of 17th-century Batavia by Djuhara and a team of Indonesian architects, and the model of Chicago in the early 20th century by David Mohney and students of the University of Kentucky. By presenting the results of their probing research in stunning models, both teams made an important contribution to the Water Cities exhibition. The jury found that the New Dutch Water Cities section of the exhibition was the most inspiring in terms of content and aesthetics. The jury also gave this a special mention when presenting the Award. One of the criteria was whether the model could attract and hold the attention of visitors, stirring their interest for the project's content. Another criterion was whether the model's use of materials and aesthetics went a step further than standard construction.

There was a great deal of appreciation for the 'tablecloth maquette' that Edith Gruson created for the 'Friesland's Boezem' project by Michael van Gessel. After careful consideration, the jury eventually reached the conclusion that the 'Catamaran City' model by Spacegroup immediately seized the attention of visitors entering the room, to a greater extent than the other models. Catamaran City' fired people's imagination, tickled the curiosity of visitors, and was wonderfully executed in various layers that resulted in a succession of novel discoveries.

Award for Best Entry: Supersudaca!

The Award for Best Entry was selected from the Mare Nostrum exhibition and was won by Supersudaca! for its project about the Caribbean region.

For the jury, the selection of a project from this exhibition prompted a discussion about the nature of the Rotterdam architecture biennale. If it is understood to be an investigative biennale that poses questions and seeks new insights, then the winning project should impart new knowledge. It must clearly express the message, must be sufficiently attractive to entice the public into taking a critical look, and must convey a considerable amount of information in a short time. The jury was highly sympathetic to the Russian project about dachas along the River Volga, applauding its clear and attractive presentation. The jury was also intrigued by the Croatian project, which presented an interesting example of how it is possible to deal with the impending invasion of tourism on an

unspoilt coastline. However, the jury was most impressed by the project by Supersudaca! about the Caribbean. The designers succeeded in conveying a massive amount of information about the urban, social, economic and cultural consequences of mass tourism in a relatively poor but touristically attractive region, with an effective, clearly structured and aesthetically pleasing presentation.

This award was accompanied by a cash prize made available by the travel organization TUI Netherlands, making it possible to develop the project further and extending an invitation to the creators to present the project at a conference for travel organizations.

Other awards

Student Award: 'Oyster'

The Architecture Biennale Student Award was presented on the evening of Wednesday, June 1, during the final presentation of the Flood Resistant Housing masterclass. Hans Beunderman, Dean of Delft University of Technology, presented the prize to the students in the 'Oyster' team: Karola Dierichs (Architectural Association, London), John Doyle (RMIT, Australia), Teresa Naitsei Yeh and Naiwen Cheng (both from the Berlage Institute in Rotterdam).

The jury consisted of Hans Beunderman as chairman, Kurt Forster (architectural critic), Adriaan Geuze (the biennale's curator), Greg Lynn (architect and leader of the master class) and Lucas Verweij (Director of the Rotterdam Academy of Architecture and Urban Design). 'In its design, this group has not only integrated landscape and architecture, but has also incorporated the infrastructure as part of the whole,' the jury commented about Oyster's work. 'They renew architectural forms and thereby create an alternative lifestyle.'

Real Estate Award: Rotterdam Water City 2035

On Wednesday, June 8, the Architecture Biennale's Real Estate Award was presented to the Rotterdam Water City 2035 project - part of the New Dutch Water Cities exhibition that was developed specially for the biennale. During the NEPROM 'Capitalise on Water' Festival of Knowledge, Ineke Bakker (Director-General of Spatial Planning at the Netherlands Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment) presented the award to Marco Pastors, the City of Rotterdam's Alderman for Physical Infrastructure.

The jury members were Hans ter Hoeve (Programme Manager for Water at the Ministry of VROM), Jan Westrik (Senior Lecturer in Urban Design at Delft University of Technology) and Adriaan Geuze (the biennale's curator). The jury nominated four of the projects that were presented at the NEPROM Festival of Knowledge: 'Meerstad Groningen', 'Wieringerrandmeer', the 'Integral Perspective for Development of South Holland's Coastline', and 'Rotterdam Water City 2035'.

The jury assessed the projects according to the following criteria: the vision as a whole, the presentation, the aesthetics and the capacity to recoup a portion of the required investment. Though none of the nominated projects satisfied all these criteria, the jury praised the 'Rotterdam Water City 2035' project for the integral research that was conducted. The plan's creators had comprehensively researched the implications of water for the city, its urban development and its residents. The jury also found that the extensive input from engineers for the project was admirable. In addition, 'Rotterdam Water City 2035' explicitly sparked discussion – in the model, in publications, in presentations and in the media. However, the jury noted that the project was only a start, and not yet a complete plan. Still lacking, for example, was a strategy to recoup the investment.

'Rotterdam Water City 2035' formulated a response to the question of what the increasing volume of water advancing towards us means for the City of Rotterdam. The project was designed and supported by the City of Rotterdam's Department for Urban Planning, Housing and Traffic (dS+V) and Department of Public Works (Gemeentewerken), the Rotterdam Development Corporation (OBR), the Hollandse Delta Water Board, and the Schieland and Krimpenerwaard Water Board.

Conferences, Lectures and the NEPROM Festival of Knowledge

The International Architecture Biennale Rotterdam is not simply a platform for the curator and his ideas, but also for its partners, other, related parties who can contribute to the event's success by exploring the theme in their own manner. This guideline was particularly relevant for the programme of conferences and lectures in the period from 27 May through 13 June 2005.

The conference and lecture programme was composed of two sections. First there were the conferences, lectures and debates that were organized by the International Architecture Biennale Rotterdam itself. These were closely related to the themes of the various exhibitions.

In addition, the biennale hosted events in order to facilitate the exchange of knowledge, formulation of ideas and debate about the water agenda. Parties involved with water-related issues and water management on a daily basis – the Ministry of Transport, Public Works and Water Management, the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality, and the Delft University of Technology, for example – were invited to organize debates, lectures and conferences on the platform provided by the biennale. In the context of exhibitions and other biennale activities, and supported by the publicity and atmosphere created around the biennale, many parties, small as well as large, took up this invitation.

The 'Capitalize on Water' Festival of Knowledge, which was organized at the biennale's invitation by NEPROM, the Association of Dutch Property Developers, warrants a special mention.

Conferences and Lectures

Mare Nostrum Conference (May 27–28, Rotterdam City Hall and the Netherlands Architecture Institute)

The aim of the two-day Mare Nostrum Conference was to investigate how the touristic exploitation of coastal areas and the associated economic growth might be reconciled with the conservation of the local cultural and landscape-related qualities. On the first day, the guest curators of the Mare Nostrum exhibition presented the results of their research to each other and to a few invited experts during a closed session. On the second day, the conference was open to the public. Policy-makers, tour operators, project developers, futurists and academics formed a panel of experts that responded to the project proposals. The panel consisted of René Klaver (Director of the Dutch arm of the tour operator TUI, one of the world's biggest travel organizations), Brian Canin (Director of Canin Associates, a multidisciplinary design bureau in Orlando, Florida, that is specialized in hotels and resorts), Nico Visser (Professor at the Centre for Sustainable Tourism and Transport at the NHTV University for Professional Education in Breda, the Netherlands), Seirian Hanner (Centre for Future Studies) and John Urry (Professor of Sociology at Lancaster University, England, and author of *The Tourist Gaze*).

Three Bays Lectures (May 27, the Netherlands Architecture Institute)

The guest curators of the *Three Bays* exhibition (Marino Folin, Hidenobu Jinnai and Maarten Kloos) gave lectures in which they compared and contrasted four centuries of human habitation and development on the bays of the Venice Lagoon, Tokyo and Amsterdam.

Lifescape (May 29, the Netherlands Architecture Institute)

A lecture by landscape architect James Corner of the New York-based Field Operations bureau. Corner is responsible for the transformation of Fresh Kills, New York City's rubbish dump.

Between doom and dream: designing with water in the Dutch urban landscape (May 31 and June 3, the Netherlands Architecture Institute)

The Delft University of Technology organized two 'House of Commons Debates', in which the subject of water-related issues were considered on two scales: that of the greater system, with the sea and rivers, and that of the regional system of polders and drainage. These debates provided useful insights into the discussion about water.

Space for Water (June 1, the Netherlands Architecture Institute)

The 'Waterkring' ('Water Circle') of the Dutch Association for Public Administration held an afternoon session with the theme 'Space for Water'. The objective was to clarify the governmental task as regards water.

Landscape: a trump card for Europe? (June 9, the Netherlands Architecture Institute)

The Dutch Chief Government Architect's Office (Atelier Rijksbouwmeester) organized an afternoon discussion about the signing of the European Landscape Convention (a Council of Europe treaty).

The Polder and the Ark (June 10, the Netherlands Architecture Institute)

The 'future centres' of the Directorate-General for Public Works and Water Management (Rijkswaterstaat) and the Dutch Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality (LNV) organized a conference as a contribution to the broader debate about complex topics such as 'living with water'.

AIR: Rotterdam and the Flood (June 11, Maritiem Museum Rotterdam)

The Architecture Institute Rotterdam (AIR) organized an afternoon programme about the added value of water in the spatial development of Rotterdam.

The Dutch landscape in painting and photography (June 12, Rotterdamse Schouwburg)

A lecture by Adriaan Geuze (the biennale's curator) and Bas Vroege (photographer and director of Paradox) about the Dutch polder based on paintings and photography.

The Poldermens: perception of the Dutch landscape (June 12, the Netherlands Architecture Institute)

A lecture by Matthijs Schouten (philosopher and ecologist). 'Nature is refashioned after the myth,' says Schouten. What is the myth that the Dutch have created about the polders, and how did this result in the notion of the Dutch 'Poldermens' – 'the polder people'? What does this mean for the landscape?

Jubilee Lecture: Rotterdam Water City 2035 (June 16, Maritime Simulation Rotterdam)

In the context of its 150th anniversary, the City of Rotterdam's Department of Public Works (Gemeentewerken) organized a jubilee lecture. It provided an historical overview of the development of water in Rotterdam and the role played in this by Gemeentewerken.

NEPROM: 'Capitalize on Water' Festival of Knowledge

At the biennale's invitation, NEPROM, the Association of Dutch Property Developers, organized a large-scale 'festival of knowledge' on June 8. The motto was: 'Capitalize on Water.'

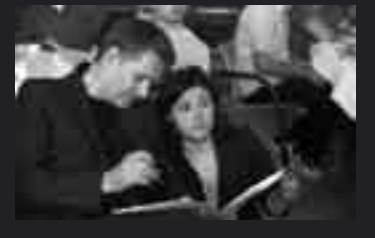
The event's leading objective was to formulate a joint development agenda for the theme 'water and urban development'. The key questions: How can all facets of the water issue be handled within a development planning project? What added value can market players, government bodies and designers contribute? Who has overall control, and what should be managed centrally rather than decentralized? And perhaps most importantly, how do we transform problems into opportunities?

The knowledge festival's target audience included government (national, provincial and municipal, as well as water boards), commercial parties (developers, real-estate investors, housing corporations and construction companies), designers (architects, urban planners and landscape architects) and social organizations (in the fields of nature, the environment and water, and associations of residents and/or users).

The festival took place at the Wilhelmina Pier. The chief location was the Cruise Terminal Rotterdam, just next to the Las Palmas warehouse. The lectures were held in Club Nu, while workshops were held in Hotel New York and the World Port Center.

The Festival of Knowledge opened with a 'column' by Martin Bril, a speech of welcome from the chairman of NEPROM, Dietmar Werner, and an address by Adriaan Geuze. This was followed by parallel sessions: lectures, debates, design and development studios, and project workshops. Between times, participants had the opportunity to meet each other and interact in the 'Projects Gallery', where projects with a clear-cut relationship to the theme were presented. The presentations consisted of posters, plans and maquettes, and the professionals concerned were on hand to provide further details. The programme concluded with a political café moderated by Felix Rottenberg, a buffet dinner and a closing party.

More than 600 participants chose the areas most relevant to them from the 25 sessions. They shared expertise and debated about a development planning approach to water-related issues in the Netherlands. The keynote speakers were Dirk Sijmons, Riek Bakker and Geert Teisman. Dietmar Werner tabled a proposal for a fund for multi-year area development plans. Such a 'National Area Development Fund' would spread risk, and normal citizens could invest their savings in the quality of the land and the landscape for a moderate return.

Brutto Gusto: WET (May 27 – June 4)

Rotterdam Central Library:
Geuze's Choice (May 27 – June 26)

Rotterdam Central Library:
Shanghai (June 11 – 30)

Rotterdam Centre for Visual Arts (CBK):
The City. A Stage (May 28 – July 3)

Chabot Museum:
The polder and river landscapes
of Chabot (June 5 – September 19)

De Bijenkorf:
Living in, on and under water
(May 27 – June 26)

De Parade:
Polder-model performances
(June 17, 19, 20, 23 and 24)

Various locations:
Perambulação – Wandering
(May 20 – June 30)

MAMA showroom for media and moving
art: Der Geist ist ein Wasserfall
(May 26 – July 3)

MKGalerie.nl:
Marcel Dinahet and Yvan Salomone
(May 27 – June 26)

Natuurmuseum (Natural History Museum):
Waterland (May 26 – June 26)

Nederlands fotomuseum:
Photos from the Polder (May 7 – June 22)

RAM and ramfoundation:
Andrea Juan and Wipke Iwersen
(May 8 – June 19)

Rijnhaven:
Suburban Ark (May 27 – June 26)

Galerie RONMANDOS:
Down by the Waterfront (June 5 – July 8)

V2., Institute for the Unstable Media:
Splendid Immersion (May 25 – June 1)

Walk 'n' Talk Show:
The Flood Route (June 25)

Stichting Watertank:
Water Tanks in New York: the Art of
Water (May 27 – June 26)

Witte de With, center for contemporary art:
Lagos Wide & Close (May 27 – June 18)

City Program

As an international event that is deeply rooted in Rotterdam, the International Architecture Biennale Rotterdam believes it is highly important to develop a close-knit relationship with the city and, where possible, collaborate with its many arts organizations, including smaller ones. As a result also this edition's City Program featured a highly varied selection of exhibitions and other activities, enriching the biennale experience. The Flood spread to different locations in the city. Galleries, museums, cultural institutions and small-scale independent projects tied in their own activities with the biennale and its theme. The exhibitions in and around the Witte de Withstraat were especially well attended, and notably WET and Lagos Wide and Close sparked a great deal of interest, as did the Suburban Ark.

Publications

Five publications were produced to accompany the biennale. These ranged from the substantial and expertly designed volume about polders in the Netherlands to the special Mare Nostrum newspaper.

Polders! Gedicht Nederland (edited by Adriaan Geuze and Fred Feddes)
This Dutch-language publication accompanied one of the main exhibitions: *Polders. A Scene of Land and Water*. However, it was by no means a standard catalogue; it is intended as a reference work in its own right, of enduring value even after the close of the biennale. *Polders! Gedicht Nederland* presents a selection from the many polders in the Netherlands with technical and historical data. It demonstrates how impoldering, land reclamation and protection from water are closely entwined with Dutch culture. The book includes essays by Ed Taverne, Willy van der Most, Steven van Schuppen, Alfred van der Hall and Adriaan Geuze. It also includes a 'Family Tree' and a 'Map of Dutch Polders'. The volume was published by NAI Publishers in an edition of 2,800 copies.

Atlas of Dutch Water Cities (edited by Fransje Hooimeijer, Han Meyer and Arjan Nienhuis)
The *Atlas of Dutch Water Cities* was published to accompany the Water City exhibition. It is a book about the development of the Dutch urban landscape in relation to water engineering. It presents numerous projects that integrate the infrastructure of water management and water defences in urban development concepts. The book was published by SUN Publishers and produced with the support of the Delft University of Technology. It was accompanied by a 'Timeline', marking out the relationship between time, space and water from the year 800 to the present day.

Catalogue (edited by Carlie Janszen)
Titled *The Flood*, the catalogue (3,500 copies) gives an overview of all the biennale's components. It includes essays by the biennale's curator, Adriaan Geuze, and the exhibition producers, Christine de Baan and Linda Vlassenrood. Dutch newspaper *de Volkskrant* wrote: 'The Flood ... provides such a wonderful overview of the five most important exhibitions that a trip to Rotterdam is almost superfluous.' There was great demand for the catalogue, which was on sale at Las Palmas, in the Netherlands Architecture Institute's bookstore, at other biennale locations and at various bookshops throughout the country.

Hollandse Waterstad / Water Cities (edited by Christine de Baan, Simone Rots and Vibeke Gieskes)
Besides the introduction and interview about *Water Cities*, which were also included in the catalogue, this publication contains a description with photos of about 30 water cities that were presented as models in the exhibition, as well as all the projects in *New Dutch Water Cities*.

Mare Nostrum Papers
The *Mare Nostrum Papers* contain detailed explanations of the presentations that the guest curators had prepared for the *Mare Nostrum* exhibition.

Bijlagen

De Hollandse Waterstad, maquettes en eigenaren

Algiers, Plan Obus, Le Corbusier, 1930 – 1934
Fondation Le Corbusier

Almere Haven, 1977
CASLA / OMA

Almere, Masterplan OMA
Stadscentrum, 1998
CASLA / OMA

Amsterdam, 17e eeuw
Woning corporatie Het Oosten, Amsterdam

Amsterdam, Deel van de Bijlmermeer, 1965
Amsterdams Historisch Museum

Amsterdam, Koninklijk Paleis op de Dam, 17e eeuw
Stichting Koninklijk Paleis te Amsterdam

Amsterdam, Ontwikkelingen IJever, 2005 – toekomst
Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening

Amsterdam, Steigereiland IJburg, 2005
Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening

Amsterdam, Deel van de Westelijke Tuinsteden
Amsterdams Historisch Museum

Amsterdam, Zuidelijke IJeuvers masterplan OMA, Rem Koolhaas, 1993
Nederlands Architectuurinstituut

Antwerpen, Havengebied, 19e eeuw
Gemeentelijk Havenbedrijf

Antwerpen
Archigram, Instant City at Bournemouth, 1968
Archigram Archives

Archigram, Plug-In City, 1964
Archigram Archives

Arnhem, Rijnboogproject, 2005 – 2025
Gemeente Arnhem, Dienst Stadsontwikkeling, Samenwerkingsverband Rijnboog

Atlantic City, Boardwalk, 1930 – 1940
New Jersey School of Architecture

Baltimore Waterfront, 2005
Baltimore Development Corporation

Barcelona, Forum, 2004
Barcelona Regional

Batavia, 1681
International Architecture Biennale Rotterdam

Breda, circa 1682
Rijksmuseum Amsterdam

Chicago Waterfront in 1930
University of Kentucky

Delft, circa 1700
International Architecture Biennale Rotterdam

Dordrecht, 1640 – 1647
Gemeente Dordrecht

Dubai, The Palm Jameirah, 2005, in aanbouw
Van Oord

Dublin, Grand Canal Dock Area, in ontwikkeling
Dublin Docklands Development Authority

Enkhuizen, 1666
Gemeente Enkhuizen

Het Goese Meer, circa 1994
Exploitatiemaatschappij Goese Golf bv

Gouda, 1585
Gemeente Gouda (Museum Gouda)

Hafencity Hamburg, 2005 – 2020
Behörde für Stadtentwicklung und Umwelt Hamburg

Harlingen, circa 1650
Gemeentemuseum Het Hannemahuis

Heusden, 17e eeuw
Stichting Het Gouverneurshuis, Heusden

Hydro-biopolis, Plan van Hartsuyker, 1968
Nederlands Architectuurinstituut

Kampen, op basis van kaart van J. Blaeu, circa 1650
Gemeente Kampen

KLM – waterstad
KLM Royal Dutch Airlines

Kopenhagen, Christianshavn 17e eeuw
Københavns Kommunes Byøkologiske Fond

Lissabon, Baixa Pombalina's Kwartier, begin 19e eeuw
Museu da Cidade

Londen, Canary Wharf, 2005
Pipers

Los Angeles, 2005
Southern Californian Institute of Architecture

Los Angeles, BIGFOOT
Heneghan Peng Architects

Luik, Quartier des Guillemins en TGV Station Euro-Liège, 2005 in aanbouw
Euro-Liège TGV

Maastricht, Centre Céramique, 1998 – heden
Gemeente Maastricht, Centre Céramique

Mauritsstad, 1642
Instituto Arqueológico, Histórico e Geográfico Pernambucano

Meerstad Groningen Masterplan 2005
Projectbureau Meerstad Groningen

Naarden, 17e eeuw
Gemeente Naarden

Nieuw Babylon van Constant Nieuwenhuis, fragment van een sector, 1969
Gemeentemuseum Den Haag

New York, Manhattan, 1894
Cornell University

Nieuwe Hollandse Waterlinie, circa 1900
Bureau Belvedere, Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie

Ool, Marina Resort Oolderhuuske, 1994
Marina Resort Oolderhuuske

Oostende van Leopold II, 1905
Internationale Architectuur Biennale Rotterdam

Oslo, The Fjord City, 2005 in ontwikkeling
Oslo Waterfront Planning Office

Port Zélande, 1990
Zeelenberg Architectuur

Rio de Janeiro, Havenstad 18e eeuw
Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional Brazil

Rotterdam, 1694, op basis van kaart van De Vou en De Hooghe
Historisch Museum Rotterdam

Rotterdam, Blaakoverbouw, herbouw Oude Haven, P. Blom, 1977
Nederlands Architectuurinstituut

Rotterdam, Kop van Zuid, 1993 – 2005
Dienst Stedenbouw & Volkshuisvesting, Rotterdam

Rotterdam, Maasvlakte 2
Havenbedrijf Rotterdam

Rotterdam, mei 1940
Het Mariniersmuseum der Koninklijke Marine te Rotterdam

Rotterdam, na bombardement mei 1940
Historisch Museum Rotterdam

Rotterdam, plan voor ontwikkeling van de Maasoever, Boompjes, door OMA, 1979
Nederlands Architectuurinstituut

Rotterdam, plan voor Rijnhaven
GroupA Aukett

Rotterdam, Waterproject 1854
Internationale Architectuur Biennale Rotterdam

Rügen, Seebad Prora, 1937
Historisches Proramuseum

San Sebastian, 1908
San Telmo Museo

Scheveningen, Diorama circa 1912
Beheerskantoor Scheveningen bv

Scheveningen, Van der Valk Pier, 1994–2015
Van der Valk Pier Scheveningen

Scheveningen, Boulevard ruimtelijke visie Manuel Sola de Morales
Gemeente Den Haag

Schiedam, 1930 – 1960
Historische Vereniging Schiedam

Schiphol in Zee, 1998
OMA / Rem Koolhaas

Sfinxen & Panorama woningen, Huizen, 1996 – 2003
Neutelings Riedijk Architecten BV

Shanghai, 17e eeuw
Tongji University

Sint Petersburg, Historische Centrum
Agency for Strategic Investments, City of St. Petersburg

Sloten, 1953
Museum Stedhûs Sleat

Sneek, op basis van kaart uit "kleine Schotanus Atlas" uit 1649
Gemeente Sneek

Sneek, Waterpoort, circa 1850 – 1877
Fries Scheepvaart Museum

Stad op Pampus, Plan van Van den Broek en Bakema, 1965
Nederlands Architectuurinstituut

Stad van de Zon, Heerhugowaard, 2003 – 2008
KuiperCompagnons

Stevensweert
Stadt Dormagen

Suzhou, circa 1800
Southeast University Nanjing

Tiel, 1650
Streekmuseum Tiel

Utrecht, Havenfront 10e eeuw
Dienst Stadsarcheologie Utrecht

Valencia, Masterplan for the city 1988 – 2010
Ayuntamiento de Valencia

Venetië, 1800
IUAV Studi & Progetti

Wierdedorp Ezinge, Groningen 200 AD
Museum Wierdenland, Ezinge

Willemstad, 16e eeuw
Gemeente Moerdijk

Zaltbommel
Stichting Maarten van Rossummuseum

Zierikzee, circa 1600
Maritiem Museum Zierikzee

Zuiderwaterlinie, circa 1800
Gemeente 's-Hertogenbosch, Ontwikkelingsplan Vestingwerken

Zutphen, circa 1180
Stedelijke Musea Zutphen

Zwolle
Stichting Exploitatie Sassenpoort

De Nieuwe Hollandse Waterstad, projecten, ontwerpers en eigenaren

De Friese Boezem

Ontworpen door: Michael van Gessel, Amsterdam
Ondersteund door: Provincie Friesland
Adviseurs: Provinsje Fryslân: Anita Andriesen (gedeputeerde), Matthé ten Wolde, Bertus de Jong, Wetterskip Fryslân: Lucas-Jan Hooijkaas
Maquette: Edith Gruson, Studio Traast & Gruson, Schiedam

Elfstedenterp

Ontworpen door: Abalos & Herreros, Madrid
Ondersteund door: Provincie Friesland
Team: Abalos & Herreros: Iñaki Abalos, Juan Herreros, Víctor Garzó Fernández
Maquette: Zuloark, Madrid

De Kampense vloedvlakte

Ontworpen door: MVRDV
Ondersteund door: Ministerie van Verkeer & Waterstaat / WINN
Team: MVRDV: Winy Maas, Stefan Witteman, Rene Blom / Begeleiding Rijkswaterstaat Directie Oost-Nederland: Regina Collignon, Claus van de Brink (rivierkundige) / Provincie Overijssel: Arjan Otten, Adriaan Velsink / Waterschap Groot Salland: Geert Groenewold
Maquette: Made by Mistake, Delft

Onvoltooid Markermeer

Ontworpen door: John Palmesino, Ann-Sofi Rönnskog Bazal en John Lonsdale, Amsterdam
Ondersteund door: Ministerie van Verkeer & Waterstaat / WINN
Team: Jan Wouter Bruggenkamp, landschapsarchitect, (RIZA), Menno-Bart van Eerden, bioloog (RIZA), Hans Gerritsen, milieukundige (RIZA), Ronald Roosjen, hydroloog (RIZA), Dirk Frieling, regionaal ontwerp, Bas Princen, fotograaf, Johan Rooijackers, architectuur assistent, Roel de Boer, architectuur assistent, Sebastian van Berkel, architectuur assistent

Styx van de 21ste eeuw

Ontworpen door: Academie van Bouwkunst Amsterdam
Team: Studenten: Martijn Bakker, Werner de Feijter, Jelle Sapulete, Sander Versluis, Thijs de Zeeuw, Gabriel Zitman
Begeleiding: Ingeborg Thorald, land-

scape architect, MIXST urbanism in Utrecht, Hanneke van Wel, architect, EN architects in Amsterdam
Coördinatie: Noël van Dooren, Patricia Ruisch / Fotograaf: Martien Kerkhof
Maquette: Dauwe den Hertog, Model & Objekt / Laserwerk: STOUT per-spex Rotterdam

De Wilpsche Klei

Ontworpen door: Greg Lynn, Venice, CA / West 8, Rotterdam
Ondersteund door: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Team: Greg Lynn, en West 8: Adriaan Geuze

Meesurfen op de zondvloed

Ontworpen door: H+N+S
Landschapsarchitecten, Utrecht
Ondersteund door: Vereniging Deltametropool / mede mogelijk gemaakt door Leven met Water (Habiforum)
Team: H+N+S
Landschapsarchitecten: Jan Dirk Hoekstra, Lodewijk van Nieuwenhuijze, Pieter Schengenga, Ruut van Paridon, Joost Veldhuis / Expertgroep: Dirk Frieling, Donald van Dansik (Vereniging Deltametropool), Joop vd Does (Hoogheemraadschap Rijnland), Sjet Jansen (Vista), Govert Geldof (Tauw), Paul Berends (Directoraat Generaal Water), Herman Kossmann

Duindoornstad

Ontworpen door: West 8, Rotterdam
Gemaakt in de context van manifestatie Rotterdam 2045, 1995
Team: West 8: Adriaan Geuze, Edzo Bindels, René Marey, Arno de Vries, Guido Marsille, Gricha Bourbouze, Cyrus B. Clark, Erik Overdiep, Wim Kloosterboer, Katrien Prak, Ramon Jansen

Rotterdam Waterstad 2035

Ontworpen door: Gemeente Rotterdam, Waterschap Hollandse Delta en Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
Ondersteund door: Gemeente Rotterdam, Waterschap Hollandse Delta en Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
Team: Medewerkers dS+V, Gemeentewerken, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Waterschap en hoogheemraadschap / Voorstudies: VHP, H+N+S/TAUW, -scape/Urban Affairs / Masters: Lodewijk van Nieuwenhuijze (H+N+S), Govert Geldof (TAUW)
Maquette: Vincent de Rijk, Rotterdam
Publicatie: Episode Publishers i.s.m. Antenna-men

Ellebogen in de Waal

Ontworpen door: Department of Landscape Architecture, Harvard Design School, Boston
Ondersteund door: Ministerie van Verkeer & Waterstaat / WINN
Team: Department of Landscape Architecture, Harvard Design School, USA: Niall G. Kirkwood (Professor Landschapsarchitectuur en Technologie) / Begeleiding: Amanda Cox, Sara Cohen, Natalie DeNormandie, Matthew Gordy, Liat Margolis / Studenten: Claire Agre, Veronica Cheann, Gonzalo Cruz, Alice Feng, Albert Hopper, Nikki Johnson, Wilean Kao, Young Min Kim, Addie Pierce-McManamon, Alex Robinson, Jen Toy / Begeleiding RIZA (Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling): Oswald Lagendijk, Michael van Buuren, Claus van de Brink, Hermine der Nederlanden, Jan Dirk van Duijvenbode

Catamaranstad

Ontworpen door: Spacegroup, Oslo
Ondersteund door: Provincie Zuid-Holland
Team: Spacegroup: Gro Bonesmo, Gary Bates, Adam Kurdahl, Jeremy Richey and Tarjei Torgersen / Adviseur: Sandor de Kluizenaar (Van Oord)

Biesbosch Stad

Ontworpen door: MD Paysagiste, Parijs
Ondersteund door: Ministerie van Verkeer & Waterstaat / WINN
Team: MD Paysagiste: Michel Desvigne, Bas Smets / Begeleiding RIZA (Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling): Oswald Lagendijk, Michael van Buuren, Arie de Gelder (Directie Zuid-Holland)
Maquette: New Tone, Parijs

Deltakracht & Getijdenstad

Ontworpen door: Atelier Watermark, Academie van Bouwkunst Rotterdam
Ondersteund door: Ministerie van Verkeer & Waterstaat / WINN
Maquette: Matthijs van Cruisjen, Puur Plus, Amsterdam
Team Deltakracht: Studenten: Gielijn Blom, Wolbert van Dijk, Stefan le Grand, Willem van Grinten, Wilco Otte, Arnoud Siemonsma
Begeleiding: John Lonsdale, Huub Juurlink, Paul Berends, Wim Stenfert
Kroese
Coördinatie: Ludo Grooteman
Team Getijdenstad: Studenten: Elma van Boxel, Barbara Luns
Begeleiding: John Lonsdale, Huub Juurlink, Paul Berends, Wim Stenfert
Kroese
Coördinatie: Ludo Grooteman

Mare Nostrum, projecten, regio en ontwerpers

32000 beaches

Regio/Land: Australië
Gastcurator: Leon van Schaik, Innovation Professor of Architecture, RMIT
Team: Brian Donovan en Timothy Hill of Donovan Hill
Tom Kovac, Martyn Hook of Iredale Pedersen en Hook en Richard Black, RMIT, Scott Balmforth, Richard Blyth en Gerard Reinmuth of Terroir, Adrian Iredale, Finn Pedersen en Martyn Hook of Iredale Pedersen en Stephen Neille, Curtin University

Coast areas as vectors of economic development

Regio/Land: Brazilië
Gastcurator: Celso (Pôla) Pazzanese
Professors: Celso (Pôla) Pazzanese, Alexandre Delijaicov, Pedro Sales, Reginaldo Forti, Paul Meurs (coördinatie Nederland)
Studenten: Annamaria Binazzi, Bruno Felizolla, Julia Gouvêa, Felipe Ozores, Tatiana Ferraz, Luiz Del Guerra, Tatiana Reis, Pedro Del Guerra, Marcela Amaral, Renato Schattan

AL_Caribe

Regio/Land: Caribisch gebied
Gastcurator: Supersudaca*
Project coördinatie: Felix Madrazo
Workshop coördinatie Dominican Republic: Juan Alfonso Zapata
Team: Elena Chevtchenko (Ukraine-Venezuela), Fernando Donis (Mexico-NL), Pablo Guerrero (Colombia-USA), Felix Madrazo (Mexico-NL), Ana Raskovsky (Argentina), Manuel de Rivero (Peru-NL), Sophie Saavedra (Bolivia-NL), Juan Alfonso Zapata (Dominican Republic), Max Zolkwer (Argentina)
Medewerkers: Ico Abreu (Dominican Republic) en Victoria Goldstein (Argentina)
Supersudaca* is a non-profit network organization that was founded in 2001 in Rotterdam, The Netherlands. Its main interest relies in the exchange of knowledge

between Latin-American states regarding urban issues varying from history research, architecture of participation and decentralized models of urban development.

Sponsors:

Pontificia Universidad Catolica Madre y Maestra (PUCMM), Santiago, Dominican Republic en de studenten van de faculteit architectuur, financiële support van het Prins Claus Fonds, PUCMM en de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam

Croatian Archipelago: New Lighthouses

Regio/Land: Kroatië
Gastcurator: Vedran Mimica
Initiatiefnemers van het project: Vedran Mimica, architect & associate dean, Berlage Institute, Rotterdam en Saša Randić, architect & president Croatian Architects Association (CAA)
Coördinatie: Saša Zanko

Project architecten:

Site 1: Labin
Lada Hršak (NL), Platforma 981 (Cro): Damir Blažević, Dafne Berc, Luciano Basauri, Marko Sančanin, Sanja Jerković (Cro)
Site 2: Omisalj
Randić-Turato (Cro): Saša Randić, Idis Turato
Site 3: Goli Otok
Studio UP (Cro): Toma Plejić, Lea Pelivan, Marina Dilberović, Marina Smokvina, Danka Tislja
Site 4: Zadar
de Architecten Cie (NL): Branimir Medić, Pero Puljić, Sunčana Rapačić, Zvonimir Marčić
Site 5: Dugi Rat
Ante Kuzmanić (Cro): Ante Kuzmanić, Samuel Martin
Site 6: Stari Grad
Produkcija 004 (Cro): Davor Katušić, Jana Kocbek, Juri Armanda, Karl Geisler, Maris Cilic.
Site 7: Dubrovnik
3LHD (Cro): Saša Begović, Marko Dabrović, Tanja Grozdanić, Silvije Novak, Silke Fischer

Sponsor: Matra-Programma

Mare Meum

Regio/Land: Vlaanderen
Gastcurator: Katrien Vandermarliere (directeur Flemish Architecture Institute)
Team: Roeland Dudal (project leider), Carl Bourgeois (architect), Charlotte Geldof (architect en urban planner), Marc Godts (architect), Nel Janssens (architect en urban planner), Koen Pauwels (architect) en Wim Van Der Vurst (architect) on behalf of

FLCextended, free associating designers, Peter Vanden Abeele (architect engineer), An Vanhulle (architect) en Frank Maes (PhD in Law – coördinator) on behalf of the GAUFRE onderzoeksteam, Maritime Institute, Ghent University

Sponsors: Ministerie van Cultuur van de Vlaamse Gemeenschap

Magic City/Novia del Mar

Regio/Land: Florida
Gastcuratoren: Marilys Nepomechie en Marta Canavés
Gastcuratoren: Marilys Nepomechie, Architect (Marilys.Nepomechie@fiu.edu) en Marta Canavés, Landschapsontwerper (Marta.Canaves@fiu.edu)
Project Team: Marina Giammattei, Carlo Giammattei, Lester Rey en Charlene West, Graduate Architects

Sponsor: Florida International University

Between Aqaba and Taba

Regio/Land: Israël
Gastcuratoren: Sigal Barnir en Yael Moria
Assistent Curator: Rinat Steinlauf
Research: Michal Ravid, Oded Stahl
Productie en ontwerp: Tucan design studio – Eyal Schoenbaum, Hadas Zemer
Fotografie: Avi Levin
Deelnemers: Kisselov-Kaye Architects – Atelier "K": Olesh Kaye, Liora Kisselov-Kaye, Thea Kisselov
Met medewerking van: Tamar Perzov, Assaf Oshinski, Arnon Baram Itamar Newman, Ifat Finkelman en "The Heder Partnership" – Brad Pinchuck, Hanan Pomagrin, Boubi Luxembourg
Graphisch ontwerp: Guy Goldstein
MediaArchitectureStudio (MAS): Rebecca Sternberg, Peony Quan, Uri Reicher, Matanya Sack
"Skorka Architects": Addar Secker, Roy Secker, Shai Einbinder, Iddo Zamir

Developing Worlds

Regio/Land: Libanon
Gastcurator: Hashim Sarkis
Team: Hashim Sarkis, Evy Pappas, Snangwen Chu, Pars Kibarec

Solid Sea Case 04: (M)RE-tourism

Regio/Land: Middellandse zeegebied
Gastcurator: Multiplicity
Team: Maddalena Bregani, Simon Deprez, Maki Gherzi, Matteo Ghidoni, Isabella Inti, Francesco Jodice, Valeria Pedroli, Cecilia Pirovano, Filippo Poli, Federico Zanfi
Met medewerking van Africa 70: Maurizio Cafarelli, Silvia de Gasperis,

Fabio Dallapè, Maria Cristina Collini
Het project Solid Sea case 04:
(M)RE-tourism is gepresenteerd op de tentoonstelling "Tour-isms. The Defeat of Dissent. Critical Itineraries", Fundació Antoni Tàpies, Barcelona 2004

Multiplicity is a an agency for territorial investigation based in Milan. Multiplicity detects the physical environment, researching for the clues and traces produced by new social behaviors. Multiplicity is an ever-changing network formed by architects, geographers, artists, urban planners, photographers, sociologists, economists, filmmakers, etc. Multiplicity projects and produces intervention strategies, workshops, installations and books about the recent and hidden processes of re-formation of the urban condition.

Postcards from Mexico: Tourism=Life

Regio/Land: Mexico
Gastcurator: Jose M. Castillo
Team: Salvador Arroyo, Xavier Calderon, Fernanda Canales, Alejandro Hernández, Juan Carlos Tello, Gustavo Lipkau, Enrique Martín-Moreno, Roxana Montiel, Armando Oliver
Guest Artists: Claudia Fernández, Thomas Glassford, Silvia Gruner, Jonathan Hernandez

Sponsors: Consejo Nacional para la Cultura y las Artes, Instituto Nacional de Bellas Artes, Secretaría de Relaciones Exteriores, Embajada de México en los Países Bajos, Consejo de Promoción Turística de México, Fonatur, Aeroméxico, Promocoma

Fluvium nostrum

Regio/Land: Rusland
Gastcurator: Bart Goldhoorn
Team: Sergei Malakhov, Evgeniya Repina (Samara, RUS)

Sponsor: Project Russia magazine

6000 miles

Regio/Land: Schotland
Gastcurator: Morag Bain
Tentoonstellingscurator en National Programme Development Officer: Morag Bain
Project Assistent: Catriona Duffy
Tentoonstellingsontwerp: Tristan en Justine Dellaway met block architecture
Grafisch ontwerp: Tristan en Justine Dellaway
Filmmaker: Emily Richardson met geluidsmen Benedict Drew
Consultants: Emma Halliday, Alan Atlee of NORD Architecture en Florian Kossak

Deelnemers:
block architecture, London, gm + ad architects, Glasgow
Graven Images, Glasgow, GROSS.
MAX. Landscape Architects,
Edinburgh, Wiszniewski Thomson Architects, Musselburgh

Sponsor: The Scottish Executive

Liquid Durban

Regio/Land: Zuid-Afrika
Gastcurator: Lindsay Bremner
Lindsay Bremner, Stephen Hobbs, Olelekan Jeyifous, Tshego Moiloa, Emmanuel Pratt

Sponsor: South African Airways, Triodos Bank

Towards an intelligent coast

Regio/Land: Spanje
Gastcuratoren: Manuel Gausa, José Miguel Iribas, Luis Falcón, Silvia Banchini
Co-curatoren: Mariano de Santa Ana Pulido, Canary Islands – Jonathan Tugores, Balearic Islands, José Luis Penelas, Madrid.
Research partners: Laura Cantarella, Luis Roca Arencibia, Mariano de Santa Ana Pulido, Jon Tugores, Emfasi.
Onderzoek: IaaC, Institut of Advanced Architecture of Catalonia, Vicente Guallart, Willy Müller, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Alicante, José María Torres Nadal, Elia Zenghelis
Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Sevilla, José Morales
Escuela Superior de Arte y Arquitectura (Madrid) – ESAYA, José Luis Penelas, Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Las Palmas De Gran Canaria, Fernando Martín Menis.

Sponsors: Ministerio de Cultura, Ministerio de Asuntos Exteriores, Comunidad de Madrid, Generalitat de Catalunya, Gobierno de Canarias, Cabildo Insular de Gran Canaria, Cabildo Insular de Tenerife
Ayuntamiento de Adeje – Tenerife, Circulo de Bellas Artes de Tenerife

Ocean of Taiwan – from NOhere to NOWhere

Regio/Land: Taiwan
Gastcurator: Jou Min Lin
Projectmanager: Cheng Yu Chang
Instructors: Jung Wen Wang, Kuang Ting Wu, Yu Tung Liu, Cheng De Tseng, Chi Yi Chang
Project execution: David Yi-Jen Tseng, Hsin Hui Huang, Hsin Hao Lee, Chen Liang Liao, Shih Yuan Wang, Suzu Yuan Tsai, Ching Ming Tseng, Liang Tzu Chen, Yin Lin Yeh

Sponsor: Council for Cultural Affairs, Executive Yuan, R.O.C

Capitalist metastasis

Regio/Land: Turkije
Gastcurator: Arman Akdogan
Tentoonstellingsontwerp: Eray Makal
Tentoonstellings editor: Hakki Yirtici
Research Coördinator: Sait Ali Koknar
Research Consultant: Tansel Korkmaz, Funda Kerestecioglu.
Kusadasi Group:(Farazi) Volkan Taskin, Ali S. Pasaoglu, Bilge Ar, Bora Y. Ozkus, Burcin Yildirim, Ceren Gogus, Melisa P. Somer, Oznur Erboga, Pinar Gokbayrak,
Bodrum Group: Cem Celik, Ozgur Bingol, Ilke Barka, Emre Savga, Cem Himmetoglu, Tolga Yagli in samenwerking met Kerem Erginoglu, Hasan Calislar.
Marmaris Group: Sait Ali Koknar, Burcu Serdar Koknar, Ozgur Esra Kahveci, Ozlem Berber, Gulenay Erdem, Birsin Colakoğlu, Esra Sönmez, Sedef Soykam, Ismet Güngör.
Fethiye Group: Arda Inceoglu, Ipek Yurekli, Muge Belek, Frederico Fialho, Arman Sen, Yelda Gin, Yasin Ozdemir, Esra Gemicic
Antalya Group: Huseyin Kahvecioglu, Nurbin Paker Kahvecioglu, Ipek Akpinar, Deniz Aslan, Nil Aynali, Cem Kozer, Tugba Okcuoglu, Alper Derinbogaz, Ekin Aytac, Birge Yildirim, Gizem Candemir, Sevince Bayrak, Oral Goktas, Hale Gonul.
Local entrepreneurship: Funda Kerestecioglu.

Sponsor: GarantiBank International N.V

Namisto Sea Necklace of Odessa

Regio/Land: Oekraïne
Gastcurator: Oleg Drozdov
Hoofd Architect:
DROZDOV&PARTNERS, Ukraine
Vsevolod Avksentyev, consultant, the International Institute of Urbanism, Russia
Sergey Batsunov
Architect: DROZDOV&PARTNERS, Ukraine
Alexander Buryak, consultant, the International Institute of Urbanism, Ukraine
Marco Vermeulen, URBAN AFFAIRS, the Nederland Eugene Zakman
Consultant: PROSPECTS DEVELOPMENT, Latvia
Alexander Kolesnikov, NICE-PROJECT, Ukraine
Denis Moseyko, DROZDOV&PARTNERS, Ukraine
Alexander Pominchuk, DROZDOV&PARTNERS, Ukraine
Theo Hauben, URBAN AFFAIRS, Nederland

Sponsor: Institute of Odessa (Odessa, Ukrainian)

Bijlage 3 Polders, een theater van land en water
Bijlage 4 Three Bays

Polders, een theater van land en water

De polders ingedeeld op thema

Esthetiek

Polder Mastenbroek
Beemster
Borsseledolder

Verstedelijking

Watergraafsmeer
Prins Alexanderpolder
Haarlemmermeer

Nieuwe natuur

Naardermeer
Lauwermeer

De grote opgave

Wieringermeer
Noordoostpolder
Oostelijk Flevoland
Zuidelijk Flevoland

Keerpunt

Zoetermeerse meerpolder
Zuidplaspolder
Horstermeerpolder

Bruikleengevers:

Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam/Kaartencollectie, Bibliotheek der Universiteit Leiden/Collectie Bodel Nijenhuis, Gemeentearchief Amsterdam, Historisch Centrum Overijssel, Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht, Hoogheemraadschap Rijnland, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, Koninklijke Bibliotheek, Nationaal Archief, Natuurmonumenten, Nieuw Land Erfgoedcentrum, Regionaal Archief Leiden, Rijksarchief Noord-Holland, Topografische Dienst Kadaster, Wageningen Universiteit Bibliotheek, Waterlands Archief, Zeeuws Archief, Zuiderzee Museum

Deze tentoonstelling is mogelijk gemaakt door: AM (Amstelland MDC), het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam en het Nederlands Architectuurinstituut

Three Bays, projecten en samenstellers

Amsterdam IJmeer

Gastcurator: ir. Maarten Kloos, directeur ARCAM, Amsterdam, i.s.m. Maaik Behm (ARCAM)
Research: Nikki Brand
Digitalisering kaarten: De Vries
Uitterhoeve Architecten BNA, Alkmaar
Luchtfotografie: Hans Brons, RoVorm, Amsterdam
Maquettebouw: Rijndja Repro, Amsterdam; W.J. de la Roy BV, Venray; West 8 urban design & landscape architecture bv, Rotterdam; Hogeschool Larenstein, Velp

Bruikleengevers: Frans Roescher; Koninklijk Oudheidkundig Genootschap; Scheepvaartmuseum Amsterdam; Universiteitsbibliotheek UvA, Amsterdam; Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam; Gemeente Amsterdam projectgroep Zuidelijke IJoevers; Martin Melchers; dienst Ruimtelijke Ordening / H+N+S; Gemeentearchief Amsterdam; Rijksarchief Noord-Holland, Haarlem; Nederlands Architectuurinstituut, Rotterdam; Recreatieschap Spaarnwoude, Velzen-Zuid; West 8 urban design & landscape architecture bv, Rotterdam

Amsterdam IJmeer is mogelijk gemaakt door: Stimuleringsfonds voor Architectuur; De Vries Uitterhoeve Architecten BNA; ARCAM

Venice Laguna

Gastcurator: Marino Folin, professor of Town Planning, rector of IUAV University, Venice
Projectleider: Mario Spinelli
Digitalisering kaarten: Stefano Giorgetti, Giuliana Fassari, Silvia Fontana
Maquettebouw: Salvatore Crapanzano; Filippo Mastinu
Bruikleengevers: Comune di Venezia; University IUAV of Venice; Magistrato alle Acque di Venezia; Consorzio Venezia Nuova; ACTV spa, Venezia; Studio Cecchetto; Cino Zucchi Architeti; Giberto Penzo; Gionata

Gatto (IUAV University – Faculty of Design and Arts).

Venice Laguna is mogelijk gemaakt met de steun van: Consorzio Venezia Nuova

Tokyo Bay

Gastcurator: Hidenobu Jinnai, Professor of Architectural History, Hosei University, Directeur van het Laboratory of Regional Design with Ecology, Hosei University

Georganiseerd door: Laboratory of Regional Design with Ecology, Hosei University, "Tokyo Bay" Exhibit Planning Committee (Tokyo, Japan)
Supervisor: Shigeru Ito, Professor of Urban Planning, Waseda University, Visiting professor at Keio University
Content planners: Satoshi Okamoto, Kyosuke Namba, Roderick Wilson
Planning coördinator: Mariko Terada
Hoofd tentoonstelling: Noriyuki Tajima
Adviseurs: Shin Ohe, Makoto Shin Watanabe, Yoshitsugu Shimizu, Masakuni Tachibana, Katsu Kobayashi, Takashi Morita, Kiyotaka Deguchi, Kenichi Takahashi, Masahiko Takamura, Isamu Yoneyama, Katsuhide Yoshikawa
Team coördinatoren: Momoko Iwai, Satoko Oba
Mediaproductie: Akihisa Furukawa + Yoko Serio/Space Cruise
Topografie ontwerp: Hajime Ishikawa
Grafisch ontwerp voor Waterstad: Reading Edo-Tokyo through Eight Themes: Takeshi Kuze
Video productie: "Tokyo Sky Cruising" by SYNFOREST Inc.
Cooperation of Aerial Photography: Kokusai Kogyo Co., Ltd.

Met medewerking van: Arakawa Museum of Aqua; Edo-Tokyo Museum; Tokyo Port Office, Kanto Regional Development Bureau, Ministry of Land, Infrastructure and Transport; Tonogawa-Jouryu River Office, Kanto Regional Development Bureau, Ministry of Land, Infrastructure and Transport; National Museum of Japanese History; West Library, Funabashi City; Shinagawa Historical Museum; Tange Associates; Tokyo Port Museum; National Film Center, The National Museum of Modern Art, Tokyo; Tokyo Metropolitan Central Library

Tokyo Bay is mogelijk gemaakt door: Tokyo Metropolitan Government; Architectural Institute of Japan; The City Planning Institute of Japan; Japan Society of Civil Engineers; The Japan Institute of Architects; The Tokyo Chamber of Commerce and Industry; The Tokyo Shimbun

Flow, projecten en ontwerpers

Projecten en ontwerpers

Zandloper and Hourglass: Mark van Beest
Lifescape: Field Operations and James Corner
Kas en Land: Lofvers and van Bergen and Kolpa architecten
IMAGEbuilding: Jarrik Ouburg and Serge Schoemaker Deltawerken 2.0
Delta Works 2.0: Ronald Rietveld
Parallel Europa: Fokke Moerel and Alwin Reedijk
Recovering the Gallego River
Waterfronts: AldayJoverArquitectos
Netted Dunes: Ilaria Dicarolo
WAVEgarden: Yusuke Obushi

Tentoonstelling

Projectleider: Saskia van Stein
Projectassistent: Sander van der Ven
Productie: Suzanne Kole
Tentoonstellingsontwerp: Satya van Heummen
Grafisch ontwerp: LOES & LEON
Tentoonstellingsbouwer: Landstra & de Vries

Masterclass: Flood Resistant Housing

Projecten, universiteiten en deelnemers

University of Cape Town (Zuid-Afrika)
RMIT University in Melbourne (Australië)
Columbia University (Verenigde Staten)
Universidad Diego Portales in Santiago de Chile (Chili)
SCI-Arc in Los Angeles (Verenigde Staten)
Architectural Association London (Groot Brittannië)
ETH Zürich (Zwitserland)
University of Zagreb (Kroatië)
CEPT School of Architecture in Ahmedabad (India)
Universitas Kristen Duta Wacana in Yogyakarta (Indonesië)
Academie voor Bouwkunst Rotterdam (Nederland)
Technische Universiteit Delft (Nederland)
Berlage Instituut (Nederland)

Organisatie

Master: Greg Lynn
Assistenten: Joan Almekinders, Rogier van den Berg en Martin Sobota
Projectmanagement: Françoise Vos

met dank aan: Rogier van den Berg, Hans Beunderman, Rob Docter, Vedran Mimica, Monica van Steen, Saskia van Stein, Lucas Verwey, Ewoud Netten

De masterclass werd georganiseerd door de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, Academie voor Bouwkunst Rotterdam, Technische Universiteit Delft, Nederlands Architectuurinstituut en Berlage Instituut.

2nd International Architecture Biennale Rotterdam

Gastenlijst

naam:	bedrijf:	land:
Bremner, Craig	University of Canberra	Australië
Doyle, John		Australië
Hook, Martyn	Black Hook	Australië
Schaik, Leon van	RMIT University	Australië
Dubois, M.	St. Lucas Gent & Brussel	België
Hoet, J.	Museum voor Hedendaagse Kunst	België
Kung, M.	De Singel	België
Leysen, C.	Ahlers Logistics and Maritime Services	België
Persoons, H.	Euro Immo Star	België
Reeth, B. van	AWG Antwerpen cvba	België
Verlinden, J.	Ministerie Vlaamse Gemeenschap	België
Vreese, Marc de	Euro Immo Star	België
Doutreleau, M.	Euro-Liege-tgv	België
Dudal, R.	Vlaams Architectuurinstituut	België
Lombaerde, P.	Henry vande Velde Instituut Antwerpen	België
Meire, M.	Stad Oostende	België
Moens, K.	Museum Vleeshuis	België
Pauwels, K.		België
Rombouts, J.	Kabinet schepen van cultuur Antwerpen	België
Schoups, Inge	Stadsarchief Antwerpen	België
Vandermarliere, K.	Vlaams Architectuurinstituut	België
Vandervorst, W.	Vlaams Architectuurinstituut	België
Vanhulle, A.	Vlaams Architectuurinstituut	België
Vanmarsenille, I.	Havenbedrijf Antwerpen	België
Wuyts, S.	Henry van de Velde	België
Abeele, P. Vanden	Mare Meum	België
Geldof, C.	Mare Meum	België

Godts, M.	Mare Meum	België
Maes, F.	Mare Meum	België
Bourgeois, C.	Mare Meum	België
Guis	E.P.D.G.Belgium bv	België
Hrisafovic, Srdja	Korculaworkshop	Bosnië & Herzegovina
Gonçalves Ferreira, L.		Brazilië
Jurriëns, J.W.P.	Ambassade Brasilia	Brazilië
Mota Menezes, J.L.		Brazilië
Pazzanese, C.		Brazilië
Pessotto, T.	Escola Da Cidade	Brazilië
Rivaben Sales, Pedro Manuel	Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional	Brazilië
Serrano, Paula		Brazilië
Trevi, Carlos	Instituto Pereira Passos	Brazilië
Delijaicov, Alexandre	Instituto Cultural Bandepe	Brazilië
Forti, Reginaldo	Coastal areas as vectors of economic development	Brazilië
Leite, A.C.	Coastal areas as vectors of economic development	Brazilië
Guerrero, Pablo	Museu Da Cidade	Brazilië
Zwolkwer, Max	Al Caribe	Caribisch gebied
Rascovsky, Ana	Al Caribe	Caribisch gebied
Rivero, Manuel de	Al Caribe	Caribisch gebied
Zapata, Juan Alfonso	Al Caribe	Caribisch gebied
Shen, Ying	School of architecture, Southeast University	China
Wang, Jianguo	School of architecture, Southeast University	China
Bisgaard, H.	Kopenhavns Kommune	Denemarken
Christiansen, J.	Københavns Kommunes Byøkologiske Fond	Denemarken
Dobbinga, E.	European Environment Agency	Denemarken
Jensen, K.G.	port of Copenhagen Ltd.	Denemarken
Simonsen, J.	Københavns Kommunes Byøkologiske Fond,	
	Plan & Architektur	Denemarken
Matton, Ton	Matton Office	Duitsland
Ehlers, B.	Art für Landesplanung LP3/HC-project Hafencity	Duitsland
Feireiss, K.	AEDES	Duitsland
Hovenkamp AvB, I.A.G.	amj design GmbH	Duitsland
Nikolic, V.		Duitsland
Rückert, H.J.	Bundesanstadt für Immobilienaufgaben	Duitsland
Schenk, Guido	Stevensweert	Duitsland
Wolter, Annette	Architekturmuseum NRW	Duitsland
Roodvoets, Arjen	NISPB	Finland
Bohl, Xavier	Atelier XAVIER BOHL	Frankrijk
Desvigne, M.	Desvigne	Frankrijk
Nouvel, Jean	AJN Architectures Jean Nouvel	Frankrijk
Richard, Michel	Fondation Le Corbusier	Frankrijk
Smets, B.	Desvigne	Frankrijk
Burdett, Richard	London School of Economics	Groot-Brittannië
Crompton, Dennis	Archigram Archives	Groot-Brittannië
Dierichs, Karola		Groot-Brittannië
Miller, C.		Groot-Brittannië
Sams, W.		Groot-Brittannië
Scott, B.		Groot-Brittannië
Urry, John		Groot-Brittannië
Wareham, Tom		Groot-Brittannië
Barnes, J.	Museum in Docklands	Ierland
Heneghan, R.	Dublin Docklands Development Authority	Ierland
Lambkin, Loretta	Heneghan Peng Architects	Ierland
McLaughlin, John	Dublin Docklands Development Authority	Ierland
Peng, S.	Dublin Docklands Development Authority	Ierland
Smyth, E.	Heneghan Peng Architects	Ierland
Djuhara, A.	Dublin Docklands Development Authority	Ierland
Djuhara, Wendy	Djuhara + Djuhara	Indonesië
Mulder, M.	Djuhara + Djuhara	Indonesië
Barnir, Sigal	Ambassade Jakarta	Indonesië
Moria, Yael	Red Sea Crossing	Israël
Pomagrin, Hanan	Red Sea Crossings	Israël
Boeri, Stefano	Red Sea Crossings	Israël
Folin, Marino	Boeri Studio	Italië
Spinelli, Mario	IUAV Studi & Progetti	Italië
Ghidoni, Matteo		Italië
Ishii, Hideyuki	Multiplicity	Italië
Jinnai, Hidenobu		Japan
	Hosei University Faculty of Engineering,	
	Department of Architecture	Japan

Shimizu, Yoshitsugu	Afternoon Society inc.	Japan
Tajima, N.		Japan
Terada, M.		Japan
Biskupic, Bozo	Ministry of culture	Kroatië
Kalmeta, Bozidar	Ministry of the Sea, Tourism, Transport and Development	Kroatië
Zanko, Sasha	Lighthouse Project Kroatie	Kroatië
Begovic, S.	Croatian Archipelago: New Lighthouses	Kroatië
Dabrovic, M.	Croatian Archipelago: New Lighthouses	Kroatië
Randic, S.	Croatian Archipelago: New Lighthouses	Kroatië
Castillo, Jose Manuel	Postcards from Mexico	Mexico
Salvador Arroyo	Postcards from Mexico	Mexico
Xavier Calderon	Postcards from Mexico	Mexico
Fernanda Canales	Postcards from Mexico	Mexico
Alejandro Hernández	Postcards from Mexico	Mexico
Juan Carlos Tello	Postcards from Mexico	Mexico
Gustavo Lipkau	Postcards from Mexico	Mexico
Enrique Martin-Moreno	Postcards from Mexico	Mexico
Roxana Montiel	Postcards from Mexico	Mexico
Armando Oliver	Postcards from Mexico	Mexico
Aalst, Willemien van	ID tv	Nederland
Aarts, M.	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Abel, F.	Maître Frédéric	Nederland
Adriaansens, Alex	V2-organisatie	Nederland
Adrichem, Monica van	Nederland leeft met water	Nederland
Aerts, A.M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Agricola, Esther	KEI Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing	Nederland
Agterberg, C.	Koninklijke Bibliotheek	Nederland
Aker, Theo van den		Nederland
Akker, G.H.F.J. van den		Nederland
Albers	Museum Willem van Haren	Nederland
Allewijn, R.	Rijkswaterstaat	Nederland
Alons, Carel	RO Theater	Nederland
Altorffer, Chris	Drukkerij Lecturis	Nederland
Andela, G.M.		Nederland
Andersson, Hans	AEF	Nederland
Andriesen, A.	Provincie Friesland	Nederland
Anker, M.J.J. van den	Gemeente Rotterdam	Nederland
Ansems, M.	Mobilion	Nederland
Arends, E.	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Arets, Wiel	Wiel Arets Architects and Ass.	Nederland
Arkel, E. van	NAi uitgevers	Nederland
Assche, Pieter van	Bureau sla	Nederland
Asselbergs, A.L.L.M.	Rijksdienst voor de Monumentenzorg	Nederland
Atema, Willy	Erasmus MC Sophia Kinderziekenhuis	Nederland
Audry, L.	Lofvers van Bergen en Kolpa	Nederland
Baas, G.		Nederland
Baas, R.J.	Gemeente Arnhem	Nederland
Baasbank, J. van	Baasbank & Baggerman	Nederland
Backer, J.	Project Management Bureau	Nederland
Bakker, Daan	DAF Architecten	Nederland
Bakker, Guus	Beurs van Berlage	Nederland
Bakker, Inneke	Ministerie VROM	Nederland
Bakker, Kuno	Buro Fris	Nederland
Bartels, Rob	Rotterdam Marketing	Nederland
Beek, P. van	Raad voor Cultuur	Nederland
Beentjes, G.	Rijksarchief Noord-Holland	Nederland
Behm, M.	ARCAM	Nederland
Bellaart, Willemien		Nederland
Bemmelen, B. van		Nederland
Bennekom, A.R. van	Rijkswaterstaat RIZA	Nederland
Bent, E.A.G. van den	Gemeentearchief Rotterdam	Nederland
Bentham, J.	Bentham en Crowel Architecten	Nederland
Berends, M.	Gemeente Breda	Nederland
Berends, Paul	Ministerie VenW	Nederland
Berendse, M.J.	Ministerie OCW	Nederland
Berg, Jaapjan		Nederland
Berg, R. van de		Nederland
Bergen, Jago van	Lofvers van Bergen en Kolpa	Nederland
Berkel, Ben van	UN-Studio	Nederland
Berkum, Anita van	NAi	Nederland
Berkum, Boris van	Galerie MAMA	Nederland

Bernardini, P.	Rijkswaterstaat	Nederland
Betsky, Aaron	NAi	Nederland
Beunderman, Hans	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Bijl, Arnoud	Bureau Hermitage Amsterdam	Nederland
Bijlsma, J.	Chabot Museum	Nederland
Bladel, R.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Nederland
Blanc, L. le	Museum Dorestad	Nederland
Bleijenberg, J.		Nederland
Blok, K.	ERA Bouw B.V.	Nederland
Blom, G.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Blom, J.	Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	Nederland
Blom, R.	Eneco Energie	Nederland
Boelen, D.G.	Dura Vermeer Bouw Rotterdam BV	Nederland
Bogaard, P. van de	NAi	Nederland
Boissevain, C.	Gemeente Deventer	Nederland
Bolsius, L.M.M.	Bestuursdienst Rotterdam	Nederland
Bolten-Rempt, J.	Stedelijk Museum De Lakenhal	Nederland
Bongers, Hugo	Bestuursdienst Rotterdam	Nederland
Boo, Cees de	NS Vastgoed	Nederland
Boogaarts, I.	Ministerie van OCW	Nederland
Booij, M.D.	Stichting Volkkracht Historische Monumenten	Nederland
Boon, M.	Nieuw Land Erfgoedcentrum	Nederland
Born, Han van den	KCAP	Nederland
Borsboom, J.	Mileu en Natuurplanbureau	Nederland
Bouma, L.	Forbo Linoleum BV	Nederland
Bourgonje, Theo	Rijkswaterstaat	Nederland
Bourzik, B.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Bout, L. van der	Zeeuws Archief	Nederland
Bouwman, A.	Milieu- en Natuurplanbureau RIVM	Nederland
Bouwman, M.	Waterschap De Dommel	Nederland
Boven, Cees van	Ministerie VROM	Nederland
Boxel, E. van	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Braal, R. de	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Nederland
Breukelen, A.J.H. van	Blauwhoed bv	Nederland
Brink, C. van den		Nederland
Brink, Hans Maarten van den	Witte de With	Nederland
Brinkman, Elco	AVBB	Nederland
Broek, H. van den	Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling B.V.	Nederland
Broek, Van den	Beheerskantoor Scheveningen	Nederland
Broekhof, P.	Ministerie OCW	Nederland
Broekhuizen, E. van	NAi	Nederland
Broersen, Tillie	Van der Valk Scheveningen	Nederland
Bron, J.P.	Bureau Zeelenberg Architectuur	Nederland
Bruggemkamp, J.W.	Ministerie VenW, RIZA	Nederland
Brugghe, E.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Brugman-Augustijn, J.A.C.M.P.	Provincie Zuid Holland	Nederland
Bruijn, F. de	Waterschap de Hollandse Delta	Nederland
Bruynze, B.	Raad voor Cultuur	Nederland
Buijserd, F.		Nederland
Buitelaar, A.J.R.	Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling B.V.	Nederland
Burlot, M.	MUST	Nederland
Butterman, N.	Gemeente Kampen	Nederland
Buuren, Michael van	Rijkswaterstaat RIZA	Nederland
Calabrese, Luisa	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Caldenborgh, J.N.A.	Caldic Chemie BV	Nederland
Celik, M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Claus, F.	Raad Voor Cultuur	Nederland
Coenen, Jo	Jo Coenen & Co Architecten	Nederland
Collingnon-Havinga, R.J.	Ministerie VenW	Nederland
Conijn, C.	NAi	Nederland
Cornel, S.	Fortis Corporate Insurance NV	Nederland
Cornelissen, T.S.J.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Cornips, M.H.	BNA Amsterdam	Nederland
Cortenraad, L.	Centre Ceramique	Nederland
Cremers, H.P.L.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Crijns, H.	Gemeente 's-Hertogenbosch	Nederland
Croonen, J.W.	De Communicatieman	Nederland
Crouwel, Mels	Ontwerpatelier Rijksbouwmeester	Nederland
Cruijssen, M. van		Nederland
Cusveller, S.		Nederland
d'Ancona, H.		Nederland

Dam, J.S. van	Rijkswaterstaat	Nederland
Daniels, R.	Het Eilandje Antwerpen	Nederland
Dansik, Donald van	One Architecture	Nederland
Davids, M.	Blauwhoed Eurowoningen	Nederland
De Miquel i Cap Devila	Gemeente Tilburg	Nederland
Dekker, S.M.	Ministerie VROM	Nederland
Dekkers, M.	Resort Marina Oolderhuuske	Nederland
Demare, Mirta	Ruimte voor actuele kunst	Nederland
Derksen, W.	Ruimtelijk Planbureau	Nederland
Dieleman, Carolien	KOORTS	Nederland
Dienst, Edward van	Video Schaaïj	Nederland
Dierikx, M.E.P.	Ministerie VenW	Nederland
Dijk, P.J.H.M. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Dijk, W. van	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Dijkgraaf, H.		Nederland
Dincklage, F. von	Rotterdamse Kunst Stichting	Nederland
Docter, Rob	Berlage instituut	Nederland
Doepel, Duzan		Nederland
Does, J. van	Hoogheemraadschap van Rijnland	Nederland
Dongen, Herman van	NAi	Nederland
Doorn, N. van	Academie van Bouwkunst Amsterdam	Nederland
Doornebos, B.J.	Gemeente Deventer	Nederland
Dorman, Ewout	Crimson	Nederland
Dorsman, G.A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Dosker, M.	NAi	Nederland
Douma, T.	Gemeente Sneek	Nederland
Driehuis, M.	Gemeente Gouda	Nederland
Duijvenbode, Jan Dirk van	Ministerie VenW Rijkswaterstaat	Nederland
Duijvendijk, J.F.C. van	Erasmus Universiteit Rotterdam	Nederland
Duin, Van	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Duindam, W.	Ministerie OCW	Nederland
Duivesteijn, A.Th.	Tweede Kamer	Nederland
Dullaert, Hans	Arcadis	Nederland
Dumas, M.	Gemeente Den Helder	Nederland
Dura, Bart	Puissance bv /Job Dura Fonds	Nederland
Dura, Job	Job Dura Fonds	Nederland
Duursma, Jan	Rd02	Nederland
Duys, K.M.T.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Dwarshuis. L.	Provincie Zuid Holland	Nederland
Ede, C. van	NPS	Nederland
Egmond, A.N.F. van		Nederland
Eijck van Heslinga, E. van		Nederland
Eijk, W. van	Gemeente Den Helder	Nederland
Engels, M.	Ubri en Orbi	Nederland
Erdal, A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Erdmann, H.	Claessens Erdmann	Nederland
Erenst, E.A.	Interpolis Vastgoed BV	Nederland
Eshuis, Tim		Nederland
Esmeijer, A.	Prins Bernhard Cultuurfonds	Nederland
Etteger, Rudi van	Ministerie VROM	Nederland
Ex, Sjarel Museum	Boijmans Van Beuningen	Nederland
Fallaux, Emile	Vrij Nederland	Nederland
Feddes, Fred		Nederland
Felix, Bruno	Submarine	Nederland
Ferwerda, H.	Museum Wierdenland	Nederland
Firet, Michiel	Staatsbosbeheer	Nederland
Fokkema, J.	Neprom	Nederland
Franke, Simon	NAi Uitgevers	Nederland
Friele, Marjolein	Provincie Zuid Holland	Nederland
Frieling, Dirk		Nederland
Fuijkschot, K.	AON	Nederland
Galema, Wijnand	AIR	Nederland
Galjé, M.		Nederland
Gameren, D.E. van	De Architectengroep BV	Nederland
Gautier, Caroline	NAi Uitgevers	Nederland
Gazelle, Th. Van de	Rijkswaterstaat	Nederland
Gelder, A. de	Rijkswaterstaat	Nederland
Gelder, L.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Geldof, G.D.	TAUW	Nederland
Geluk, L.K.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Gent, G.W. van	Gemeente Rotterdam	Nederland

Gent, M.F. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Gerardu, E.	Centre Ceramique/ gemeente maastricht	Nederland
Geréné, Margot	Nederlands Uitburo	Nederland
Gerritsen, H.	Ministerie VenW RIZA	Nederland
Gessel, M.R.	Raad voor Cultuur	Nederland
Gierstberg, Frits	Nederlands fotomuseum	Nederland
Gilst, J. van	Gemeente Gouda	Nederland
Ginneken, Sophie van	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Glaz, J.R.	Citroen Nederland	Nederland
Goedhart, H.	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Goedings, P.	Phanta Vision	Nederland
Graaf, Rutger, van der	ArchiGuides/ByCycle	Nederland
Grand, S. la	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Greef, P. de	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Gremmen, Bas	Rotterdam Bouwt	Nederland
Grinten, W. van de	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Groeneweg, Chr. A.	Natuurmuseum Rotterdam	Nederland
Groenewold, G.	Waterschap Groot Salland	Nederland
Grofsmid, Emmo	MKGalerie.nl	Nederland
Groot, H. de	Dienst Stadsarcheologie Utrecht	Nederland
Groot, M.T. de	Rijkswaterstaat	Nederland
Grooteman, L.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Groothuizen, Bert	Van Oord nv	Nederland
Grünveld, J.	Gemeentearchief Amsterdam	Nederland
Gruson, Edith	Traast & Gruson	Nederland
Gude, E.	Property Conversion Group BV	Nederland
Gugten, P. van der	Proper–stok Groep B.V.	Nederland
Guleij, R.	Nationaal archief	Nederland
Haagsma, Ria	Port of Rotterdam	Nederland
Haan, J.	Bontebal vastgoed B.V.	Nederland
Haar, A. ter	NAi	Nederland
Haar, G. ter	Academie van Bouwkunst Groningen	Nederland
Haaren, Hein van		Nederland
Haasnoot, Bernou	Gemeentewerken Rotterdam	Nederland
Haaster, F. van	Aegon Schadeverzekering NV	Nederland
Hakbijl	Ministerie Buitenlandse Zaken	Nederland
Hall, A. van	Waterschap Hunze en Aa's	Nederland
Ham, Willem van der		Nederland
Hamelink–Verhave, A.J.R.	Gemeente Naarden	Nederland
Hamer, Sandra den	Internationaal Film Festival Rotterdam	Nederland
Hanner, Seirian	Centre for Future Studies	Nederland
Hanssen, Joyce	NAi	Nederland
Happe, Erica	VSB Fonds	Nederland
Harbers, M.G.J.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Hartkamp, Marjet van	De Ontwerpers	Nederland
Hauer, Ineke	Stichting Watertank	Nederland
Hazendonk, N.	Atelier Rijksbouwmeester	Nederland
Hee, I. van der	Rijkswaterstaat RIZA	Nederland
Heijden, F.J. van der	Gemeente Rotterdam	Nederland
Heijdra, Dick	Bureau Zee	Nederland
Heijgen, J.G. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Heijmen, A.	Gemeente Den Haag	Nederland
Heijne, Bas		Nederland
Helmer, J.	Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard	Nederland
Helmich, H.A.G.	NCDO	Nederland
Hemel, J.J.M.	Gemeente Amsterdam	Nederland
Hendriks, I.G.J.	De Architectengroep BV	Nederland
Hengel, Wim van		Nederland
Heuer, F.J.P.	Rijkswaterstaat	Nederland
Heuvel, B. van den	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Heuvel, C.M.J.M. van den	Bibliotheek der Universiteit Leiden/ collectie Bodel Nijenhuis	Nederland
Heuvel, Drik van der	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Heuvel, G.		Nederland
Hillenius, W.	Academie van Bouwkunst Arnhem	Nederland
Hilst, F. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Hilwig, Frederik	Museum het Gouverneurshuis	Nederland
Hoek van Dijken, T.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Nederland
Hoek, S. van der		Nederland
Hoekeman, J.Th.	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Nederland
Hoeks, Henk	Uitgeverij SUN/Boom	Nederland

Hoekstra, J.D.	H+N+S Landschapsarchitecten	Nederland
Hoeve, S. ten	Fries Scheepvaartmuseum	Nederland
Hofland, P.	Gemeentearchief Delft	Nederland
Hofman, A.	Neprom	Nederland
Hofstede, P.	Submarine	Nederland
Hofstra, M.A.	RWS	Nederland
Hol, C.	Concire Ontwikkelingsgroep BV	Nederland
Hombergh, M. van den	Stichting DOEN	Nederland
Honig, R.	Ballast Nedam Bouw West B.V.	Nederland
Honsbeek, A.	HGIS Cultuurprogramma	Nederland
Hoogendoorn, R.	ING Real Estate development	Nederland
Hooijkaas, Lucas-Jan		Nederland
Hooimeijer, Fransje	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Horn, M. ten	NAi	Nederland
Houben, Francine	Mecanoo	Nederland
Houts, H.L. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Hoving, R.	Waterschap Reest en Wieden	Nederland
Hovius	Museum Sassenpoort	Nederland
Hulman, S.	Bestuursdienst Rotterdam	Nederland
Hulshof, H.		Nederland
Itterson, R. van	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Nederland
Jaarsma, H.	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Jacobs, C.	Kunstgebouw	Nederland
Jacobs, J.	Waterschap Hollandse Delta	Nederland
Jacobs, R.L.M.	Ballast Nedam Bouw en Ontwikkeling	Nederland
Jannink, Pieter	MUST	Nederland
Jansen, S.	Vista	Nederland
Janssen, W.	Stichting DOEN	Nederland
Janssens, N.J.G.	Bestuursdienst Rotterdam	Nederland
Jautze, G.J.	ING Real Estate	Nederland
Jelier, M.A.	Bouwfonds Ontwikkeling BV	Nederland
Jong, B. de	Provincie Friesland	Nederland
Jong, E. de	Brandweer	Nederland
Jong, R. de	BAM Vastgoed bv.	Nederland
Jonge, J.M. de		Nederland
Jongste, R.	Ontwikkelbedrijf Rotterdam	Nederland
Joosse, Kees	Koninklijke Heidemaatschappij	Nederland
Jorna, P.	BBN adviseurs	Nederland
Juurlink, H.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Kaarsemaker, Jasper		Nederland
Kalmthout, R. van	Proper-stok Woningen bv	Nederland
Kamstra, S.	Raad voor Cultuur	Nederland
Kapelle, Mirjam	Belvedere	Nederland
Kats, I.	Toeristen- en arrangementbureau	Nederland
Kaya, O.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Keijts, L.H.	Ministerie VenW	Nederland
Kelholt, E.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Kempf, P.	Centrum voor Architectuur Stedebouw en Landschap Almere	Nederland
Kennis, J.W.P.	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Nederland
Kessels, E.	KesselsKramer	Nederland
Klaassen, Ina	Kunst & Cultuur	Nederland
Klaassen, J.	Topografische Dienst Kadaster	Nederland
Klaassen, Lucy	Uitgeverij SUN/Boom	Nederland
Klarholz, A.	Glassprotect	Nederland
Klawer, R.	TUI Nederland N.V.	Nederland
Klein, M.A.	Rotterdam Marketing	Nederland
Kleppers, Gwendela	KLM Corporate Communications	Nederland
Kler, Annemieke de		Nederland
Kloos, Maarten	Arcam	Nederland
Klooster, Patrick van den	AIR	Nederland
Kluit, R.J. van der	Unie van Waterschappen	Nederland
Kluizenaar, Sandor de	Van Oord Nederland bv	Nederland
Knapen, Iris	NAi	Nederland
Kneepkens, M.M.M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Knegt, M.L. de	Ontwikkelingsmaatschappij Stadshavens Rotterdam NV	Nederland
Koedam, Berry	RAM foundation	Nederland
Koekebakker, Olof		Nederland
Koemans, A.M.H.Th.	Waterschapsbank	Nederland
Kogelenberg, E.	Essent	Nederland
Koh, J.	Universiteit van Wageningen	Nederland

Kohsiek, L.	Hoofdkantoor Rijkswaterstaat	Nederland
Kok, N.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Kole, S.	NAi	Nederland
Kolen, J.C.A.	Raad voor Cultuur	Nederland
Kolpa, E.	Lofvers van Bergen en Kolpa	Nederland
Koning, Alex	Nederlands Watermuseum	Nederland
Koning, D.	La Perla Living	Nederland
Koning, T. de	Stam + de koning vastgoed bv	Nederland
Koningsberger, V.	VSF Fonds	Nederland
Konrad, M.		Nederland
Kooijmans, J.W.	Vereniging Deltametropool	Nederland
Kooistra, F.H.	Fortis Vastgoed Ontwikkeling N.V.	Nederland
Kors, A.	Zuiderzeemuseum	Nederland
Korzelius, M. Th.	Ministerie van Buitenlandse Zaken	Nederland
Kossmann, Herman	Kossmann en de Jong	Nederland
Koster, Ch.E.	Kalff Katz & Koedooder	Nederland
Koudijs, T.	Proper-stok Woningen bv	Nederland
Kramer, M.	Projectbureau Meerstad Groningen	Nederland
Krestner, R.	Gorcums Museum	Nederland
Kriemann, S.		Nederland
Kriens, J.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Krimpen, W. van	Gemeentemuseum Den Haag	Nederland
Kroese, W.S.	Offis	Nederland
Kruizenga, Leonie van	Kuizenga en Wannenmacher	Nederland
Kruzeman, P.	Amsterdams Historisch Museum	Nederland
Kuijper, E.L.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Kuiper, Rienk	Mileu en Natuurplanbureau	Nederland
Kuipers, B.	Video Schaaij	Nederland
Kuipers, B.	Gemeente Woerden	Nederland
Kuster, Pieter	Rotterdam Marketing	Nederland
Kwakman, B.F.	Poetry International	Nederland
Laan, Medy van der	Ministerie OCW	Nederland
Laarhove	Mariniersmuseum der Koninklijke marine	Nederland
Lagendijk, Bas		Nederland
Lagendijk, Oswald	RIZA Ministerie VenW	Nederland
Lambarts, A.	Ministerie VenW	Nederland
Landman, J.E.J.		Nederland
Lange, R. de	Johan Master Projectontwikkeling bv	Nederland
Langen, M. de	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Langenberg, P.J.	Ministerie VenW	Nederland
Lawson, G.		Nederland
Leeuw, A. de	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Leeuw, J.A. van der	Dura Vermeer Bouw & Vastgoed BV	Nederland
Leeuw, R. de	Rijksmuseum Amsterdam	Nederland
Leeuwen, F.C.M. van	Blauwhoed BV	Nederland
Lemkes, J.		Nederland
Lensvelt, J.C.P.	Lensvelt BV	Nederland
Lenting, W.A.	Gemeente Utrecht	Nederland
Lettink, Lianne	Nederlands Watermuseum	Nederland
Leysen, H. van	Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard	Nederland
Licht, P.	Rijkswaterstaat	Nederland
Liedorp, A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Linden, Mieke van der	q	Nederland
Lindo, Mark	Van Oord nv	Nederland
Linthorst, J.M.	NAi	Nederland
Lofvers, W.	Lofvers van Bergen en Kolpa	Nederland
Lonsdale, John	John Lonsdale Architect AA Dipl.	Nederland
Looper, B.	Historisch Centrum Overijssel	Nederland
Louis, S.	Historische Vereniging Schiedam	Nederland
Lucas, Ove	CBK	Nederland
Lugt, R. van der	NAi	Nederland
Lugtmeijer, H.	Stichting Het Utrechts Landschap	Nederland
Luijk, G.J. van	TU Delft	Nederland
Luijten, A.	Fieldtrip communicatie	Nederland
Luns, B.	AvB Rotterdam	Nederland
Maas, M.W.A.	Arvest	Nederland
Maas, Winy	MVRDV	Nederland
Madlener, B.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Maizieres, Francis	Aliance Francaise de Rotterdam	Nederland
Mak, E.	Waterlands Archief	Nederland
Makkink, R.		Nederland

Marapin, D.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Maronier, H.G.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Marx, Annette	Academie van Bouwkunst Maastricht	Nederland
May, Andrew		Nederland
Mechelen, Jan van	Zee	Nederland
Meer, J. van der	De Zwarte hond Groningen	Nederland
Meerten, M.	Maritiem Museum Zierikzee	Nederland
Meeuwen, Paul van	Vertical Vision	Nederland
Meggelen, Bert van	MAATwerk	Nederland
Meijer, T.		Nederland
Meijgaarden, F. van	Bouwfonds Cultuurfonds	Nederland
Meijs, Mat	Bank Nederlandse Gemeenten	Nederland
Metz, Tracy	NRC Handelsblad	Nederland
Meurs, Paul	The Urban Fabric	Nederland
Meyer, Han	TU Delft	Nederland
Meyer, R.	Meyer en van Schooten Architecten bv	Nederland
Michel, Stevan	Huiswerk Architectuurpresentaties	Nederland
Middelaar, H. van	Gemeente Woerden	Nederland
Middelkoop, G.	Bureau Middelkoop	Nederland
Mil, Patrick van	NAi	Nederland
Mirck, S.J.		Nederland
Missel, L.	Wageningen Universiteit Bibliotheek	Nederland
Moeliker, C.W.	Natuurmuseum Rotterdam	Nederland
Moerman, Johan	Rotterdam Festivals	Nederland
Mol, N.	Vesteda Groep BV	Nederland
Mol, S.	Waterschap Aa en Maas	Nederland
Molenaar, A.	Gemeentewerken Rotterdam	Nederland
Moor, D.	Provincie Overijssel	Nederland
Mooy, J. de	Proper stok Groep BV	Nederland
Mosch, A.S.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Most, W. van der	Nieuw Land Erfgoedcentrum	Nederland
Moti, R.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Motta, R.A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Muijen, M.G.J. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Muis, Rens	75B	Nederland
Musch, J.		Nederland
Nai-Tsuei, Teresa		Nederland
Nederlanden, H. der	Ministerie VenW	Nederland
Netten, E. Netten	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Neugebauer, S.	Nieuw Land Erfgoedcentrum	Nederland
Neumann, D.	MUST	Nederland
Neutelings, Jan Willem	Neutelings Riedijk Architecten BV	Nederland
Nienhuis, A.	TU Delft – Faculteit Bouwkunde	Nederland
Nieuwenhuijze, L. van	H+N+S Landschapsarchitecten	Nederland
Nijs, M. de	Gemeente 's-Hertogenbosch	Nederland
Nijssen, R.	ABT Adviesbureau	Nederland
Noorden, Bram van	OBR	Nederland
Notermans, J.	Stichting Maquette Maastricht	Nederland
Odijk, Tom van	Cruise Terminal Rotterdam	Nederland
Opstelten, I.W.	Burgemeester Rotterdam	Nederland
Otte, W.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Otten, Arjan	Provincie Overijssel	Nederland
Oxenaar, Aart	Academie van Bouwkunst Amsterdam	Nederland
Paeâens, I.	MUST	Nederland
Pans, R.J.J.M.	VNG	Nederland
Paris, F.	Rijkswaterstaat	Nederland
Pastors, M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Patijn, W.	Raad voor Cultuur	Nederland
Paulissen, Vivian	Prins Claus Fonds	Nederland
Peijs, C.	Ministerie Verkeer en Waterstaat	Nederland
Pelser, Edwin	NAi	Nederland
Peters, L.	Projectbureau IJburg	Nederland
Peters, R.	DRO Amsterdam	Nederland
Pijbes, Wim	Kunsthal	Nederland
Pijlman, C.	Com Wonen	Nederland
Plas, E. van der	Prins Claus Fonds voor Cultuur en Ontwikkeling	Nederland
Ploeg	Landstra en de Vries	Nederland
Ploeg, Gre	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Nederland
Pol, C. van der	Interpolis	Nederland
Polak, B.	DG Rijkswaterstaat	Nederland
Pot, I.	Regionaal Archief Leiden	Nederland

Pouw, A.V.M.	Ymere	Nederland
Priester, P.	Maritiem Museum	Nederland
Proeneren, V. van	Gemeente Zaltbommel	Nederland
Provoost	Vereniging Natuurmonumenten	Nederland
Provoost, Michelle	Crimson	Nederland
Putter, J. de		Nederland
Putter, Wink de		Nederland
R. Wiegman, R.	Nieuwe Luxor Theater	Nederland
Raap, Karin Prov.	Zuid-Holland	Nederland
Raaphorst, R. van	Generali Verzekeringsgroep NV	Nederland
Ramakers, L.	Mojo concerts	Nederland
Ramakers, Renny	Droog Design	Nederland
Ras, Saskia	Ministerie VenW	Nederland
Ravensteijn-Kramer, M.J. van	Gemeente Rotterdam	Nederland
Regenboog, D.A.	Latei	Nederland
Reh, W.	TU Delft	Nederland
Reijkersz, V.H.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Reinbergen, A.H.	BNN Adviseurs	Nederland
Reinders, Karin	NAi	Nederland
Reussink, G.C.	Centrale Bibliotheek	Nederland
Rickert, N.	MUST	Nederland
Ridder, F.A.M. den		Nederland
Ridder, P.H.G. de	Van Oord nv	Nederland
Riedijk, Michiel	Neutelings Riedijk Architecten BV	Nederland
Rierstra, R.	VandenEnde Foundation	Nederland
Rijckenberg, A.		Nederland
Rijnders, Esther	Unie van Waterschappen	Nederland
Rijs, Jacob van	MVRDV	Nederland
Rodermond, J.	Stimuleringsfonds voor Architectuur	Nederland
Roosjen, R.	Ministerie VenW	Nederland
Roosmalen, P. van	Gemeente 's-Hertogenbosch	Nederland
Roosmalen, Pauline van	Young Dutch Architects	Nederland
Roovers, I.	Projectbureau IJburg	Nederland
Rosenhart, J.J.P.	Bouwfonds Cultuurfonds	Nederland
Rosmalen	Gemeente Moerwijk	Nederland
Rosmalen, J. van	Regionaal Archief Leiden	Nederland
Rots, H.	Gemeente Leiden	Nederland
Rottenberg, Felix		Nederland
Ruigrok, P.S.M.	AM Wonen BV	Nederland
Ruisch, P.	Academie van Bouwkunst Amsterdam	Nederland
Ruiter, F. de	Ontwikkelingsmaatschappij Stadshavens Rotterdam	Nederland
Rutjes	Exploitiemaatschappij De Goesse Golf B.V	Nederland
Salhi, A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Salman, Gurbuz	GarantiBank	Nederland
Sanders		Nederland
Sanders, P.		Nederland
Santos, A. R. dos	Gemeente Rotterdam	Nederland
Schaafsma, M.	Schiphol Real Estate	Nederland
Schaafsma, M.	Schiphol Real Estate	Nederland
Schaap, Sybe	Unie van Waterschappen	Nederland
Schaap, T.	DRO Amsterdam	Nederland
Schans, J.A. van der	Com Wonen	Nederland
Schenk, D.	Ministerie VROM	Nederland
Schilder, Gerrit	Willem de Kooning Academie	Nederland
Schimmelpenninck-van der Oije,	C.O.A. Maritiem Museum Rotterdam	Nederland
Schipper, F.H.	Neprom	Nederland
Schmalgemeijer, M.	NAi	Nederland
Schoenmakers, M.	Dienst Stedenbouw en Volkhuysvesting Rotterdam	Nederland
Schoofs, Gerard	Provincie Zuid Holland	Nederland
Schooten, J. van	Meyer en van Schooten Architecten bc	Nederland
Schoute, P.H.	Hoogheemraadschap delftlanden	Nederland
Schouwstra, Schouwstra	ING Real Estate	Nederland
Schrijnen, J.	Provincie Zuid Holland	Nederland
Geesteranus, M.H.	Ministerie VenW	Nederland
Schuppen, S. van		Nederland
Schwarz, M.	Raad voor Cultuur	Nederland
Scipio, D.	Claus en Kaan	Nederland
Segers, C.	Gemeente Haarlemmermeer	Nederland
Siemons, J.C.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Siemonsma, A.	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Sijmons, Drik	H+N+S Landschapsarchitecten	Nederland

Silva, A.D.L.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Slabbers, S.	Bosch Slabbers	Nederland
Slagter, R.A.J.	Amvest	Nederland
Slappendeel, J.	Bouwfons Ontwikkeling bv	Nederland
Sluis, M.W. van	Bestuursdienst Rotterdam	Nederland
Sman, Dick	Made by Mistake	Nederland
Smeenk, C.G.T.		Nederland
Smidt, J.T. de		Nederland
Smit, E.H.D.	Hunter Douglas Europe BV	Nederland
Smits, H.N.J.	Port of Rotterdam	Nederland
Snoei, Walter	Nederland leeft met water	Nederland
Soekhlal, R.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Soijer, J.C.M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Sonnen, A.		Nederland
Sonneveld, H.M.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Sonneveld-Woortman, Q.J.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Sorensen, R.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Sorensen-Brand, G.J.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Sorgdrager, W.	Raad voor Cultuur	Nederland
Spaans, P.	Projectbureau Vernieuwing Bijlmermeer	Nederland
Spenkelink, H.	Dura Vermeer Groep nv	Nederland
Sperling, D.A.	TBI Holdings BV	Nederland
Spork	Gemeentearchief	Nederland
Staal, E.	Vestia Groep	Nederland
Staal, Gert		Nederland
Stalenberg, Bianca	TU Delft	Nederland
Stam, J.C.G.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam	Nederland
Steenbergen, Clemens	TU Delft	Nederland
Steenbergen, Guus	Provincie Zuid Holland	Nederland
Steenhuis, A.	Atelier Steenhuis	Nederland
Stein, Saskia van	NAi	Nederland
Stoink, R.	TCN Property Project, adviesbureau	Nederland
Storm, E.M.	Regio Randstad	Nederland
Strake, C. te	Stedelijk Musea Zutphen	Nederland
Streefkerk, C.		Nederland
Streekstra, M.	Ministerie VenW	Nederland
Stroink, R.	TCN Property Projects	Nederland
Strolenberg, Frank	Belvedere	Nederland
Strous, Tjeu	Rotterdamse Kunststichting	Nederland
Struijk, M.A.	Gemeente Deventer, Projectbureau Sector PB/VH	Nederland
Struijs, Maarten	Gemeentewerken	Nederland
Struijs, P.	Gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam	Nederland
Stuiveling, S.	Algemene Rekenkamer	Nederland
Sundermeijer, E.J.	Fortis Corporate Insurance NV	Nederland
Taselaar, K.	Rosta congresscommunicatie	Nederland
Taverne, Ed.		Nederland
Teeuwen, R.		Nederland
ter Braak, Krijn ter	Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Bouwkunst, Vormgeving	Nederland
Teravest	Gemeentemuseum Hannemahuis	Nederland
Terwisga, R.H. van	Twynstra Group of Managers & Consultants	Nederland
Teunissen, R.J.	Oranjewoud Bouw & Vastgoed	Nederland
Theeuwen, Peggy	De Ontwerpers	Nederland
Themans, Minke		Nederland
Thijssen, M.	Ministerie OC en W	Nederland
Tilroe, A.	NRC	Nederland
Timmermans, W.	Wageningen UR Alterra Centrum Landschap	Nederland
Toeset, Odette	VPRO	Nederland
Torre, W. van der	NAi	Nederland
Toussaint, B.	Ministerie VenW	Nederland
Trip, F.P.	ING Real Estate	Nederland
Tromp, Thijs	Prins Bernhard Cultuurfonds	Nederland
Uytenbroek, E.		Nederland
Vanackere, Annemie	Rotterdamse Schouwburg	Nederland
Vanstiphout, Wouter		Nederland
Veen, H. van der	Archiprix	Nederland
Veen, M. van	La Perla Living	Nederland
Veenendaal, Jacqueline	Bijenkorf	Nederland
Veenstra, D.	Ministerie VenW	Nederland
Veldhuis, Wouter	MUST	Nederland
Velsink, A.	Provincie Overijssel	Nederland

Ven, R.B. van de	Ministerie van OC en W	Nederland
Ven, S. van der	NAi	Nederland
Verbist, P.J.C.	Rotterdamse Kunststichting	Nederland
Verburg- van der Vegte, M.	Gemeente Woerden	Nederland
Verfurden, B.H.	Dienst Stadsontwikkeling Nijmegen	Nederland
Verhaest, Erik	Citroen Nederland	Nederland
Verhagen, E.	Stadsdeel Amsterdam Noord	Nederland
Verhoeven, M.	Rotterdamse Kunststichting	Nederland
Vermeulen, P.	Regio Randstad	Nederland
Vermeulen, P.O.	Bank Nederlandse Gemeenten	Nederland
Vermeulen, Rick	Via Vermeulen	Nederland
Verspui, P.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Verwey, Lucas	Academie van Bouwkunst Rotterdam	Nederland
Vilten, J.	HDI Verzekeringen NV	Nederland
Visschedijk, R.A.M.	Nederlands fotomuseum	Nederland
Visser, J.	Gemeente Alkmaar	Nederland
Visser, N.	NHTV Internationale hogeschool Breda	Nederland
Visser, P. de		Nederland
Visser, Sim	Kasteel Groeneveld	Nederland
Vissers, H.	RIZA Ministerie VenW	Nederland
Vlaardingerbroek, A.C.A.	Gemeente Rotterdam	Nederland
Vlassenrood, Linda	NAi	Nederland
Vlies, A. van de	Waterschap Hollandse Delta	Nederland
Vliet, Anouk van	Citroen Nederland	Nederland
Vliet, C. van	Munsters	Nederland
Vliet, G. van	Gemeente Dordrecht	Nederland
Voest, Saskia		Nederland
Vollaard, Piet	Archined	Nederland
Voogd, de	Stichting tot bevordering van Volkskracht	Nederland
Voort, P. van der		Nederland
Vorm, D.H. van der	Van der Vorm B.V.	Nederland
Vos, E.	Europas	Nederland
Vos, M.	NIROV	Nederland
Vos, Th.H. de	Dienst Kunst en Cultuur	Nederland
Voskamp, J.D.	Ministerie Buitenlandse Zaken	Nederland
Vreeze, N. de	Stichting Welstandszorg Noord-holland	Nederland
Vrieling, Han	TU Delft	Nederland
Vriend, Huid de	TU Delft	Nederland
Vries, A. de		Nederland
Vries, M. de	Ministerie VenW	Nederland
Vries, N. de		Nederland
Vries, Willem de	Rijkswaterstaat	Nederland
Vriesman	Staatsbosbeheer	Nederland
Vrolijk, Ruby	Rotterdam Marketing	Nederland
Waal, W.R. de	Gemeente Rotterdam	Nederland
Wachter, Geerte	Prins Claus Fonds	Nederland
Wagenaar, Linde	Amsterdams Historisch Museum	Nederland
Wal, O. van de	NAi	Nederland
Walgenbach, H.G.	Historisch Museum Rotterdam	Nederland
Walsmit, E.	Zuiderzeemuseum	Nederland
Wannemacher, Klemens	Las Palmas	Nederland
Webbink, F.		Nederland
Weeda, K.	Raad voor Cultuur	Nederland
Weijers	Havenbedrijf	Nederland
Weijers, S.A.H.	Dura Vermeer groep NV	Nederland
Wel, Bart van der	Cruiseterminal	Nederland
Well, D. van		Nederland
Wells, Judith	Vertical Vision	Nederland
Werner, H.D.	Volker Wessels Vastgoed bv	Nederland
Werner, J.W.H.	Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam/ Kaartencollectie	Nederland
Wetselaar, P.	RABO Vastgoed B.V.	Nederland
Wibier, J.	Provincie Friesland	Nederland
Wichen, C.A.M. van	Heijmans hofdkantoor	Nederland
Wiel, Sjeff van de	Uitgeverij SUN/Boom	Nederland
Wieringen, K. van	Gemeente Oegstgeest	Nederland
Wieringen-Wagenaar, M.H.J. van	Provincie Zuid Holland	Nederland
Wijers, Agnes	NAi	Nederland
Wijnschenk, R.	Gemeente Loenen a/d Vecht	Nederland
Wijs, C. de	Gemeentewerken Rotterdam	Nederland
Wijst, Marijke van der	Bureau van der Wijst	Nederland

Yurekli, Ferhan	University of Istanbul	Turkije
Makal, Eray	Capitalist Metastasis	Turkije
Yirtici, Hakki	From NOhere to NOWhere	Turkije
Balkis, Emin	From NOhere to NOWhere	Turkije
Caliskan, Elvan	From NOhere to NOWhere	Turkije
Nepomechie, Marilys	Florida University	Verenigde Staten
West, Charlene		Verenigde Staten
Laar, P. van der	Historisch Museum Rotterdam	Verenigde Staten
Canin, B.	Canin Associates. Inc.	Verenigde Staten
Cox, A.	Harvard University	Verenigde Staten
Garber, R.	New Jersey School of Architecture	Verenigde Staten
Gaskins, B	Live Architecture	Verenigde Staten
Inaba, J.	SCI-FI	Verenigde Staten
Kirkwood, Niall	Harvard University	Verenigde Staten
Legg, G. Garth	Baltimore Development Corp.	Verenigde Staten
Lynn, Greg	Greg Lynn Form	Verenigde Staten
Mohney, D.	University of Kentucky	Verenigde Staten
Mostafavi, M.	Cornell University	Verenigde Staten
Preisner, Paul	The School of the Art Institute of Chicago	Verenigde Staten
Schuman, A.W.	New Jersey School of Architecture	Verenigde Staten
Giammattei, M.	Miami / Havana: Magic City / Novia del Mar	Verenigde Staten
Giammattei, C.	Miami / Havana: Magic City / Novia del Mar	Verenigde Staten
Rey, Lester	Miami / Havana: Magic City / Novia del Mar	Verenigde Staten
Canavés, Martha	Miami / Havana: Magic City / Novia del Mar	Verenigde Staten
Hobbs, S.	Liquid Durban	Zuid Afrika
Palmer, Z.	Liquid Durban	Zuid Afrika
Pratt, E.	Liquid Durban	Zuid Afrika
Bremner, Lindsay	University of Witwatersrand	Zuid-Afrika
Palmesino, J.	Studio Basel	Zwitserland
Alarcon, Abellan		
Alber, Karin	Masterclass	
Amano, Minoru	Masterclass	
Bae, Yoon Kyung	Masterclass	
Banon, Alvado		
Bella, Mario		
Beschorner, Fráncis	Masterclass	
Bockholt, K.		
Cebzan, Kristijan		
Chan, C.	Hollandse Waterstad	
Cheng, Nai-Wen	Masterclass	
Cohen, Sarah	Nieuwe Hollandse Waterstad	
DeNormandie, Nathalie	Nieuwe Hollandse Waterstad	
DeNormandie, Jamie	Nieuwe Hollandse Waterstad	
Dian Kurnawati, Lucia Dian		
Ferre, A.		
Gomwe, T.S.	Masterclass	
Gurden, S.		
Hanekom, L.	Masterclass	
Hollis, Rob	Waterstad	
Hollis, Rob	Hollandse Waterstad	
Tampon-La Jariette, Marie Christine	Hollandse Waterstad	
Karasawa, Shizue	Masterclass	
Kim, Sukyeong		
Kim, Sukyeong	Masterclass	
Knight, H.	Masterclass	
Krizaj, Ida	Masterclass	
Laken, Ole		
Manurung, Parmonangan		
Margolis, Liat	Nieuwe Hollandse Waterstad	
Matthew, Frank	Nieuwe Hollandse Waterstad	
Matthew, Deborah	Nieuwe Hollandse Waterstad	
Moore, Kirsten	Masterclass	
Murphey, J. Hollandse	Waterstad	
Ohori, Ryuta	Masterclass	
Padolecchia, Siro Polo	Mare Nostrum	
Robinson, Alex	Nieuwe Hollandse Waterstad	
Roman, Miro	Masterclass	
Saridal, Canan	Masterclass	
Shah, Nikita	Masterclass	
Shiff, Galit	Masterclass	
Suryawinata, Daliana	Masterclass	
Thomas, Stacey	Masterclass	
Zhu, Ying	Masterclass	

2nd International Architecture Biennale Rotterdam

Gastenlijst NEPROM Kennisfestival 'Munt uit Water'

Aarnink, Mw R.	Ervaren stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Aarts, Ir M.	Expert Ruimtelijke Ontwikkeling Gemeente Rotterdam, dS+V
Aarts, Mw drs H.M.E.	Locatiemanager AM Wonen
Achterbosch, Ir H.	Architect Achterbosch Architectuur
Ackermans, Ir P.H.J.	
Adriaansens, Ir R.A.M.	Partner Metrum
Al, Drs N.M.	Medewerker Universiteit van Amsterdam
Alewijnse, Ir H.	Afdelingsmanager Gemeente Den Haag
Alfrink, Ing. J.B.	Projectontwikkelaar Vesteda Project
Ammerlaan, Mw ir C.M.G.	Adviseur DHV Ruimte en Mobiliteit
Arts, M.J.C.M.	Senior Adviseur Gemeente Breda
Assche, Arch. Drs P.	Architect VastJanszen/Bureau Sla
Baan, Mw C. de	IABR
Baars, J.W.	Directeur Ymere Ontwikkeling Oost Ymere
Baas, Ir J.	Vastgoed Ontwikkelaar BAM Vastgoed
Baas, Ir R.J.	Projectmanager Rijnboog Gemeente Arnhem
Baggerman, Ing. H.G.	V & V Gemeente Rotterdam D S+V
Bakker, S.	Beleidsmedewerker Waterschap Groot Salland
Baltus, Mw mr I.	
Ban, Ing. W.A. van den	Adjunct directeur AM Wonen
Bart, Ir P.A.	Stedenbouwkundige Blauwhoed
Bast, Drs P.J.	Ontwikkelingsmanager Bouwfonds MAB Ontwikkeling
Becht, P.	Ontwikkelingsmanager Zuid/West Bouwfonds Ontwikkeling
Beek, R. van	Regiomanager ARCADIS
Beekhuis, Ir A.	Projectontwikkelaar Ymere
Behr, Ir F.C.N. von	Architect / Partner Van Tilburg & Partners
Beijer, Ir G.A.	Partner / Directeur Boer & Croon
Beijer, Ing. J. de	Adjunct-directeur Hijbeek Zwijndrecht
Beneker, T.	Wethouder Gemeente Wieringen
Berg, R.P.H. van den	Directeur Verkerk Ontwikkeling & Participatie
Berg, F.P.J. van den	Ontwikkelaar Verkerk Ontwikkeling & Participatie
Berger, Mr E.M.C.	Juridische Zaken NEPROM
Bergvelt, Drs D.	Verslaggever Architectuur Lokaal
Berkhof, J.	Coördinator groene handhaving Provincie Utrecht
Berning-van Oostveen, Mw C.M.	Bestuur Waterschap Hollands Delta
Bes, Ir E.P.C.	
Beurden, Mw E. van	Tauw
Biemans, Ir R.W.H.	Landschapsarchitect Holland Railconsult
Biesheuvel, G.	Gemeente Gorinchem
Biesma, J.	Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
Bloemen, Drs P.J.T.M.	Onderzoekscoördinator Ministerie van VROM
Bodewes, Mw A.M.W.	Voorzitter NVM - WMC
Boeije, L.F.M.	Senior Specialist Bodem ARCADIS Nederland
Boelen, Ing D.G.	Directeur Dura Bouw Leidschendam
Boer, Ing. D. de	Directeur Projectontwikkeling LSI Project Investment
Boer, Mw ing. S.E. de	Manager Projectontwikkeling AMVEST
Boer, F.	Scape
Boeschoten, Ir H.A.	Hoofd Staffbureau Staatsbosbeheer
Boeve, R.	Redacteur Redactie Leeuwarder Courant
Bol, P.	Expert Wonen Gemeente Rotterdam, dS+V
Bolk, ir G.	Directeur AM Wonen

Boogerd, S.	Consultant Research en Concepts ING Vastgoed Ontwikkeling
Boogerd, L.	Landschapsarchitect Gemeente Almelo
Boom, J.M. de	Hoofd Communicatie Bouwfonds Ontwikkeling
Boot, Ir J.D.	Directeur Conceptontwikkeling Hevo Bouwmanagement
Bos, Mw drs C.	Projectleider Gemeente Hilversum
Bosman, Ing. E.	Hoofd Civiele Techniek Advin
Bospoort, J. van de	Landschapsarchitect Gemeente Groningen
Bosscher, Mw C.	Planeconoom Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
Bouw, Ing. W.	Landschapsarchitect Bosch Slabbers
Braas, Ir G.J.	Directeur Aveco de Bondt
Braspenning MBS, Drs C.M.	Director Commercial Affairs Imtech Projects
Bremer, Ir D.T.	
Brentjens, Ir M.	(vervanger de heer Brouwer) Projectontwikkelaar Breevast
Breukelen, Ir A.J.H. van	Directeur Blauwhoed Eurowoningen
Broek, Mw ir B. van den	Stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Broere, W.H.	Projectontwikkelaar VGV Projectmanagement
Broeren, J.L.	
Bron, Ir R.	Bureau Alle Hosper
Bronk, Mw S. van de	Projectontwikkelaar Ymere Ontwikkeling
Brugmans, G.	Director IABR
Bruijn, Mw drs ir A. de	
Bruil MRE, Ir J.	Regiodirecteur Zuid-West Blauwhoed Eurowoningen
Bruin, Mw A.	Centacon
Bulthuis, M.C.	Gemeente Rotterdam, dS+V
Burg, Drs A.J. van der	Expert Beleidsinstrumentarium Ministerie van VROM
Burger, Dr J.	Fractievoorzitter LPN
Burgh, H. van der	RotteDamse Waterbus
Burgmans, Mw ir L.	Adviseur BRO
Busscher, Mr C.J.	Algemeen Directeur Dura Vermeer Vastgoed
Bussink, Prof. dr F.L.	Projectdirecteur Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Buuren, Drs M.W.	Promovendus Erasmus Universiteit Rotterdam
Buuron, M.J.J.M.	
Camping, Mw A.E.	Strategisch Planoloog Provincie Utrecht
Candel, M.	Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Cate, Ir R. ten	Projectmanager DHV Ruimte en Mobiliteit
Cerutti, Mw drs V.W.J.	All-round Bestuursadviseur Bestuur Regio Utrecht
Cok, Mw L.	Student / Stagiaire Bureau Drechtsteden
Crijns, Ir H.P.L.	Projectmanager Gemeente 's-Hertogenbosch
Cunnen, Ing. W.P.M.	Beleidsmedewerker Water Gemeente Doetinchem
Daneel, J.	NEPROM
Dansik, Prof. ir W.D. van	Agent Vereniging Deltametropool
Dauids – Wassenaar, Mw M.	Commercieel Manager Blauwhoed Eurowoningen
Dekker, J.	Regiodirecteur Proper–Stok Woningen
Dekkers, J.A.M.	Directeur Terra Uamele
Delft, Drs M. van	Marketingmanager AM Wonen
Delhaas, T.T.	Directeur Plan 3 Civiel Ingenieurs
Demmers, Ir drs W.A.A.M	Directeur AT Osborne
Demmers, M.B.J.	
Deugd, Drs B. de	Projectleider Gemeente Hilversum
Dezentjé, G.J.	Divisiedirecteur Dura Vermeer Bouw en Vastgoed
Diessen, Drs M.F.A. van	Projectdirecteur Moerdijkse Hoek Provincie Noord-Brabant
Dijk, W.L. van	Directeur Bemog Projectontwikkeling Utrecht
Dijke, L.C. van	Hoofd Public Affairs Volker Wessels
Dijkman-Bloksma, Mw J.	Uitgever Europe Real Estate Publishers
Dil, Ir E.	Coördinator Voorbeeldprojecten Ministerie van VROM
Dirks, F.	Architect / Partner KOW Stedenbouw & Architectuur
Dokman, R.	Directeur Sage
Dolderen MRE, Ing. M. van	Vastgoedmanager Rabo Vastgoed
Doorn, Mw drs A. van	Planoloog SVP Architectuur en Stedenbouw
Dorrestein, Drs A.J.M.	Directeur design & development Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling
Dorsey, Mw T.	Massachusetts Insitute of technology
Douma, J.	Planeconoom Gemeente Heerhugowaard
Dreissen, Ir R.T.M.	Directeur/Architect Dreissen architecten
Driehuijs, Mw ir M.	Senior Beleidsadviseur Gemeente Gouda
Drimmelen, Ir C. van	Rijkswaterstaat-RIZA
Duinker, Mw ir M.J.	Architect Duinker van der Torre Architecten
Dun, Ir F.J.C.M. van	Directeur Wilimas Bouwadviseurs
Eduard, Drs G.	Manager Projectontwikkeling AMVEST
Ee, Ir G. van	Senior Consultant TAUW
Eerdmans, Mw G.	Wethouder Gemeente Amersfoort
EGgenkamp-Vink, Mw drs C.M	Marketing Adviseur Bouwfonds MAB Ontwikkeling

Eijk, Mw L.J.M. van	Stedenbouwkundige Gemeente Den Helder
Eijk, Ing. P. van	
Eijkelenboom, Mw C.C.	Beleidsadviseur Kamer van Koophandel Rivierenland
Eijsden, Mr J.K.M. van	Directeur Gemeente Haarlem
Enk, Mw ir W. van	Stedenbouwkundige Gemeente Westland
Enning, G.	Gemeente Rotterdam, dS+V
Erdmann, Ir J.W.A.	Directeur Claessens Erdmann Architecten
Eykelen, Mw C. van	Voorlichter wethouder Pastors Gemeente Rotterdam
Faber, Drs E.W.B.	Adjunct Directeur ING Real Estate Finance
Fernhout, Ir J.H.A.	Hoofd Adviesgroep Royal Haskoning
Feron, Ir M.L.P.	Projectontwikkelaar Vesteda Project
Fiselier, Drs J.L.	Senioradviseur DHV Ruimte en Mobiliteit
Fleischeur, S.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
Florian, Ir B.	De Vrdng
Fontein, Mw A.	Landschapsarchitect Gemeente Rotterdam, dS+V
Gaag, Drs M. van der	IPO
Gebraad, Ir C.J.	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Geerling, Mw ir E.	Projectleider Gemeentewerken Rotterdam
Geerts, Mw S.	Manager Nieuwe Markten Bouwfonds Ontwikkeling
Gelder, Ir L.A. van	Coördinator Wegen en Water Hogeschool Rotterdam
Gerdingen, Mr J.B. van	Waterschap Hollands Delta
Gerrits, Drs L.	Onderzoeker Erasmus Universiteit Rotterdam
Gerritsen, Drs A.L.	
Gerritsen, Ing. J.B.M.	Projectleider Landschapsontwikkeling RIZA
Geurts, Drs A.J.	Wetenschappelijk Onderzoeker Nieuw Land Erfgoed Centrum
Geurtsen, Ir R.Th.J.	Directeur Rein Geurtsen en Partners
Gieskes, V.	IABR Gijp MRE, Drs B. van der
Gilst, Mw J. van	Judith van Gilst Communicatie & Project Management
Ginderen, Ir R.J.M. van	Beleidsadviseur Ministerie van VROM
Ginneken, A.J.M. van	Directeur VGV Projectmanagement
Goedbloed, Drs D.	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Goede, E.T.J. de	Commercieel Manager Moes Holding
Goedhart, H.	Algemeen directeur Gemeente Rotterdam, dS+V
Goesten, Ir G.J.	
Goossen, Drs W.J.	Seniorbeleidsmedewerker Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Gorter, W.	Makelaardij de Boer
Govers, Mr J.H.M.	
Greef, P.	Ervaren landschapsarchitect Gemeente Rotterdam, dS+V
Grijs, G.	Groen Links IJsselmonde
Groeneweg, R.	Stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Groenewegen, F.	Student Hogeschool Rotterdam
Groenewegen, Mw drs C.T.M.	Senior Marketing Manager AM Wonen Zuid-Holland Noord
Groenewoud, Mw drs C.	Hydroloog ARCADIS
Groot, Drs P.J.M.	
Groot, C. de	Student Hogeschool Rotterdam
Grosfeld, J.J.A.M.	Architect KOW Stedenbouw & Architectuur
Guit, M.	Ervaren Infrastructuurontwerper Gemeente Rotterdam, dS+V
Gussekloo, Dr G.	Manager Partner FPW Rotterdam
Haan, Mw drs M. de	ING Real Estate
Haan, Ir J.	Directeur Bontenbal Vastgoed
Haar, Drs R. van de	Senior Projectmanager Rabo Vastgoed
Haarman, Ir H.	Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
Haas, L.	Gemeente Rotterdam, dS+V
Haasnoot, Mw B.	
Habraken, Ing. N.L.B.	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Haijkens, Ir J.	Directeur Stad en Ruimte Ingenieursbureau Oranjewoud
Ham, Ir A.W.M. van der	Consultant Oicon
Ham van Deutekom, Mw ir R.J.H. ten	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Hansma, Ir K.L.	Seniorbeleidsmedewerker Ministerie van VROM
Harder, M.	Student Gemeente Almere
Harkink, Mw drs M.	Planologisch Adviseur Bureau Pau
Harms, Drs H.	Projectmedewerker Stadshavens Rotterdam
Hart, M.L. van 't	Wethouder Gemeente Goes
Hasselaar, Mr F.R.	Directeur ONRI
Hauben, Ir T.	Directeur Urban Affairs
Havik, Mw ir K.M.	Universitair docent Faculteit Bouwkunde, TU Delft
Heck, Drs M.H.J.M. van	Beleidsadviseur Ministerie van VROM
Hees, Mr W.M.M.H. van	Projectontwikkelaar Gemeente Nijmegen
Heijer, M. den	Gemeente Rotterdam, dS+V
Heijstee MRE, Drs E.	Projectontwikkelaar Ymere Ontwikkeling
Heikens, Ir D.L.J.	Adviseur Waterbeheer en Waterbouw Royal Haskoning

Helm, P. van der
Hendriks, Ir T.
Hermans, J.J.
Hermanussen, T.
Heupink, H.
Heuvel, Mr M.M.L.P. van de
Heyligers, Ir F.Th.
Hillen, A.H.W.
Hoek, Mw W. van der
Hoesbergen, BNA P.
Hoesbergen, P.
Hoeve, Drs H. ten
Hof, J.A. van 't
Hogenbosch, A.M.M.
Hol, Ir C.J.
Holleman, F.
Holst, K. van
Holtrop, Ir K.
Hoogendoorn, Mw ir R.
Hoogsteden, Mw V.E.M.
Hooijer, Drs H.
Horne, J. van
Houdt, Dr ir J.J.
Houtenbos, P.G.M.
Houwelingen, Mw Y. van
Hove, Ing. B.J. ten
Huisman, R.J.
Huizinga, Drs J.T.
Hulshof, Mw mr M.J.F.
Hulsman, B.
Hulst, Drs ing. P.J. van der
Hulst, Mw P.A.H.
Huyink, W.
Jacobs, J.
Jansen, B.
Jansen, Drs J.
Jansma, R.A.
Janszen, MRE Drs I.
Janszen, Mw C.
Jenke, Mw S.
Jong, M. de
Jong MBA, Ir R. de
Jong, C.V. de
Jong, A. de
Jong, J. de
Jongenelen, F.A.G.M.
Joosten, Ing. K.
Joosten, H.P.T.M.
Joustra, A.
Jouwerson, Mw S.
Jurgens, Ir W.
Kalker, Mw drs T.T.J.
Kalmthout MRE, R. van
Kalsbeek, Drs P.
Kamphuis, A.
Kaptein, Drs. P.
Kate, Mw M.C. ten
Keeken, Ing. J. van
Kelder, Mw E.T.G.
Kersten, P.
Keulen, Ir T.F.M.S. van
Keulen, Ir R.Th.M. van
Keulen, Mw drs S.
Kienhuis, Drs J.
Kimmel, C.P.A.
Klaassen, S.
Klein Nulent, R.W.
Kleine, Drs J.
Klepper, J.
Klerks, J.
Klink, P.

Ervaren stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Landschapsarchitect Bosch Slabbers
Directeur Bouwfonds Nederlandse Gemeenten
Senior Projectleider Gemeente Arnhem
Seniorbeleidsmedewerker Water, RO Provincie Zuid-Holland

Ontwikkelingsmanager AM Wonen
Raadslid Gemeente Nijmegen
Directie Stadshavens Rotterdam
Ontwikkelingsmanager Bouwfonds
Ontwikkelingsmanager Zuid Bouwfonds Ontwikkeling
Programmamanager Water Ministerie van VROM
Projectleider Stadshart Gemeente Den Helder
Communicatieadviseur AM Wonen
Directeur Concire Ontwikkelingsgroep
Ontwikkelingsmanager Noord/Oost Bouwfonds Ontwikkeling
RotteDamse Waterbus
Directeur Sage
Directeur Strategische Projecten ING Real Estate Development
Hoofd Afdeling Communicatie Ontwikkelingsdienst Breda
Directeur RiBACS Hogeschool Rotterdam
Ervaren planoloog Gemeente Rotterdam, dS+V

Sectorhoofd Ruimtelijke Ordening Stadsgewest Haaglanden
Student Hogeschool Rotterdam
Directeur Bokx Vastgoed Ontwikkeling
Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Ontwikkelingsmanager Gemeente Arnhem
NRC Handelsblad
Projectmanager Provincie Noord-Holland
Lichtontwerper Philips Nederland
Projectleider Meerstad Projectbureau Meerstad
Waterschap Hollands Delta
Lingotto Vastgoed
Adviseur Vesteda
Directeur Zwarts Jansma Architecten
Portefeuillemanager Vastjanszen/Bureau Sla
Manager Communicatie & Sponsoring IABR
Stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Senior Consultant DHV Milieu en Infrastructuur
Directeur BAM Vastgoed
Projectleider Provincie Utrecht
Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
VHP
Senior Projectontwikkelaar Vesteda Project
Directeur Sector Ruimte Gemeente Roermond
Director Market Research Bouwfonds Property Development
Projectleider Stedebouw en Verkeer Gemeente Sneek
Hoogheemraadschap van Delfland
Regiomanager Ministerie van VROM
Seniorbeleidsmedewerker Provincie Utrecht
Regiodirecteur Proper-Stok
Stedenbouwkundige de Alliantie Ontwikkeling
Verkeerskundig Ontwerper Gemeente Rotterdam D S+V
Kabelkranten en Radiostations Merwe, Locom, Salsa en
Gemeente Rotterdam, dS+V
Landschapsontwerper Mecanoo Architecten
Beleidsmedewerker Gemeente Dordrecht
VHP

Directeur Van Keulen & Van Zutphen
Wethouder Gemeente Gouda

Directeur Frisia Makelaars
Gemeente Rotterdam, dS+V

Directeur Bureau Pau
Bestuur Waterschap Hollands Delta
Gemeente Rotterdam, dS+V
Hoofd Projectontwikkeling Van der Vorm Bouw

Klugt, Drs A.J.B. van der
Knegt, Mw ir M.L. de
Knoester, A.
Koelemij, P.
Koelé, Drs E.D.
Kok, Ing. M.G.
Kolff MBA, Ing. P.H.
Kolthek, S.
Koning, Mw drs E.L.
Koning, Ir R.
Kooij, Mw S. van der
Kooistra, F.H.
Koppelle, Mw ir V.F.
Korteweg, Ir J.
Koster, E.
Kouijzer, Ir drs P.P.A.
Kralingen, G. van
Kramer, Mw drs M.
Kreling, Ir J.
Krol-Cools MRE, Mw ing. C.M.E.
Kruithof, K.
Kuil, Mr B.C.
Kuil, Ir P.A. van der
Kuiper, Ir R.
Kuiper, Ir J.G.W.
Kuipers, J.
Kuyper, M.G.L.M.
Kwaadsteniet, A. de
Laan, D. van der
Laan, Ing. A.M.S. van der
Laan, Ir W.J. van der
Laan, Ir P.W.
Labee, Drs F.
Laeven, Drs M.P.
Lambalk, Ir P.J.
Lambo, P.
Langen, Ir M. de
Langen, C. van
Langestraat, Ir H.
Lankester, Ir J.
Laurey-Maasland, Mw J.
Laverman, Drs W.
Lavooij, Ir W.H.
Lebesque, Mw S.
Leeuw, Mw A. de
Leeuw, Mw M. de
Leeuw, M. van der
Leeuwen, F.C.M. van
Leeuwen, Ing. H.G.M. van
Leeuwen, A.P. van
Leeuwen, Ing. W.A.C.M. van
Legel, Ir B.J.J.
Lemkes, J.C.
Lenslink, Mw ir G.
Levie, Drs M.
Lie, Mw mr A.
Linden, Ir M.R. van der
Lindert, Mw L. te
Lodewick, Mw S.
Looijen, Ir W.
Loos, Mw ir M.
Lugten, Ir A.
Luisman, Ir M.M.C.
Luyendijk, E.
Maas, Ir A.G.P.M.
Malherbe, J.P.R.M.
Malherbe de Juvigny Vastgoed
Mannot, Ir B.F.
Mark, A. van der
Marsman, Mw ir E.M.
Martens, Mr C.G.J.W.

Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
Ontwikkelingsmanager Stadshavens Rotterdam
Ervaren Stedenbouwkundige Gemeente Rotterdam, dS+V
Projectontwikkelaar Weboma B.V.
Consultant Ruimtelijke Ontwikkeling Twynstra Gudde
Directeur BAM Woningbouw
(vervanger P.W.M. van Roosmalen) Hoofd Ingenieursbureau Gemeente 's-Hertogenbosch, Milieu
Directeur Gerrichhauzen & Partners

Programmamanager Water Provincie Noord-Holland
IABR
Directeur Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Junior Stedebouwkundige Rein Geurtsen en Partners
Ontwikkelingsmanager Dura Bouw Rotterdam
Financieel Dagblad
Directeur ROB Gemeente Spijkenisse
Directeur Walcherse Bouw Unie
Medewerker Communicatie Projectbureau Meerstad
Programmamanager Provincie Drenthe
Ontwikkelingsmanager Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling
Projectleider Gemeente Heerhugowaard
Regiodirecteur CVG Zuid BAM Vastgoed
Projectmanager AM Wonen
Beleidscoördinator Ruimte Milieu- en Natuurplanbureau RIVM
Architect KOW Stedenbouw & Architectuur
Student Hogeschool Rotterdam
Redacteur / Journalist Het Financieel Dagblad
Algemeen directeur Hijbeek Zwijndrecht
Freelance Journalist
Adjunct-directeur Trebbe Bouw West

Projectontwikkelaar Vesteda Project
Projectleider Tauw
Plaatsvervangend Directeur Commissie M.E.V.
Docent Hogeschool van Amsterdam
Ontwikkelingsmanager Zuid/West Bouwfonds Ontwikkeling
Directeur Stedelijke Vernieuwing Gemeente Rotterdam, dS+V
Secretaris OO Gemeente Rotterdam, dS+V
Projectontwikkelaar Ymere
Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Redacteur Europe Real Estate Publishers
Redacteur Building Business
Stedenbouwkundige / Directeur SAB Adviseurs voor RO

Procesmanager Gemeente Rotterdam, dS+V
Planoloog Gemeente Rotterdam, dS+V
Student Hogeschool Rotterdam
Directeur Blauwvoet
Projectmanager DHV Water
Communicatieadviseur Projectbureau Meerstad
Gemeentewerken Rotterdam
Docent Haagse Hogeschool
Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
Seniormedewerker RIZA
Politiek Adviseur LPN
Projectleider Gemeente Den Haag
Projectleider Provincie Zuid-Holland
Adviseur CEA
IABR
Projectontwikkelaar Ymere
Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
Architect Lugten Malschaert Architecten
Stedebouwkundige SVP-Architectuur en Stedebouw
Student Rijksuniversiteit Groningen
Afdelingshoofd Provincie Zuid-Holland

Architect Groosman Partners Architecten
Design Director DRFTWD Office Associates
Beleidsadviseur Provincie Utrecht

Martorelli, Mw M.M. Journalist
 Massink, Ir P.R. Hoofd Afdeling Planvorming Waterschap Veluwe
 Meerkerk, Ing. J. Hoofd Projecten Woningbeheer
 Meeuwisse, Mw G.L. Sectorhoofd Grondgebied Gemeente Goes
 Meier, Mw ing. M. Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
 Meijer, Ing. H.F.M. Projectmanager Gemeente Almere
 Meijer, Ir H. Architect ONIX
 Mensvoort, Mw ir A.A. van Stedenbouwkundig Ontwerper Buro 5 Maastricht
 Messemaekers, Ir J.C. Projectontwikkelaar Fortis Vastgoed Ontwikkeling
 Metz, T. Wethouder Gemeente Sneek
 Meurs, Ing. J. Algemeen Directeur Van der Vorm Bouw
 Meyer, Prof. dr ir V.J. Hoogleraar Stedebouwkunde TU-Delft, Bouwkunde
 Min, Ir M.J.M. Directeur Architectenburo Min2 BouwKunst
 Mol, Ir N. Directeur Vesteda
 Molenaar, Ir J.J.H.M. Architect Molenaar & Van Winden Architecten
 Molenaar, Ir G. Development Manager Dura Vermeer Business Development
 Molenaar, Drs A. Gemeentewerken Rotterdam
 Molenaar, Prof. ir H. SAN International
 Monshouwer, W.
 Monster, D. Waterschap Hollands Delta
 Most, Mw drs W.H.J. van der Hoofd Onderzoek & Collecties
 Nieuw Land Erfgoed Centrum
 Mouwen, Ir D.W.C. Bestuur Waterschap Hollands Delta
 Muis, Ir G.L. Hoofd Ruimtelijke Plannen Gemeente Groningen
 Mulder, Mw R. de Junior Adviseur AKRO Consult
 Mulder, Ir A.Y. Ontwikkelaar Vesteda Project
 Mullink, B. Verslaggever Cobouw Sdu Uitgevers
 Nauta, J.W. Projectontwikkelaar VGV Projectmanagement
 Nauta, C. Senior Commercieeladviseur Gemeente Gouda
 Nederlanden, Mw ir H.G. der Landschapsarchitect Nieuwland Advies
 Neerijnen, Drs A.N.A. van Adjunct-directeur ING Real Estate Development
 Neggers, Mw M. Adviseur Communicatie Waterschap Hollands Delta
 Nieuwkamer, Dr ir R.L.J.
 Nijburg, Ing. C. Projectcoördinator Leven met Water
 Nijhout MBA, Ir P.M. Directeur Heddes Bouw
 Nijssen, Drs P. Planoloog/Projectleider Gemeente Deventer
 Nobbe, Drs C. Commercieel manager advies Grontmij Nederland
 Noordam, E. Raadgever Grondbeleid Overwater Grondbeleidadviesbureau
 Noordanus, Mw C. Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
 Noordermeer, Mw ir A.S. Manager Projectontwikkeling AMVEST
 Noort, J.T. van Projectmanager Dura Vermeer Vastgoed
 Noort, Ir C.J. Hoofd Stedelijke Vernieuwing PRC Bouwcentrum
 Oderkerk, Mw ir B. Projectontwikkelaar Ymere
 Okkema, Ir J. Senior Business Consultant Metrum
 Onderwater, Mw M.M. Assistent-ontwerper Buitenruimte Gemeente Rotterdam, dS+V
 Oomens, W.H.M. Senior Beleidsmedewerker Ministerie van OCW
 Oost, Drs L. Hoofd Afdeling Projectmanagement Gemeente Hilversum
 Oosterman, J. Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
 Oosterwegel, Mw W.T.M. Planoloog / Projectleider Gemeente Deventer
 Oostrum, P.A.D.M. van Directeur Bemog Projectontwikkeling
 Oppewal, Drs B. Chef afdeling Ruimtelijke Ordening Gemeente Sneek
 Orsouw, D.R.T. van ABB Ontwikkeling
 Oskam, Mr C.A. Directeur Westwaard Wonen
 Otten, Ir H. (vervanger van W. Apperlo) Senior Consultant AT Osborne
 Otterman, Mw drs E. Senior Adviseur NovioConsult Van Spaendonck
 Otterman, G.J. Projectcoördinator Van der Vorm Bouw
 Oude Ophuis, Ir V.I.M. Hoofd Landschap KuiperCompagnons
 Oude Reimerink, Drs ing. R.P.R. Projectbegeleider Aqua Life Nederland
 Paling, W.A.J. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Pastoor, A.M.C.J. Wethouder Gemeente Eindhoven
 Pater, Mw ir F. de Sectorhoofd MST Provincie Utrecht
 Peeters, Mw N.Y. (vervanger van J. Wellink) Real Estate Developer ING Real Estate Development
 Petit, Mw N.V. Accountmanager FPW Rotterdam
 Phiferons, Drs G.J. Algemeen Directeur Gauteng
 Ploeg, G. Directeur Niervaert Vastgoed Management
 Ploeg, Mw G. Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
 Pol, Dr P.J.M. Universitair docent Erasmus Universiteit Rotterdam
 Pondman, Mw M. Beleidsontwikkelaar ERZ Gemeente Gouda
 Post, Mw N. Episode Publishers
 Postema, B. Expert infrastructuur Gemeente Rotterdam, dS+V
 Praag, Mw ir H. van Senior Beleidsadviseur Milieu Gemeente Gouda

Prevaes, L.L.M. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Prinsenbergh, L. Vakcoördinator Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
 Pruntel, Dr H. Wetenschappelijk Onderzoeker Nieuw Land Erfgoed Centrum
 Puy, Mw ir L. de Conceptontwikkelaar Fortis Vastgoed Ontwikkeling
 Quivooy, L.T. Econoom Universal Partners
 Rabbie, Ir M.P. Hoofd Planontwikkeling Blauwhoed Eurowoningen
 Reijnen, Mw L. Ontwikkelingsmanager AM Wonen
 Reitsma, Mr drs R.M. Algemeen Directeur SAB Adviseurs voor RO
 Reitsma, Ir G. Stedenbouwkundige Gemeente Westland
 Renkema, Drs J.P.T. Programmamanager ANWB
 Rentema, E. Projectleider Gemeente Leiderdorp
 Reus, Ir C.E.C. de Directeur Johan Matser Projectontwikkeling
 Rienks, Ir F.C.J. Projectontwikkelaar Van der Vorm Bouw
 Rietveld, M.J. Senior Beleidsadviseur RO Gemeente Tiel
 Rijckenberg, Mw drs A.M.J. Zelfstandig Adviseur IABR
 Rijn van Alkemade, J.W. van Vereniging Natuurmonumenten
 Rijswijk, Mw S.G.P. van Projectleider Provincie Zuid-Holland
 Roest, J. van de 2de Voorzitter Stichting Bewoners Organisatie
 Rommel, Mw ir M.C. Adviseur RWS-RIKZ
 Rooij, Drs N. de Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
 Rooij, L. de BVR
 Rooijen, R.W.M. van Algemeen Directeur MBK Management Ontwikkeling
 Rook, Mw C. Communicatieadviseur Gemeente Breda
 Roos, Drs E.J.J. Senior Adviseur Waterbeleid B & A
 Roosenboom, Ing. H.A.A. Projectmanager BAM Advies & Engineering
 Roozen, V. Gemeente Rotterdam, dS+V
 Ros, Drs J.H.A. Projectleider Gemeente Almelo
 Rots, S. ABR
 Roukens, Mw M. Stedenbouwkundige Gemeente Gouda
 Ruler, Ir P.J. van Directeur Green Park Aalsmeer
 Rutgers, Ir A.J. Projectleider Bouwkunde / Architect BAM Advies & Engineering
 Röling, Mw ir I.S. Beleidsmedewerker water Rijkswaterstaat-RIZA
 Sakkers, Ing. J. Regiomanager Volker Wessels Vastgoed
 Sande, Mw N. van de Press Officer IABR
 Sanner, J. Ontwikkelingsmanager Volker Wessels Vastgoed
 Sanson, Mw ir A. Directeur Stadsontwikkeling Gemeente Rotterdam, dS+V
 Santen, Drs H. van Wethouder Gemeente Gorinchem
 Satnatain, P. Student Hogeschool Rotterdam
 Schaik, Drs C.M. van Projectcoördinator Leven met Water
 Schara, J. Manager Vastgoed Woningbeheer
 Schellen, A. Afdelingshoofd Afvalwatertechnologie Waterschap Hollands Delta
 Schenk, Ir D.C.P. Seniorbeleidsmedewerker Ministerie van VROM
 Schie, Mw M.V. van
 Schipper, M.P. Senior Projectleider Gemeente Deventer
 Schipper, L. Journalist Property NL
 Schippers, M. Projectontwikkelaar Van der Vorm Bouw
 Schippers, Mw ing. C.J. Programmamanager Gemeente Haarlem
 Schoenmakers, Mw ir M. Directeur AM Wonen
 Scholte, Ir L.B. Partner Twynstra Gudde
 Schoonbeek, Mw R. Ontwikkelingsmanager Noord/West Bouwfonds Ontwikkeling
 Schot, Mw E. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Schouwstra, Mw C. Manager Corporate Communication ING Real Estate
 Schrijnen, Prof. ir J.M. Directeur Provincie Zuid-Holland
 Schröder MRE, Ing. A.C.M. Ontwikkelingsmanager Hopman Interheem Groep
 Schutte, F.H. Senior Projectleider Gemeente Deventer
 Schuurman, A.F. Projectontwikkelaar Lingotto Vastgoed
 Schuwer, Ing. S.J. Directeur Kristal
 Schütte, A. Senior Consultant AT Osborne
 Seelen, J.H.
 Serbruyns, Mw H.
 Sieswerda, Drs S.F. Plv. projectleider Wieringerrandmeer Provincie Noord-Holland
 Sikkema, Drs M.E. Senior stedebouwkundige Gemeente Hoorn
 Sissingh Meijer, Drs G.J. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Sliedrecht, Drs M.M. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Slijkhuis, Mw ir M. Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
 Slotema, H. Senior Beleidsmedewerker Ministerie van Economische Zaken
 Smeets, Drs P.J.A.M. Projectregisseur TransForum Agro Groen
 Smidt, Ing. P.V. Verkeerskundig Ontwerper Gemeente Rotterdam D S+V
 Smissaert-Schut, Mw ir F. Vastgoedmanager LSI Project Investment
 Smit, Mr C.Th. Divisie Directeur Royal Haskoning
 Smulders, Ir G. Adviesgroep manager BRO

Snijders MSc, W.J.M.	Adviseur Landschapsarchitectuur Gemeentewerken Rotterdam
Snoo, Mw ir M.H.J. de	Gemeente Rotterdam, dS+V
Soeterbroek, M.	Beleidsmedewerker Water Ministerie van VROM
Soeters, Mw drs M.A.H.	Docent Waterbeheer Hogeschool Larenstein
Spoelstra, Drs J.	Consultant Van der Sprong M&A
Sprong, Drs C.J.M. van der	Vestigingsmanager TAUW
Spuij, Ir F.	Hoofd Algemene en Juridische Zaken Janssen de Jong Groep
Stalenberg, Mr R.	
Steenbergen, Ir A.A.C. van	Directeur Bouw en Vastgoed ARCADIS Nederland
Steinebach, T.F.M.	Hoofd Verkoop en Communicatie BAM Vastgoed
Stek, Drs A.W.	Architect Linea architecten
Stip, Mw ir A.	IntROnet
Stokhof, Drs P.J.	Directeur Provincie Utrecht, Regio Randstad
Storm, Ir E.M.	Programmadirecteur Staatsbosbeheer
Stouten, Drs M.P.E.	
Straten, Drs ing. I. van	Directeur Bemog Projectontwikkeling
Strikwerda, B.	Student Hogeschool Rotterdam
Swinkels, W.	Vastgoed Docent Hogeschool van Amsterdam
Tania-Kalf, Mw B.C.	
Terwindt, Mw drs C.M.L.	Senior Jurist Ruimtelijke Ordening Witteveen + Bos
Theije, Mr drs M. de	Regiomanager Rabo Vastgoed
Thunnissen, Ing. F.J.M.	Voorzitter Stichting Bewoners Organisatie
Thöne, Dr V.	INBO Stedebouwkundigen
Tilborg, Ir H. van	
Tilburg, A.S. van	Managing Partner FPW Rotterdam
Timmer, J.	Sectorhoofd Provinciehuis Utrecht
Timmermans, Drs G.H.F.	Directeur Decisio
Tjoe Nij, Drs H.J.A.	Programmasecretaris Provincie Drenthe
Tolsma, Mw drs J.R.M.	Universitair Hoofddocent TU Delft
Toorn Vrijthoff, Ir W. van der	Technisch Directeur Zwartz Jansma Architecten
Top, Ir R.	Hoofd Bouwtoezicht Gemeente Roermond
Tops, Mw ing. P.	Architect Duinker van der Torre Architecten
Torre, M. van der	Technisch Directeur Zwartz Jansma Architecten
Torsing, Ir R.J.	Senior Integrale Planvorming RIZA
Tosserams MSc, Mw dr A.	Directeur 5P.Bouw.Goed.Marketing
Tuinstra, Drs C.B.	Planoloog / Projectleider Gemeente Deventer
Uijssen, Drs P.	Directeur Amsterdam School of Real Estate
Uittenbogaard, Drs L.B.	Landschapsarchitect Mecanoo Architecten
Vaarwerk, Ing. S. te	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Valk, H.J. van der	Directeur Ontwikkelingsbedrijf Vathorst
Veelen MBA, W.H. van	Bureauhoofd Provincie Zuid-Holland
Veen, Mw ir J.W.A. van	Ontwikkelingsmanager Proper-Stok
Veen, Ir R. van	Directeur Projecten Bouwfonds MAB
Veer, Drs J. van der	Bureauhoofd Provincie Zuid-Holland
Veldhof, Ir A.	Directeur/Stedenbouwkundige SVP-Architectuur en Stedebouw
Veldhuizen, Ir S.F.	Acquisitie Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Veldhuizen, F.C.G.	Juridische beleidsmedewerker RO Gemeente Heerhugowaard
Veldhuizen-Brouwer, Mw C.	Groupa Aukett
Vencken, Ir P.	Projectleider Gemeente Arnhem
Venema, Drs E.	Algemeen directeur Wind Groep
Vergert, Mr ing. A.J.M. ten	Projectmanager Stadsdeel Amsterdam Noord
Verhagen, Drs E.H.	Atelier Rijksbouwmeester
Verhave, Drs B.	Landschapsarchitect Rein Geurtsen en Partners
Verhees, Mw ir J.	Directeur Janssen de Jong Plancoördinatie
Verkerk, Drs G.	Directeur Uitvoering Copijn Utrecht (Arcadis)
Verloop, H.N.F.	Redacteur Sdu Uitgevers
Vermeulen, Mw D.	Directeur Urban Affairs
Vermeulen, Ir M.	Projectmanager Rabo Vastgoed
Vermeulen, Drs C.C.J.	(vervanger van de heer Oudega) Seniorbeleidsmedewerker Provincie Utrecht, Regio Randstad
Vermeulen, Drs J.W.	Scape
Vermeulen, M.	Beleidsadviseur Waterschap Hollands Delta
Vermeulen, A.N.H.	Ruimtelijk Adviseur Vereniging Natuurmonumenten
Versnel-Schmitz, Mw M.M.	Projectmanager Gemeente Rotterdam
Verstijnen, Ir B.M.	Directeur Academie van Bouwkunst
Verweij, L.	Gemeente Almere
Vink, Ing. N.	Hoofd Marketing & Verkoop Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Visser, L.M.	Architect Groupa Aukett
Visser, Ing. A.	Student EUR, opleiding Bestuurskunde
Visser, H.C.	Hoofd Afdeling WRG RIZA
Vissers, Ir H.	Landschapsarchitect Gemeente Rotterdam, dS+V
Vlaam, Mw C. de	

Vlak, Drs K.	Seniorbeleidsmedewerker Water Ministerie van VROM
Vlies, A. van der	Directeur Waterschap Hollands Delta
Vliet, Mw drs M.E. van	
Vliet, G. van	Procesmanager Drechtvoers Bureau Drechtsteden
Vliet, Ir F.W.J. van	Regiomanager APPM Management Consultants
Vos, Drs ing. J.	Directeur BP&L
Vos MBA, T.W.	
Vos, D.T.H.	Penningmeester Stichting Bewoners Organisatie
Vos, Mw E.	Directeur Stichting European Nederland
Vossen, Ir B. van der	Directeur / Architect Rijnbott van der Vossen Rijnbott
Vries MRE MRICS, Ing. J.J. de	Directeur Vastgoedontwikkeling Delta Lloyd Vastgoed
Vries, Mr A.A. de	Project- / procesmanager AT Osborne
Vries MRE, Mw drs A.M.E. de	Managing director ING Real Estate
Vries, Mw H.E. de	Ministerie van LNV
Vries, Mr A.A.	(vervanger van P.J. Bunder) AT Osborne
Vries, Drs I. de	Specialist RWS-RIKZ
Vries, Mw drs M.T. de	Ontwikkelingsmanager de Alliantie Ontwikkeling
Vriesendorp-Dutilh, Mw drs A.	Wethouder Gemeente Wassenaar
Vrieze, A. de	Directeur InVraplus
Vulink, Dr J.T.	Senior Ecologie RIZA
Wagtendonk, Ir R.L. van	Senior Beleidsadviseur Provincie Noord-Holland
Wal, Ing. J.J. van der	Commercieel Directeur Dura Vermeer Infrastructuur
Waller, Ir H.J.	Projectdirecteur Blauwhoed
Wardt MBA, Ir H.C.M. van der	Building Trend
Wauben, Ir P.	Stedenbouwkundig Ontwerper Buro 5 Maastricht
Waverijn, K.	Civieltechnisch Projectmanager Gemeente Gouda
Waverijn, Ir C.G.	Projectmanager APPM Management Consultants
Weebers, Ir J.E.M.	Projectmanager Habiforum
Weeink, P.H.C.J.	Centacon
Weijdema, E.F.	Seniorbeleidsmedewerker Provincie Zuid-Holland
Weijers, S.A.H.	Manager Gebiedsontwikkeling Dura Vermeer Vastgoed
Wentink, W.	Hoofd Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Nijmegen
Werner, Ir S.D.	Ontwikkelingsmanager Hopman Interheem Groep
Werve, Mw M. van der	Adviseur Beleidsmarketing Adviesbureau Awareness
Wesselink, J.C.	Hoofredacteur Tijdschrift Bedrijventerrein
Westeinde, Mw S.M. van 't	Wethouder Gemeente Goes
Westenbrink MRE, Drs P.M.J.	Manager Vastgoed Woningstichting SWZ
Westerdijk, G.	Directeur Westerdijk Consultancy
Westerhof, Mw drs T.	
Westrik, J.	Expert stedenbouw
Gemeente Rotterdam, dS+V	Wetering, R. van de Marketing Manager Fortis Vastgoed Ontwikkeling
Wiedeman, Ing. B.	Vastgoedontwikkelaar BAM Vastgoed
Wijlandt, Mr W. van	Teamleider Economische Zaken Gemeente Schiedam
Wilde, Mw C. de	Adviseur Adviesbureau Awareness
Wildekamp, Mw drs M.A.	Agit Consultancy
Willemsen, Ir N.B.	Adviseur Gemeentewerken Rotterdam
Wilmink, Ir R.E.	Directeur / Architect Architectenbureau Wilmink BNA
Wilmut, Mw A.	Directeur AM Wonen
Wilschut, F.	Wilschut
Windgassen, Mw ing. W.	
Wit, Dr ir J.C.I. de	Directeur TAUW
Witteman, S.	Architect MVRDV
Woerden, Ing. D.J. van	Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam
Woerdt B.Sc, G.J. van der	Directeur Mervac Maritime
Woerlee, Drs J.C.	Algemeen Directeur PFC2 Envelopment
Wolting, Drs A.	Partner AKRO Consult
Woltjer, Dr J.	Universitair Docent Universiteit van Amsterdam
Worp, Ir R.M.G.R. van de	
Wubbolts, R.J.	
Zandee, J.	Projectleider Gemeente Goes
Zanten, Ir J.W. van	Operationeel Directeur Ingenieursbureau BCC
Zeegers, Drs A.F.W.M.	Projectdirecteur / Procesmanager AT Osborne
Zeelenberg, M.	Architect Zeelenberg Architectuur
Zeventer, Ing. W.J.M. van	Beleidsmedewerker Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Zijll, Ir B.L. van	Directeur Pré Wonen
Zomerdijk, Drs Y.	Projectmanager OBR Rotterdam
Zomeren, Ing. J.P. van	Projectontwikkelaar ERA Bouw
Zutphen, Drs G.J. van	Directeur Van Keulen & Van Zutphen
Zwaardt-de Gast, Mw A. van de	Directeur Sector Projecten Gemeente Gouda
Zwamborn, Drs W.F.	Hoofd Ruimtelijke en Economische Ontwikkeling Stadsdeel Zuidoost
Zwarts, Prof. ir M.E.	Directeur Zwartz Jansma Architecten

Perslijst

Naam:	Medium:	Land:
Boudewijn, Anneke	SBS Radio	Australië
Neustein, David	Monument Magazine	Australië
Sheehy, Brett	– Freelance –	Australië
Bettens, Walter	Damn Magazine	België
Bucquoye, Moniek	Project & Interieur	België
Demyttenaere, Siegrid	Damn magazine	België
Develodere, Stefan	A+	België
Dubois, Marc	Kunsttijdschrift Vlaanderen	België
Goethals, Guy	Art Server, The	België
Klooster van 't, Indira	De Witte Raaf	België
Maes, Trui	CDO Centrum voor Duurzame Ontwikkeling	België
Sande van, Hera	A+U	België
Speeten van der, Geert	De Standaard	België
Terwecoren, Jan	De Tijd	België

Tetzlaff, Patricia	Summa	België
Carroll, Michael	The Canadian Architect	Canada
Brostrom, Natasja	Ekstra Bladet	Denemarken
Weiroop, Torben	Berlingske Tidende	Denemarken
Bock de, Nicole	Westdeutsche Rundfunk	Duitsland
Bruckner, Michael	Tagesspiegel	Duitsland
Clauer, Markus	Die Rheinpfalz	Duitsland
Diedrich, Lisa	Landscape Architecture Europe	Duitsland
Ehlers, Uta	3Sat Kulturzeit (ZDF)	Duitsland
Englert, Klaus	Neu Zürcher Zeitung	Duitsland
Friedrich, Jan	Bauwelt	Duitsland
Hamm, Oliver	Deutsches Architektenblatt (DAB)	Duitsland
Hellberg, Gustav	Architecture Australia	Duitsland
Hummeler, Christian	Kolner Stadtanzeiger	Duitsland
Oertel, Jana	Deutsche Welle TV	Duitsland
Plessen, Elisabeth	Deutsche Bauzeitung	Duitsland
Quigley, Sarah	Architecture Australia	Duitsland
Ruby, Andreas	Die Zeit	Duitsland
Ruby, Ilka	Die Zeit	Duitsland
Schuerkamp, Bettina	Arch+	Duitsland
Siegel, Anne	– Freelance RTV –	Duitsland
Wang, Kun-Sheng	Artists Magazine	Duitsland
Welzbacher, Christian	Frankfurter Allgemeine Zeitung	Duitsland
Wiederspahn, Michael	Verlagsgruppe Wiederspahn	Duitsland
Vikstrom, Satu	Etele-Suomen Sanomat	Finland
Auzolle, Jerome	archicool.com	Frankrijk
Catsaros, Christophe	d'architectures	Frankrijk
Chaslin, Francois	Radio France Culture	Frankrijk
Drevon, Jean Francois	Le Moniteur Architecture	Frankrijk
Flak, Anna	– Freelance –	Frankrijk
Rivoire, Annick	Liberation	Frankrijk
Trelcat, Sophie	Architecture d'Aujourd'hui	Frankrijk
Bullivant, Lucy	A+U Magazine	Groot-Brittannië
Crawford, Ilse	Phaidon	Groot-Brittannië
Heathcote, Edwin	Financial Times	Groot-Brittannië
Long, Kieran	Icon Magazine	Groot-Brittannië
Slessor, Catherine	Architectural Review, The	Groot-Brittannië
Withers, Jane	Wallpaper Magazine	Groot-Brittannië
Abel, Meszaros	Octogon Architecture & Design	Hongarije
Balint, Kadar	Octogon Architecture & Design	Hongarije
Bardos, Gabriella	epiteszforum.hu	Hongarije
Hurtak, Gabriella	epiteszforum.hu	Hongarije
Miklos, Riedel	Octogon Architecture & Design	Hongarije
Somlyody, Nora	epitezforum.hu	Hongarije
Battistella, Alessio	Lighting Design, Reed business information	Italië
Benedetti, Lorenzo	Contemporeana Magazine	Italië
Benedetta, Chimetto	Turriss Babel	Italië
Berlanda, Toma	Revista Technica	Italië
Bettinsoli, Paola	Arch'it	Italië
Cantelli, Alfonso	Mete	Italië
Croci, Valentina	Ottagono	Italië
De Pieri, Filippo	Giornale dell'architettura	Italië
Falck, Jacaranda Caracciolo	L'Espresso	Italië
Giulia Zunino, Maria	Abitare Magazine	Italië
Leonardi, Andrea	Turriss Babel	Italië
Martone, Vincenzo	Mete	Italië
Martorelli, Manuela	Architettura Magazine	Italië
Molinari, Luca	Skira	Italië
Moretti, Marta	Citta d'Acqua	Italië
Mori, Elisabetta	Arch'it	Italië
Pierotti, Paola	International Centre Cities on Water	Italië
Ragozzino, Riccardo	Mete	Italië
Specchia, Dante	Mete	Italië
Veglia, Andrea	Label Magazine	Italië
Bakran, Hrvoje	Croatian Architects Association	Kroatië
Krasic, Zdravko	Croatian Architects Association	Kroatië

Plevko, Drazen	Croatian Architects Association	Kroatië
Kusmane, Agnese	Kuluras Forums	Letland
Ayar, Afshan	Erasmus Magazine	Nederland
Ayar, Bina	De Waterschap	Nederland
Barinova, Viktorija	Latvijas Architektura	Nederland
Baudet, Violette	B-Nieuws	Nederland
Benschop, Guido	ANP Beeld	Nederland
Bergen van den, Marina	Archined	Nederland
Bergvelt, Dirk	Architectuur Lokaal	Nederland
Bleuze, Pierre	Gezond Bouwen en Wonen	Nederland
Boer, Jaco	Jaco Boer Journalistieke Producties	Nederland
Bokern, Anneke	werk, bauen und wohnen	Nederland
Boogaard, Rene	Radio Rijnmond	Nederland
Botman, Hans	Algemeen Dagblad	Nederland
Bots, Pieter	Het Parool	Nederland
Brink van den Marja	Topos	Nederland
Brugel, Annet	Riero (Komma Riero)	Nederland
Cornelisse, Edwin	Rotterdams Dagblad	Nederland
Damme van, Jan	Provinciale Zeeuwse Courant	Nederland
Dashorst, marten	Stylos	Nederland
Dijk van, Hans	- Freelance -	Nederland
Dijkman, Henk	HDP Media	Nederland
Donkers, Henk	Geografie	Nederland
Dort van Eduard	Omroep Zeeland	Nederland
Eijck van, Patrick	RNN7	Nederland
Ekim Tan, Rojda	- Freelance -	Nederland
Gieles, Yvette	SICA Magazine	Nederland
Goeman Borgesius, Jeroen	Pauze Media Exploitatie	Nederland
Graaf de, Kees	Building Business Magazine	Nederland
Grondel van, Annemiek	Identity Matters	Nederland
Heijde van der, Wouter	Rooilijn	Nederland
Hoek van, Bart	architectuur.org	Nederland
Hollander den, Gerda	Radio Nederland Wereldomroep	Nederland
Holleman, Marloes	Topos	Nederland
Hulst van, Walter	- Freelance -	Nederland
Huyse, Didy	Netherlands Water Partnership	Nederland
Kaptijn, Pieter	Radio Merwe en Radio Salsa	Nederland
Keunen, Yvonne	Rotterdams Dagblad	Nederland
Korporaal, Piet	Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing	Nederland
Koster, Egbert	Financieel Dagblad, Het	Nederland
Kraayeveld, Ronald	Tableau, Fine Arts magazine	Nederland
Krol, Aad	designws.com	Nederland
Laar van de, Nanska	Noordhollands Dagblad	Nederland
Labuhn, Beata	B-Nieuws	Nederland
Lafaille, Michel	golflengte.nl	Nederland
Lange de, Henny	Trouw	Nederland
Laupman, Maarten	Fotograaf Biennale	Nederland
Maes, Ann	Abitare Magazine	Nederland
Masayuki, Tajima	Japan Design Net	Nederland
Metz, Tracy	NRC Handelsblad	Nederland
Micklinghoff, Frans	Euromedia	Nederland
Mulder, Hans	Bouw	Nederland
Mullink, Bart	Cobouw	Nederland
Pol van de, Yehudi	Boabab Connections	Nederland
Post, Erik	Radio Rijnmond	Nederland
Pouw, Bart	Japan Design Net	Nederland
Punt, Peter	ANP	Nederland
Roosmalen van, Pauline	Kompas	Nederland
Rooy van, Marieke	Ons Erfdeel	Nederland
Sampon, Michiel	Omroep Zeeland	Nederland
Shiuan-Wen, Chu	Interior Magazine Taiwan	Nederland
Sillen, Dion	Netherlands Water Partnership	Nederland
Smijter de, Gerd	Business News Radio	Nederland
Smolders, Bert	Puur Bouwen	Nederland
Spijker van 't, Jaakko	Studio Sputnik	Nederland
Starink, Petra	Lightning Design, Reed business information	Nederland

Teerds, Hans	Nederlands Dagblad	Nederland
Tilburg van, Renso	Carp	Nederland
Tilman, Harm	De Architect	Nederland
Tissink, Ad	Cobouw	Nederland
Tonkens, Pauline	Profielen Hogeschool Rotterdam	Nederland
Toorn van, Roemer	Arquitectura Viva	Nederland
Velazquez, Alicia	A+T	Nederland
Velde van der, Paola	De Telegraaf	Nederland
Vemer, Chris	Radio Rijnmond	Nederland
Verkerk, Robert	ANP	Nederland
Vermeulen, Debby	Staatscourant	Nederland
Vierling, Wim	NIROV	Nederland
Visser, Peter	Lightning Design, Reed business information	Nederland
Vollaard, Piet	Archined	Nederland
Vries de, Bart	Baksteen	Nederland
Vrolijk, Denise	S&RO, Stedenbouw & Ruimtelijke Ordening	Nederland
Waltheus, Asing	Leeuwarder Courant	Nederland
Weert van de, Annemarie	Telegraaf Woonkrant	Nederland
Wijk van, Wim	Nederland leeft met water	Nederland
Wijngaarden van, Ton	RTV Rijnmond	Nederland
Wolters, Hester	BNO	Nederland
Yilmazgil, Emine	arkitera.com	Nederland
Zanden van de, Annemiek	Uur van de Wolf	Nederland
Skogstad Aamo, Alv	Arkitektnytt	Noorwegen
Lyalyk, Igor	Art, City and Construction	Oekraïne
Konrad, Monika	- Freelance -	Polen
Bain, Morag	Lighthouse, The	Schotland
Anton, Ricardo	Amaste	Spanje
Armas, Juan Luis	Revista BASA	Spanje
Coca Lassen, Ruben	Post Boks Magazine	Spanje
Devesa, Ricardo	Revista BASA	Spanje
Guerrero, Fernando	Revista BASA	Spanje
Hernandez Vigliano, Diego	Post Boks Magazine	Spanje
Kintana, Aiora	Amaste	Spanje
Malpel, Antoine	Amaste	Spanje
Munoz Gomez, Fernando	Post Boks Magazine	Spanje
Nikolic, Mila	Architektura i Urbanizam	Spanje
Olmo, Saioa	Etece Magazine	Spanje
Romero, Marina	Revista BASA	Spanje
Sanchez Rico, Miguel Angel	Post Boks Magazine	Spanje
Schmukler, Diego	- Freelance -	Spanje
Sari, Evi	Dialogue Magazine	Taiwan
Chokedeetaweanean, Weerapat	Art4d	Thailand
Alga, Rabia	Chambers of Architecture	Turkije
Asli, Ayhan Zeynep	arkitera.com	Turkije
Asli, Haydaroglu Ayse	arkitera.com	Turkije
Binat, Banu	arkitera.com	Turkije
Erkol, Idil	arkitera.com	Turkije
Gokbayrak, Pinar	arkitera.com	Turkije
Kanipak, Omer	arkitera.com	Turkije
Merdin, Emine	arkitera.com	Turkije
Nayman, Asli	arkitera.com	Turkije
Sener, Yasemin	Art + Decor	Turkije
Senol, Gulin	arkitera.com	Turkije
Veglioglu, Muge	arkitera.com	Turkije
Yildiz, Sevin	arkitera.com	Turkije
Yilmaz, Omer	arkitera.com	Turkije
Garrone Vera, Viviana	Arte & Desino	Uruguay
Gardiner, Virginia	Dwell Magazine	Verenigde Staten
Ivy, Robert	Architectural Record	Verenigde Staten
Yang, Andrew	Metropolis Magazine	Verenigde Staten
Buccellato, Pedro	Architect Africa Online	Zuid Afrika
Eicker, Karen	Architect Africa Online	Zuid Afrika
Larsson, Lars-Erik	Svenska Dagbladet	Zweden
Adam, Hubertus	Archithese	Zwitserland
Pfaff, Lilian	Tec21	Zwitserland

Bestuur en Organisatie

Bestuur

Mr. Drs. L.C. Brinkman, voorzitter
A. Th. Duivesteijn, vice-voorzitter en
secretaris
Ir. J.M. Schrijnen, penningmeester
A.Th. Meijer
Drs. L. H. M. Kohsiek
Drs. A.M.J. Rijckenberg
Drs. S.J. Stuiveling

Organisatie

curator, Adriaan Geuze
directeur, George Brugmans

hoofd tentoonstellingen,
Christine de Baan
hoofd communicatie, marketing en
sponsoring, Carlie Janszen
hoofd productie, Monica van Steen

projectleider Water Cities,
Vibeke Gieskes
projectleider Water Cities,
Simone Rots
projectleider Mare Nostrum and
producer exhibitions, Marlin Kornet
projectleider Three Bays, Nous Faes

projectassistent Water Cities,
Maarten Mesman
projectassistent Water Cities,
Sylvia Lodewick
projectassistent Mare Nostrum,
Edwin van Trijp

onderzoek Mare Nostrum, Linda Vels
technisch producent,
Robert Hempenius
assistent technisch producent,
Matthijs Hombergen
projectleider conference and
lectures, Annuska Pronkhorst
projectassistent conference, lectures
and exhibitions, Anneke Abhelakh

pers voorlichter,
Noortje van de Sande
pers voorlichter assistent,
Jeppe Kleyngeld
assistent communicatie,
Fraukje de Wreede
website redacteur, Lotte Haagsma

productie assistent,
Miranda van der Kooy
secretaresse, Saskia van der Kooij
co-ordinator vrijwilligers,
Elien van Helden

catalogus eindredacteur,
Olof Koekebakker
vertaling naar Engels, Andrew May
vertaling naar Nederlands,
Bookmakers, Nijmegen

Polders! Gedicht Nederland

projectleider, Nous Faes
eindredacteur, Fred Feddes
onderzoek, Erik Dorsman
onderzoek, Yvonne Hilgenkamp
beeldresearch, Katja van der Sandt

Colofon

Met bijdragen van: Christine de Baan,
George Brugmans, Carlie Janszen,
Miranda van der Kooy,
Annuska Pronkhorst

Eindredactie: Olof Koekebakker
vertaling naar Engels: Andrew May

Fotografie: 75B, Maarten Laupman,
Hans Werlemann, Lewien Willemse,
Dirk Vroemen

Grafisch ontwerp: 75B, Rotterdam
Druk: Veenman drukkers

© International Architecture Biennale
Rotterdam
Postbus 1019
3000 BA Rotterdam
+31 10 20 600 33
+31 10 43 643 35
Info@iabr.nl
www.biennalerotterdam.nl

Subsiënten en sponsors

IABR wordt gesubsidieerd door

ONDER
NOSSEM
LTUUR
NEMEM
SCHAP

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Buitenlandse
Zaken

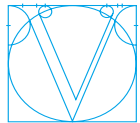
Ministerie van Verkeer en Waterstaat

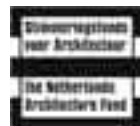
Gemeente Rotterdam

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap/ Ministerie van Buitenlandse Zaken –
HGIS Cultuurprogramma

IABR wordt ondersteund door

STICHTING
BEVORDERING VAN
VOLKSKRACHT

Job Dura Fonds

De Hollandse Waterstad

provincje fryslân
provincie fryslân

Verhagen Stichting
Schadee Fonds, Van Oord, Woningcorporatie Het Oosten, Amsterdam

Mare Nostrum

Prins Claus Fonds voor Cultuur en Ontwikkeling
NCDO KPA/MATRA Fonds
Triodos Bank

Polders, een theater van land en water en Flow, blauw voor groen

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Nederlandse Waterschapsbank N.V.

NEPROM

AMVEST
AM Wonen BV
BAM Vastgoed bv
Ballast Nedam Ontwikkelingsmaatschappij B.V.
Blauwhoed Eurowoningen BV
Bouwfonds MAB Ontwikkeling
Dura Vermeer Groep NV
Fortis Vastgoed Ontwikkeling N.V.

Heijmans IBC Vastgoedontwikkeling B.V./
Proper-Stok Ontwikkelaars
ING Real Estate
Rabo Vastgoed B.V.
Van der Vorm
Vesteda Project bv
Volker Wessels Vastgoed bv
Ymere

